SERIA V. ANUL 51 (151). NR. 1 (590) IANUARIE 2015

FAMILIA

REVISTĂ LUNARĂ DE CULTURĂ

DIRECTOR:
IOAN MOLDOVAN

APARE LA ORADEA

FAMILIA

REVISTĂ LUNARĂ DE CULTURĂ

CUPRINS

Editorial
Ioan Moldovan - „*Familia*" - *trei sărbători*....5
Eminescu - fragmente.....7
Eminescu - poeme în ecou
de Aurelius Şorobetea.....9
Asterisc de Gheorghe Grigurcu.....12
Magistr(u)ale de Luca Piţu.....15
Fusion jazz & blues de Daniel Vighi.....22
Solilocviul lui Odiseu de Traian Ştef.....25
Mediafort de Lucian-Vasile Szabo.....29
Replay @ Forward de Ioan Moldovan....36
Cronica literară
Viorel Mureşan - *Pecetea Blajului*.....39
Liana Cozea - *O reevaluare necesară*.....43
Poeme
Ion Maria.....50
Gavril Ciuban.....52
Ioan Dehelean.....57
Aforisme de Sorin Cerin.....60
Proza
Mircea Pricăjan.....61
Orlando Balaş.....81
Eseul
Vasile Muscă.....92
Cristina Moroşan.....100
Traduceri
Fernando Pessoa - *Poeme*.....104
Lecturi după lecturi
Blaga Mihoc.....110
Cornel Munteanu.....114
Elvira Groza.....119
Lucian Scurtu.....122
Alexandru Sfârlea.....125
Renata Orban.....127
Familia - contact.....129
Revista revistelor.....131
Parodia fără frontiere de Lucian Perţa...134
„Familia" - viaţa şi opera.....136

FAMILIA
Revistă de cultură
Nr. 1 • ianuarie 2015
Oradea

Responsabilitatea opiniilor, ideilor şi atitudinilor exprimate în articolele publicate în revista *Familia* revine exclusiv autorilor lor.

Acest număr conține reproduceri
ale unor ilustrații apărute în prima serie
a revistei (1865 - 1906)

Seria a V-a
ianuarie 2015
anul 51 (151)
Nr. 1 (590)

FAMILIA

REVISTĂ DE CULTURĂ
Apare la Oradea

Seriile Revistei *Familia*
● Seria Iosif Vulcan: 1865 - 1906
● Seria a doua: 1926 - 1929
M. G. Samarineanu
● Seria a treia: 1936 - 1940
M. G. Samarineanu
● Seria a patra: 1941 - 1944
M. G. Samarineanu
● Seria a cincea:
1965-1989
Alexandru Andrițoiu
din 1990
Ioan Moldovan

REDACȚIA:

Ioan MOLDOVAN - Director
Traian ŞTEF - Redactor şef
Miron BETEG, Mircea PRICĂJAN,
Alexandru SERES, Ion SIMUȚ
Redactori asociați:
Marius MIHEȚ, Aurel CHIRIAC

REDACȚIA ŞI ADMINISTRAȚIA:
Oradea, Piața 1 Decembrie, nr. 12
Telefon: 40-259-41.41.29; 40-770-850068
E-mail:
revistafamilia1865@gmail.com
(Print) I.S.S.N 1220-3149
(Online) I.S.S.N 1841-0278
www.revistafamilia.ro
TIPAR: Imprimeria de Vest, Oradea
Revista figurează în catalogul publicațiilor la poziția 4213
Idee grafică, tehnoredactare şi copertă: Miron Beteg

Responsabil de
număr:
Ioan Moldovan

Revista este instituție a
Consiliului Județean Bihor

ABONAMENTE LA FAMILIA

Cont pentruabonamente: RO81TREZ07216335000XXXX deschis la Trezoreria Oradea
C.F. 4208358

FAMILIA

REVISTĂ LUNARĂ DE CULTURĂ

Fondată în 1865 de
IOSIF VULCAN

DIRECTOR:
IOAN MOLDOVAN

Revista apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România

Iosif Vulcan

Editorial

Ioan Moldovan

„Familia” – trei sărbători

Anul 2015 este pentru „Familia” anul unei mari sărbători: se împlinesc 150 de ani de când, la Pesta (Budapesta), tânărul cărturar Iosif Vulcan scotea primul număr al publicației. Despre istoria revistei, despre importanța sa şi despre unul sau altul dintre aspectele devenirii sale publicistice există cărți, studii, lucrări de doctorat, ori de licență, articole, contribuții arhivistice etc. care pot fi consultate cu folos de cei dornici să cunoască „viața şi opera” acestei instituții. Câteva nume de autori specializați în domeniu: Lucian Drimba, Nae Antonescu, Gheorghe Petruşan (din Szeged), Corneliu Crăciun, Claudia Doroftei, Iulia Păcurar.

Identitatea, importanța, specificul revistei „Familia” nu pot fi descrise şi înțelese decât prin cunoaşterea celor cinci serii ale ei.

Apărută la Budapesta în anul 1965 – cu un număr de probă în luna mai – sub entuziasta conducere a cărturarului Iosif Vulcan, ea a devenit hrana spirituală a cititorilor transilvăneni, timp de 41 de ani, până în 1906, după ce redacția fusese mutată la Oradea, în 1880.

A doua serie a revistei a apărut între anii 1926-1929, condusă de M.G. Samarineanu, „un macedonean de treabă” cum a fost caracterizat, seria a treia în intervalul 1936-1940, a patra între 1941-1944 (cu aceeaşi conducere redacțională), iar cu ocazia centenarului din 1965 a apărut actuala serie a V-a. (v. Nae Antonescu, *Reviste din Transilvania*, Biblioteca Revistei FAMILIA, Oradea,2001)

Prima serie a revistei *Familia*, cea de sub conducerea lui Iosif Vulcan, este un caz rar în analele publicisticii româneşti, prin longevitatea ei de patru decenii. La renumele său a contribuit în mod esențial şi faptul că, în numărul 6 al revistei, a debutat Mihai Eminescu, cu poezia *De-aş avea...* În februarie 1866, Iosif Vulcan a primit de la Cernăuți o scrisoare însoțită de mai multe poezii, semnate de Mihail Eminovici. Redactorul *Familiei* a ales dintre ele poezia „De-aş avea”, pe care a publicat-o însoțită

de o notă redacțională: „Cu bucurie deschidem coloanele foii noastre acestui june numai de 16 ani, care cu primele sale încercări poetice trimise nouă, ne-a surprins plăcut." Vulcan este şi „naşul literar" al celui mai important poet român, schimbându-i numele din Eminovici în Eminescu. Seria primă are statutul unei publicații-magazin cu abordări variate: literatură originală şi în traducere, folclor, problemele limbii. Educație, politică (în formă autocenzurată), biografii, ilustrații, semnalări de apariții editoriale, informații privind instituții şi asociații mai ales cultural-educative, chestiuni mondene sau civile etc.

Din paginile revistei reiese felul de viață al oamenilor secolului al XIX-lea, mentalitățile, tradițiile, specificul local, dar şi evenimente de interes european. Redacția păstrează un echilibru între național şi european. (v. Corneliu Crăciun, *Imaginea Europei în revista FAMILIA* (1865-1906), Ed. Muzeului Țării Crişurilor, Oradea, 2005): „Cercetătorii în domeniul imaginarului social şi al mentalului colectiv vor găsi în paginile revistei suficient material pentru orice problematică circumscrisă vieții secolului al XIX-lea: sensibilitatea, violența , moartea, factorii coagulanți ai societății, lectura, pasiunea călătoriei şi a cunoaşterii, imaginea celuilalt, familia etc."

O concluzie ce se impune: „Importanța acestei publicații în spațiul cultural transilvănean este covârşitoare, revista continuând tradiția iluminiştilor şi romanticilor ardeleni în direcția răspândirii culturii în popor, a educării sentimentelor naționale ale acestuia, în încurajarea noilor talente să se exprime şi să se dezvolte, în considerarea limbii poporului ca izvor de limbă literară." (v. Iuliana Păcurar, *FAMILIA (1865-1906) – perspectivă monografică*, Ed. Muzeului Țării Crişurilor, Oradea, 2014).

Dincolo de aceste aspecte de ordin general, parcurgerea numerelor „Familiei" de origini până azi oferă celui ce îşi propune aşa-ceva prilejul unei călătorii impresionante prin lumea literelor româneşti, o lume cu un relief variat, de la vârfuri ale scrisului românesc până la nume obscure, de la autori consacrați la debutanți ce vor confirma sau vor pieri în uitare, trasee prin tematici de o uluitoare varietate, prin stiluri şi modalități ce reflectă schimbări de paradigmă sau confirmări canonice, prin evenimente sau simple situații efemere.

„Familia" anului 2015 îşi propune să ofere cititorilor săi – număr de număr - , în regim de continuitate firească, imagini ale vieții literare contemporane, dar şi secvențe menite să evoce câte ceva din trecutul publicației. În iunie, Zilele Revistei Familia, vor fi dedicate marii aniversări a celor 150 de ani de la apariția primului număr, ca şi a celor 50 de ani de continuitate a seriei a actuale , a V-a, şi celor 25 de ani de continuitate a Zilelor Revistei.

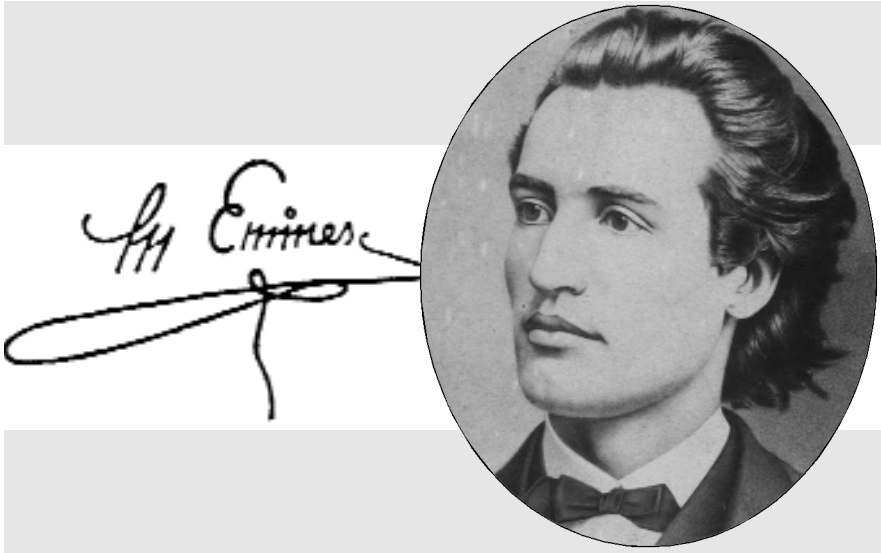

Ce cauți unde bate luna
Pe-un alb izvor tremurător
Şi unde păsările-ntr-una
Se-ntrec cu glas ciripitor?

N-auzi cum frunzele-n poiană
Şoptesc cu zgomotul de guri
Ce se sărută, se hârjoană
În umbra-adâncă de păduri?

În ce oglindă mişcătoare
Vrei să priveşti un straniu joc,
O apă vecinic călătoare
Sub ochiul tău rămas pe loc?

[...]
La ce simțirea crudă a stinsului noroc
Să nu se sting-asemeni, ci-n veci să stea pe loc?
Tot alte unde-i sună aceluiaşi pârău:
La ce statornicia părerilor de rău,
Când prin această lume să trecem ne e scris
Ca visul unei umbre şi umbra unui vis?

[...]
Şi când gândesc la viața-mi, îmi pare că ea cură
Încet repovestită de o străină gură,

Ca şi când n-ar fi viaţa-mi, ca şi când n-aş fi fost.
Cine-i acel ce-mi spune povestea pe de rost
De-mi ţin la el urechea – şi râd de câte-ascult
Ca de dureri străine? ...Parc'am murit de mult.
[...]

Nu credeam să-nvăţ a muri vreodată;
Pururi tânăr, înfăşurat în manta-mi,
Ochii mei nălţam visători la steaua
Singurătăţii.

Cînd deodată tu răsărişi în cale-mi,
Suferinţă tu, dureros de dulce...
Pînă-n fund băui voluptatea morţii
Ne-ndurătoare.

Jalnic ard de viu chinuit ca Nessus,
Ori ca Hercul înveninat de haina-i;
Focul meu a-l stinge nu pot cu toate
Apele mării.

De-al meu propriu vis, mistuit mă vaiet,
Pe-al meu propriu rug mă topesc în flăcări...
Pot să mai re'nviu luminos din el ca
Pasărea Phoenix?

Piară-mi ochii tulburători din cale,
Vino iar în sân, nepăsare tristă;
Ca să pot muri liniştit, pe mine
Mie redă-mă!

Poeme eminesciene în ecou

Aurelius Şorobetea

Astăzi

Tot mă-ntreb, de-ar fi să fie
iarăşi printre noi ... să-nvie ...
oare - astăzi - cum ar scrie
Domnul nostru, cel ce scris-a:
„De la Nistru pân' la Tisa,
tot românu' plânsu-mi-s-a..."
De-ar vedea ce vânt sinistru
suflă sânge dinspre Nistru,
crivăț roşu, trans-sinistru,
muget gros, de Belzebut,
răget crunt, duhnind a rut,
poftă rea, râvnind la Prut ...
De-ar vedea - dospind în clisa
strânsă-n bahne lângă Tisa -
norii râncezi, verzi ca tisa,
hâzi, umflați, tunând greoi,
tot mânați de vânt spre noi,
tot vărsând otrăvi pe noi ...
De-ar vedea ... de-ar fi să-nvie,
iarăşi printre noi să vie ...
oare - astăzi - cum ar scrie
Domnul nostru, cel ce scris-a:
„De la Nistru pân' la Tisa ..."
Astăzi, cum ne-ar plânge scrisa?
Cum şi-ar spune-n versuri zisa?
Oare tot aşa cum scris-a ...
ori ... mai aspru decât zis-a?!

[ŞOROBETEA]

Arzând în cer, a **stelelor** mulțime ...
şi-atâtea valuri câte-nalță **marea** ...
ce tâlc or fi având? ... e întrebarea ...
de unde vin, de **ce**? ... **nu ştie nime;**

Iar noi, furnici, **urmând** prin vremi **cărarea**,
de-a valma, răi, cuminți, **pătați de crime** ...
ce rost avem ... în oarba-ntunecime ...
ce sens ... în infinitul hău ... **uitarea**?!

Murind, aş vrea răspuns ... **în** fața **porții**
s-au strâns, tăcuți, veniții **să mă-ngroape**;
sfârşită-i calea, rupt e firul sorții ...

Dar **văd**, **aud** ... şi **simt** că sînt **aproape**
de taina ta şi-a lumii ... duh al **morții**,
stăpân pe **tot**: pământuri, ceruri, ape ...

[ŞOROBETEA]

S-a stins splendoarea **falnicei Veneții,**
n-auzi cântări, nu vezi lumini de baluri,
livide sînt ... palate ... punți ... **portaluri**
sub varul **lunii** reci ... spoind **pereții** ...

Al mării duh se zbate **pe canaluri** ...
încearcă, iar, să-i **dea** vigoarea **viții**,
văpaia-n ochi ... şi **suflul tinereții** ...
să cânte, iar, dansând uşor pe **valuri** ...
Tăcerea - însă - zace pe **cetate,**
în somn morțiu ... ca praful nins pe file;
nimic n-ajută ... orişicât ar **bate**

al vremii gong de bronz, în campanile,
şi orişicât al mării duh s-ar zbate ...
în van e tot ... s-au dus acele **zile!**

EMINESCU - *ORICÂTE STELE*

Oricâte stele ard în înălțime,
Oricâte unde-aruncă-n față-i marea,
Cu-a lor lumină şi cu scânteiarea
Ce-or fi-nsemnând, ce vor, nu ştie nime;

Deci cum voieşti tu poți urma cărarea,
Fii bun şi mare, ori pătat de crime,
Acelaşi praf, aceeaşi adâncime,
Iar moştenirea ta şi-a tot, uitarea.

Parcă mă văd murind ... în umbra porții
Aşteaptă cei ce vor să mă îngroape ...
Aud cântări şi văd lumini de torții.

O, umbră dulce, vino mai aproape,
Să simt plutind deasupră-mi geniul morții
Cu aripi negre, umede pleoape.

EMINESCU - *VENEȚIA*

S-a stins viața falnicei Veneții,
N-auzi cântări, nu vezi lumini de baluri,
Pe scări de marmură, prin vechi portaluri,
Pătrunde luna, înălbind pereții.

Okeanos se plânge pe canaluri,
El numa-n veci e-n floarea tinereții,
Miresei dulci i-ar da suflarea vieții,
Izbeşte-n ziduri vechi, sunând din valuri.

Ca-n țintirim tăcere e-n cetate,
Preot rămas din a vechimii zile
San Marc sinistru miezul nopții bate.

Cu glas adânc ca graiul se Sibile
Rosteşte lin în clipe cadențate:
"Nu-nvie morții, e-n zadar, copile!"

Asterisc

Gheorghe Grigurcu

„Fericirea nu e un rezultat al unor circumstanțe”

Literații ieşeni din generațiile mai vechi respectau o tradiție romantică pe care am mai prins-o şi eu, la finele anilor ‘60. Cînd la întîlnirile lor, stropite din belşug cu vin, suna miezul nopții, era citită poezia lui Puşkin, *La şalul cel negru*, în traducerea lui Costache Negruzzi. Am ascultat-o, emoționat, în lectura uşor tremolată a bătrînului George Lesnea, relicvă vie a Iaşilor interbelici...

*

„«Săru’ mîna, Mutu!». Mă încearcă o uşoară senzație de vomă citind aceste cuvinte pictate cu litere cît libărcile în capul unui ziar de sport. Nu mai am putere să citesc osanalele de prin alte gazete. Adică Mutu e un soi de papă sau de sfînt, un medic care ți-a vindecat copilul, un erou salvator al patriei, o Ecaterina Teodoroiu a fotbalului. Dar de ce să-i pupăm mîna, şi nu piciorul, căci cu ăla a dat golul, învingînd falanga lui Alexandru Macedon, potrivit gînditorului Cornel Dinu... E uluitoare setea unei bune părți din acest popor de a se prosterna în fața mitocanilor. Cu cîteva zile înainte de meciul cu Macedonia, venind cu BMW-ul din una din escapadele lui nocturne, Mutu este fluierat de polițişti şi pus să tragă pe dreapta. Refuză să oprească şi, cînd este silit s-o facă, refuză să prezinte actele la control. El reface astfel un scenariu obişnuit înainte de ‘89: deceniile comuniste au împămîntenit în România ca semn sigur al statutului de vedetă posibilitatea de a da cu tifla oamenilor legii. A circula nestingherit beat la volan, a vîjîi cu mult peste viteza legală şi a nu opri la semnul milițienilor, a face accidente, unele mortale, şi a fi scos prin dos de vreun ştab, asta înseamnă că eşti cineva. Ce satisfacție lăuntrică, ce senzație de împlinire a celor mai nobile aspirații ale sale trebuie să fi încercat Mutu cînd s-a răstit la polițişti: «Eu sînt Mutu, bă, boilor! Îmi cereți mie actele!?» Şi fiindcă s-a întîmplat ca aceşti polițişti

să nu mai fie miliţieni, să-şi respecte propria uniformă şi să-i suspende permisul de conducere, marele om a mai catadicsit să declare: «Ei şi? Ca să conduc Naţionala n-am nevoie de permis de conducere». Nu ştiu de ce n-a încheiat citîndu-l pe colegul său Chivu, alt erou naţional: «Era bine pe vremea lui Ceauşescu»" (Cristian Tudor Popescu, în *Adevărul*, 2004).

*

George Dumitru, poet, de profesie inginer constructor, venit de curînd din Bucureşti pentru a domicilia ca pensionar în Amarul Târg, tip de meridional ager, cu care mă întîlnesc uneori în plimbările mele matinale cu cîinii. O asemănare surprinzătoare, de la trăsăturile fizionomiei la timbrul vocii, cu... Nicolae Balotă! Îmi vorbeşte cu competenţă de specialist despre metehnele Bucureştilor. Pe lîngă cele aproape 400 de clădiri ce se vor prăbuşi cu siguranţă la proximul seism puternic, Capitala e blagoslovită cu o canalizare mizerabilă, veche de aproximativ un secol. Aşa se explică extinsele inundaţii produse cu cîteva zile în urmă (septembrie 2003). Arhitecţilor le era frică să-i spună lui Ceauşescu că e necesară o canalizare nouă, deoarece acesta ar fi putut să le replice: "de ce nu v-aţi gîndit mai de mult?" şi să-i dea afară din serviciu...

*

„Orice poet adevărat este în mod necesar un critic de prim ordin" (Cioran). După cum un critc adevărat e şi el, într-un anume grad, un poet.

*

Nu mai *crezi* decît în acele visuri care nu-ţi mai aparţin, chiar dacă le-ai visat tu însuţi, în visurile ce s-au încetăţenit în Ţara Visurilor, totdeauna îndepărtată.

*

Eseistul, medicul, politicianul, diplomatul X vorbeşte tot mai mult, dar spune tot mai puţin. E ca şi cum ar tăcea.

*

Destinul care ajunge să ţi se substituie, să figureze-n locul tău...

*

„În realitate, poetul e-ntotdeauna mic şi mai slab decît media în societate. De aceea el simte greul existenţei pămînteşti cu mai mare intensitate, mai puternic decît orice alt om. Căutarea sa este pentru el personal un ţipăt" (Kafka).

*

Doar materia ajunge la saturație. Spiritul niciodată.

*

„Nu va fi inspirat nicicînd parfumul iubirii de cine n-a măturat, o dată măcar, cu obrazul praful tavernei" (Hafez).

*

Să fie umorul sarea inteligenței? În orice caz nu a înțelepciunii.

*

„Celui sănătos totul i se pare sănătos" (proverb rusesc).

*

Una din cele mai grele operații cu care s-ar putea confrunta spiritul omenesc: cea de-a despărți suferința de orgoliu.

*

„Dacă mai este ceva de salvat este doar deznădejdea mea" (Nina Berberova).

*

„Trebuie să se sfîrşească odată cu vechea poveste din secolul trecut care spune că în Paradis te plictiseşti de moarte şi că Infernul este plin cu tot felul de oameni interesanți şi celebri. În Paradis Socrate vorbeşte cu Homer şi toată lumea îi poate asculta. În Infern nu sînt decît localuri administrative întunecoase şi funcționari respingători (Nina Berberova).

*

Nimic nu poate fi mai dezamăgitor decît simțămîntul că eşti mai prejos de Destinul tău. E ca şi cum ai fi nevrednic de părinții, de dascălii, de zeii tăi. Şi totuşi se întîmplă...

*

Fericirea nu e un rezultat al unor circumstanțe, ci un dat primordial, o vocație. Unii au aptitudinea, alții talentul, alții chiar geniul fericirii. Iar alții, din păcate...

Magistr(u)ale

Luca Piţu

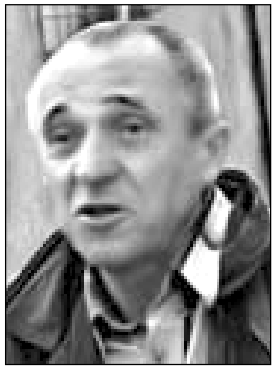

Căjvănarii de altădată
II

Badea Niculai Zarcosche. Spre deosebire de Niculăieş, nu vieţuia într-o cocioabă, ci într-o casă cu acoperiş de draniţă în patru ape, dar atât de veche şi cu temelie de cioate ce se tot înfundase încât, pe alocuri, streaşina din spate ajunsese la un metru de pământ. Nu avea şură, ca majoritatea gospodarilor bucoveneni, doar o şandrama oarecare, şi aia vai de curul ei. Şcolerii din ultimele clase elementare, cu noţiuni de geografie la purtător, spuneau, când ajungeau prin dreptul locuinţei sale, că prin curtea ei trece ecuatorul. Era însurat, nu avea copii, însă nevestei nu-i îngăduia să stea cu el decît primăvara, vara şi toamna, când era de făcut treabă. Si chiar muncea biata femeie. Căra ca Fefeleaga lui Agârbiceanu, în spate, cânepa pînă la balta din Pîrăul Botoşanei, vreo doi kilometri, apoi, odată topită şi uscată, o aducea, tot cu cârca, spre a o meliţa şi prelucra întru tors. Iarna, o alunga la fiică-sa şi, neavând lemne să se încălzească, îşi aducea viţeaua în casă, o lega de stîlpul hornului, aşteptînd ca răsuflarea şi baligele acesteia să mai încălzească atmosfera. Şi vara şi iarna înţolit la fel, cu opinci, suman, cioreci, căciulă. Ajunsă vacă, vindea juninca la târgul din Arbure şi îşi cumpăra - sau primea de pomană - alta. O păştea pe şanţuri, iar uneori era văzut cu ea printre rândurile înalte de păpuşoi ale tarlalei sovhozice dintre Cajvana şi Botoşana, tîrşală fiindu-le paznicilor să se lege de el. Iar cînd se aduna copilăretul în jurul lui, pe imaşul comunal, îi împuia capul cu istorii extravagante din WWI, cu ruşi împuşcaţi din vârful copacilor sau muieri coţăite soldăţeşte, mereu lăudînd isprăvile «berbecuţului» său. Pe mine, aflînd că-s premiant la şcoală şi pot citi ziarul, m-a întrebat o dată (pe vremea când era război civil în fostul Congo Belgian si se băteau chioreşte între ei Kasavubu, Lumumba, Mobutu + Tchombe) dacă auzisem că se stîrnise nasulie mare într-o ţară de-i zicea Gongu, situată foarte departe, «undeva sub curul

Chinei». *Sous le cul de la Chine, yes*! Aveam sa regăsesc expresia în jurnalul lui Mircea Eliade, pusă în gura unui țiagan călător cu avionul spre Pekin, speriat că, survolindu-se deşertul Gobi, nu vedea arbori de care, la o eventuală cădere, să se agațe cu agilitate de şaman siberian.

Badea Niculai Zarcoschi a fost şi victima unui pariu stupid, angajat cu unceşul Iacob Şoldan, fratele mamei mele, la crâşma lui Danilă, aflată peste drum de omul nostru. Disctutând ei de prețul vitelor în târg la Arbure, unceşul îi mărturisea că are o vacă de vânzare cu numai patru sute de leuşcani şi că, dacă şi-o doreşte, i-o vinde. «Văcuță cu picioare, coadă şi coarne?» «Da, văcuță cu coadă, picioare şi coarne!» Au facut pe loc tranzacția, au băut aldămaşul împreună cu martorii, unchiul meu s-a dus acasă, a luat foarfecele şi a decupat din calendarul neortodox, laic şi comunist, imaginea unei coroabe contractate de peizanul colhozizat cu ORACA. I-a dus apoi vita la birt şi i-a înmânat-o cu dulci voroave: «Poftim văcuța, bade Niculai!» «Asta-i vacă de hîrtie, nu e vacă adevărată, Iacobe!» «Îi de hîrtie, dar are patru picioare, coadă şi coarne, cum ne-a fost înțelegerea.» Martorii au aprobat şi ei, zgomotos. Pe moment, a rămas Badea Niculai cu buzele umflate. Mai tirziu totuşi, profitînd de absențele unceşului de-acasă, trecea pe la matuşa Sofronia să împrumute ba una, ba alta, şi nu aducea niciodată înapoi, pînă considera că-şi recuperase paguba. *Enfin, bref, voilà donc comment gérer ses pertes quand on est Ubucovinien de souche et pas complètement con*!

I-a dat cu acte căsuța, plus grădina, vărului meu George al lui Pavăl Şoldan, penticostal moderat de felul său, om de cuvânt sigur aşadar, care avea să-l îngrijească pîna în ultimele sale clipe *auf dieser dunklen Erde*, vorba fericitului Goethe.

Dănilă, vecinul lui Zarcosche. După preluarea crâşmei sale de către puterea populară, Dănila a perseverat în ființa-i alcoolizantă, dar ca simplu pilangiu. In acest context încercăm noi a pricepe întîmplarea cu revenirea lui nocturnă din Comăneştii lui Mircea Radu Iacoban, satul vecin, unde trăsese una mică înainte de a se aşterne drumului. O luase pe scurtătură, prin hățişuri şi pe cărări întortocheată ce nu duc întotdeauna la moară (decît poate când aceasta-i aparține lui Musiu Aghiuță). In mînă avea o botă, un ciomag de alungat câinii şi alte sălbătaciuni. S-a rătăcit, a umblat ca un bezmetic toată noaptea, amintindu-şi însă mereu că prin locurile acelea fusese omorît Max, ca să fie deposedat de parale, Max, un comerciant evreu din Todireşti, care cumpăra vite de la căjvănari, Max, pe care mai târziu aceştia aveau să-l confunde, pe vremea Paukeriței, cu Marxulina, perechea bărbosului Friedrich Engels. Or, se ştia că samsarii iudaini nu umblau cu

bani la ei. Crimă crapuloasă a autohtonilor. Şi inutilă carevasăzică. Dănila, cu cât îşi amintea de omuciderea cu pricina, cu atît asuda mai mult, de spaimă şi de osteneala, căci, spre dimineaţă, băga de seamă că bota aflată asupra lui, sprijinită pe umărul drept, se preschimbase într-un lung stîlp de telegraf în momentul când cotea pe lîngă cimitir ca să intre neobservat în propria sa livadă.

Unceşul Iacob şi mătuşa Sofronia. Mergeam des, în vacanţele studentine, pe la ei, fiindcă aveau aparat de radio, la care prindeam uneori Radio Monte Carlo în franceză, Vocea Americii, Europa Liberă, BBC si Deutsche Welle. Ţineau gospodărie frumoasă, cu casă, şură, bordei de vară *et tout le toutime*. După colectivizare, a penetrase unceşul în PMR/PCR din motive foarte meschine, foarte omeneşti, foarte lucrative. Făcea negustorie cu mărunţişuri şi, dacă era prins, pe tren de pildă, arăta imediat carnetul roşu sau ameninţa că se va plânge la secretarul organizaţiei de bază. Mie îmi spunea adesea că şcolile medii şi facultăţile fuseseră create pentru copiii membrilor de partid, iar cînd îi retorcam că părinţii mei sunt fară partid şi că eu mi-s deja ştudinte la Filologie, îmi răspundea că mă acceptaseră pe considerente umanitare, din milostenie marxist-staleninistă, deoarece aparţineam unei familii numeroase. Fura de stingea, noaptea, de pe tarlalele ceapizde ale satelor vecine. Mai ales mătuşa. O data m-a lăsat să ascult radioul şi mi-a zis ca are o treabă de rezolvit, urmând să revină după două-trei ceasuri. La întoarcere, mi-a povestit, cu lux de amanunte, unde au fost şi ce-au implementat, împreună cu un frate de-al ei. O expediţie de jaf, cu căruţele, dar pe terenurile colhozului din Arbure, comuna vecină, unde erau inumerabile căpiţe de fân ori niscaiva căi cu snopi de dijmuit. Se întorseseră cu harabalele pline, paznicii şi miliţienii nu îi reperaseră. Descărcaseră, înmagazinaseră, ascunseseră. *Mission accomplie*. Mătuşa se dovedea expertă şi la fabricat samahoancă, ţuică de sfeclă prin urmare, şi nu o dezamparau miliţenii pe drum trecători. «Ce mai faci, Sofronie!» o întreba unul. «Ţuică, ce altceva!» răspundea mătuşa, pe când miliţiotul, crezând că glumeaşte, mergea mai departe, în treaba lui. E drept, am trecut o dată, cu nişte amici locali, printre ei actualul Gavril Mârza ot Suceava, să-i urăm de Anul Nou... şi ne-au oferit din toate felurile de samahoancă: rece, fierbinte, dublu rafinată. Un adevărat regal. Un autentic răsfaţ, ce mai!

Unceşul era, pe de altă parte, bănuit că iarna întreţinea focul sacru din camera de zi cu cruci vechi, şi aproape putrede, prelevate cimitirului ortodox de peste drum. Ateismul partidului unic îi convenea de minune în asemenea împrejurare, căci nu avea sentimentul păcatului, necum al transgresiunii laice. Respecta însă crucile rubedeniilor. A bunicului meu

patern, Casian Pițu al lui Precob al lui Zaharie, se mai găsea încă la locul ei când, văleat 1981, am făcut o escapadă cimiterială, împreună cu biograful Jean-Paul Goujon, adus pe şestache la Cajvana, unde, înainte de pelerinajul la muzeul lui Toader Hrib din Arbure, dădeam o raită prin țintirimul ortodox, în căutare de cireşe sântilieşti coapte.

Bea de stingea unceşul Iacob. Din asta i se va fi tras lui şi replierea prematură pe tărîmul Vrăjitorului din Oz. Mătuşa, femeie foarte frumoasă, măritată cu el la paişpe anişori, nu-l certa, îl aduna din şanțuri, îl spăla, îl culca, el, în schimb, îngăduindu-i să aibă un drăguț într-un sat vecin, Todireşti sau Soloneț, cu care s-a şi recăsătorit după ce şi acela rămânea văduv.

Legionarii satului. I-am cunoscut doar pe doi dintre ei. De un al treilea mi-a povestit instanța-mi maternă. Unul era socrul vecinuțului George, văr tătînesc, socru din neamul Negruşerilor. Ştia că-mi place cartea şi ar fi vrut să stea de vorba mai mult cu mine, dar, vai, la data aceea, nu aş fi ştiut ce întrebări să-i pun. Mai tîrziu, aflam de la alții că avusese un frate mai mic, bun la şcoală, şi, pentru ca acesta să-şi poată plăti taxele la liceu, sau la facultate, se angajase argat la un bogătan local.. Frățînele, şi el militant al Legiunii Arhangheleşti, fuse puşcat, în timpul prigoanei carliste, la trecerea clandestină a frontierei vestice. El, socrul, şi alți gardişti de fier căjvănari se înstăpîniseră pe primaria locală la «rebelionul» din ianuarie 1941, alungaseră jandarmul, puseseră un nou primar, apoi, peste câteva zile, dați de Antonescu în urmărire generală, se ascundeau pe unde puteau ori erau expediați pe front în linia intîi.

Al doilea, Donisă Tilihoi, fost-a şi mai interesant pentru mine. Cunoşteam de la ai mei că fiul său, o legendă vie, făcuse armata la grăniceri, pe frontiera cu Iugoslavia, ca şi paternelul meu, dar nu mai ştiu dacă pe zona dintre Teremia Mare şi aia Mică. După începerea conflictului cu «Călăul Tito», încercase să treacă la sârbi cu tot pichetul, avându-l pe locotenent în frunte. El nu izbutise din prima, fiind şi rănit în picior de un glonț. Revenise pe-ascuns la taică-su, care locuia departe de sat, lîngă păduricea lui Palimon Bâtă, sub dealul Beldeanului, aproape de Soloneț. Noaptea, stătea cu părinții, ziua, ascuns prin huci. Un doctor de încredere îi oblojea rana, se vindeca şi, ştiind bine granița, reuşea, a doua oară, să o tansgreseze şi să ajungă, după multe peripeții, în Canada. Avînd un unchi în USA, îl lua ca garant pentru împrumut bancar, se întovărăşea cu un altul şi deschidea atelier de reparații automobilice. Cum, asemeni lui Klaus Iohannis, nu poseda copiii, averea-i avea să rămâna fraților şi surorilor din România. Trimisese bani mulți şi lui Donisă, tătînele cu trecut legionar, carele, țuicar patentat şi mitoman, i se lăuda, în scrisori, că înălțase o casă şi o şură imense cât ziua de ieri,

dar topea totul la crâşma centrală din comună, unde se îmbăta clampă, apoi defila prin faţa sfatului popular şi vitupera funcţionarii, funcţionarele + activiştii pecerii acuzîndu-i că numai la cotîrcit se gândesc ori că şi-o trag într-o veselie pe mesele din birouri. Treaba a durat aşa pînă spre 1970, cînd a venit fratele său din USA, pensioner deja, în vizită şi l-a prins cu fofîrlica. Fratele său emigrase, ca mulţi alţi bucovineni, înainte de WWI, pe vremea Austriei Mari. L-am însoţit, împreună cu vecinuţul George al Mădălinii lui Zaharie, pâna la Donisă Tilihoi, ca să practic un pic engleza ianchee. Era complet defazat omul. Recunoştea foarte vag drumurile principale şi pe cei de vârsta lui, doar că, neoprotestantizat peste Atlantic, vorbea predicînd sau predica vorbind, amestecînd engleza cu româna arhaizantă. Le povestea că acolo, în USA, nu se mai ara cu plugul, ci cu nişte maşinării mari, cu nişte drăcii numite *tractors*. «How do you say *tractor* in Romanian?» Sau: «How do you say *theater* in Cajvanian?» Astfel de întrebări îmi punea cînd nu găsea cuvintele neaoşeşti. Urmarea? Întors în America, îi telefona nepotului spunindu-i totodată ce are de făcut. Nici un bănuţ beţivescului tâtâne până nu se pocăiaşte şi, în loc de dolari schimbabili la curs forţat, mai bine să le trimeaţă rudelor, anual, treizeci de şaluri miresuale, că aveau mare căutare în Bucovina Meridională. Graţie şalurilor, vândute cu o mie cinci sute bucata, toţi ai lui Donisă Tilihoi şi-au clădit, în timp, case + şuri noi, au prosperat, sentimentul românesc al perseverarii gospodăreşti în fiinţă l-au retrăit cum se cuvine. Regretau doar că nu pot cumpăra, la vremi de bicisnicie colhozească, pământ cât şi-ar fi dorit. Ştiam asta de la Anuţa lui Ion Negruşer, o vecină de-a părinţilor, căreia, vară de vară, îi traduceam corespndenţa cu fratele deştărat, apoi cu avocatul acestuia, lichidatorul succesiunii. În 1981, când am descins clandestin cu Goujon la Cajvana, ne aducea Anuţa respectivă, ca rasplată, o găină friptă, spre marele amuzament al lui Jean-Paul, ce-i amintea de scribii vechilor epoci, plătiţi în natură, sau de tabloul lui Breughel cel June despre avocatul ţăranilor, omenit, acesta, în orătănii aduse la oraş cu papornita. Iar când ne-am urcat, la Suceava, în trenul de Bacău, m-a rugat, salivând, să punem imediat găina la bătaie.

Cât despre Donisă Tilihoi, bătut la cap de frate, apoi strîns cu menghina pecuniară, începea să frecventeze adunarea penticostalilor, apoi se pocăia de-a binelea. Mi-s încă vii în minte casa lui veche din afara satului, de sub dealul poetului Ion Beldeanu, curtea cu iarbă verde, *green grass of home*, şi fântânita din care scotea apă direct, cu galeată, fără cumpănă ori haşpău.

Al treilea arhanghel mihăilean, învăţatorul Tulvinschi. Mama îmi povestea multe despre el, dar avea simţăminte contradictorii în ce-l priveşte. Îşi amintea că îi învăţa, când directorul nu venea pe la şcoală, cântece legio-

nare precum «Frunză verde de negară,/Au intrat străinii-n țară», dar şi că, rechemați nemții locali în Germania, văleat 1940, averile lor rămâneau, printr-o convenție nescrisă, gardiştilor feroşi. Aşa că bunicul Haralambie Şoldan, care achiziționase o vacă de la unul dintre repatriați, urma să antameze mare scandal cu învățătorul. Poftea el coroaba, bunicul nu şi nu. După divorțul de Antonescu, după rebelionul ianuaric, Tulvinschi o tulea, sub protecție germană, peste fruntarii, lăsându-şi nevasta în țară. Muica o întilnea deseori, după WWII, prin tîrgul de miercurea din Arbure, însă nu avea coragiul să o descoase relativ la soarta domnului învățător.

Crâşmarul Tomuț. Peste drum de cârciumarul Tomuț a stat în gazdă un an, după terminarea facultății, criticul literar Alex Ştefănescu. L-a portretizat în textula *Impostorul din Cajvana*, unde va fi narat cum, aflând că scrie la *România literară*, birtaşul socializîd îi dădea bere pe veresie, iar, mai pe urmă, intrând în camera lui şi văzând maşina de scris, exclama ceva de genul. «Aşadar nu dumneavoastră scrieți, ci maşina!» Urmarea neplăcută avea să hie că din acest moment încolo trebuia să-şi achite Alex consumația ca toți căjvănarii de rând.

Activistul peceriu Arcadie Grigorean. Şi de el îşi amintea Alex Ştefănescu la una din conversațiile noastre în context de tîrg livresc bucureştiot. Încheiase liceul la Rădăuți, unde fusese condiscipol cu colegul meu facultatesc Vasile Popescu ot Straja, era din Soloneț, terminase cu greu - şi inumerabile plocoane - sorbonica din Suceava, se căsătorise cu doctorița maghiară din comună, tăiase şi spînzurase, ca activist cu putere mai mare decât a primarului. Îl teroriza îndeosebi pe Gavril Mârza, secretarul primăriei, localnic şi dintr-o familie foarte înstărită. L-a terorizat pînă i-a rămas lui Grigorean un frate, activ într-un ansamblu folcloric din Suceava, cu azil politic, în Belgia, unde recupera piese din cimiterele de maşini. Atunci l-au chemat ştabii la Partidul Unic, i-au retras increderea şi funcția de politruc local, trimițându-l la munca de jos, prof la şcoala generală din sat. Cu aceeaşi ocazie, îi reaminteau şi zvonurile despre amiciţiile lui suspecte cu unii băieți frumuşei din sat, printre ei un var de-al meu, George al Irinei Rusu, poreclit pe acest motiv Georgeta. Presupun că avea cu ei relații platonice, mergea la dînşii cu beutură, se retrăgeau în camera de oaspeți, unde nevestele aveau interzis şi, bănuiesc numai, se-mbătau, plângeau, se pupau, nu mai mult.

M-a prins o dată în biblioteca de la căminul cultural, m-a luat tare întrebându-mă, cu martori, dacă neg că tovarăşul Nicolae Ceau este cel mai mare filosof al epocii contemporane. I-am raspuns că da, neg, pentru că

dumnealui nu se ocupa heideggerianeşte cu diferența ontologică, aia dintre *Sein* şi *Seindes*, el nu interpreta lumea ci, ca om politic, o schimba conform indicațiilor lui Marx din tezele despre Feuerbach, doar ca avea toate şansele să ajungă un mare sociolog militant, mai mare chiar decât Miftode, cel mai strălucit epigon din şcola natanshoniană a Universității Cuzane de pe vijeliosul Bahlui. La şedințele pecerii se lăuda că ne aduce pe toți cei ce universitam la Iaşi - Toader Jucan, Alexandru Tofan si subsemnatul - ca profi la şcoala generală din comună... ca să o întărească. Avea planuri grandioase în ce ne priveşte, însă, vai, rămânerea frățînelui său in Belgia avea să i le dea peste cap. Când a aflat că toți trei ajunseserăm, la un moment dat, lectori, comenta sec: «La Iaşi, arunci o cheatră în aer, cade numaidecât în capul unui lector».

Fusion jazz & blues

Daniel Vighi

Măgarul abatelui Juan de Marchena

În tot cazul, după cum ne dă asigurări Vasetz Pal, tălmaciul din cimitirul localității Radna, locatar al criptei aceleia unde-şi ţin groparii sculele (lopeți, târnăcoape, bețe, pălimare) însoțit de comandantul de pompieri Nicoli, decedat şi el de ceva vreme, nu atât de îndelungată ca aceea a tălmaciului Vasetz Pal, amândoi aşadar au povestit restului membrilor din echipaj care nu s-au nimerit la fața locului că fratele Juan după ce l-a ascultat preț de trei zile pe Amiral a rămas o vreme cu ochii pironiți, chiar de sus de la turnul mănăstirii *Santa María de la Rábida*, pe întinderea mării Ocean şi a suspinat cu alean şi multă convingere că a sosit ceasul. Zilele următoare au fost dedicate pregătirii pentru drumul la regină, după cum dezvăluie navigația specifică, dar şi erorile care vor ieşi la iveală mai târziu. După spusa maiştiutorilor, aceste erori vor fi proprii observatorului: datorate imperfecțiunii ochiului, oboselii, lipsei de antrenament. Ar fi de spus că lipsa de antrenament şi oboseala drumului a zădărnicit navigația de sub purtarea de grijă a timonierului Navarette de pevelierul *Coleccion de los viages*, tome III, page 238-591. Acest Navarette ar fi preluat serviciul la timonă după vrednicul Muńoz din portul Arhivele Indiilor din Sevillia, la dana cu numărul de inventar *Est. I, Cajon I, Leg. 7-14*. Conform jurnalului de bord al ofițerului de cart, au avut un vânt de tăria 6 pescara Beaufort, aşadar destul de aprig, cu toate acestea s-a identificat istoric faptul că un pilot din cetatea Lepe ar fi dosit în cărțile sale de pilotaj scrisoarea către suverană din partea lui fra Juan de Marchena şi i-ar fi înmânat-o cu tot cu cărțile acelea. Mai apoi întreaga comunitate din Frontera: locuitorii oraşului, obştea călugărească a sfintei mănăstiri, Cristofor Columb şi fiul său Diego, întreg echipajul goeletei Speranța în frunte cu timonerul Macek şi căpitanul Ahabu, toți au aşteptat vreme de două săptămâni, până ce

Marchena a primit răspuns de la regină care i-a chemat pe amândoi la curte, aşa că s-a pregătit să plece la miez de noapte, în taină, spre Madrid călare pe un măgar împrumutat de vecinul seniorului Moguer, un tânăr de nici douăzeci şi trei de ani pe nume Juan Rodrigo Cabezudo. Acesta va povesti peste ani cum a fost treaba, şi cum Marchena cu Cristobal au mers să se târguiască la curte cu suverana pentru drumul spre Noile Indii – "esta villa de Moguerandando negociando de ir à descobrir las Indias con un fraile de S. Francisc" (fragment de pevelierul *Coleccion de los viages*, tome III, p. 580, sub comanda timonierului Navarette).

Tot atunci, spun timonierii şi cronicarii vremilor acelora, cum că ar fi primit Columb douăzeci de mii de maravedis de la Isabelle ca să-şi cumpere haine pe măsura curții madrilene şi un cal murg. Să nu uităm, dragi cititori şi iubiți membri ai echipajului goeletei Speranța, să amintim şi Faptul, decisiv, se pare, în pregătirea şi buna reuşită a celei dintâi mari călătorii – poate cea mai de seamă din istoria neamului omenesc de când se află acesta ştiutor de propria sa devenire – aceea peste întinderile fără capăt ale mării Ocean, dincolo de care se află țărmurile Noilor Indii. Poate că nu o să vă vină să credeți în ce anume a constat faptul pe care îl numim astăzi, pe bună dreptate, ca unul "decisiv", respectiv măgarul, doamnelor şi domnilor, nici mai mult, nici mai puțin decât acest biet animal de povară, nu degeaba socotit un ajutor al săracului, ca şi capra. Şi asta desigur în raport cu fălnicia cailor şi opulența împăcată cu sine şi cu lumea a vacii. Măgarul şi capra față de cal şi vacă se aseamănă cu starea de amărăştean a celui care merge pe şoselele României capitaliste cu o Dacie 1300 față de fițoşi cu BMW.

Aşadar măgarul s-a dovedit din nou providențial în ciuda destinului său smerit, aşa ca în vremea în care l-a purtat pe Isus spre porțile Ierusalimului. Abatele Juan de Marchena nu ar fi ajuns la Maiestatea Sa Regina, dacă nu ar fi avut la îndemână un măgar în măsură să-l poarte de-a lungul drumului nisipos, pe alocuri plin de pietre şi mărăciniş, dintre Palos de Frontera şi Madrid. Întâmplarea a fost în felulurmător: fratele Juan a scris o scrisoare reginei cu toată daravera, şi la pagina 347 din caravela cu coperte cartonate *Christophe Colomb : son origine, sa vie, ses voyages, sa famille et ses descendants*, 1884, aflată sub comanda vrednicului timonier Henry Harrisse (1829-1910) ni se spune cum că pilotul Sebastian Rodriguez din cetatea Lepe ar fi apucat pe drumul spre cetatea de scaun pe spinarea unui măgar şi s-a întors în mare taină, despre care timonierul Henry mărturiseşte că nu pricepe de ce ar fi aşa, adică o faptă care trebuie musai să fie ținută în ascuns. "Pourquoi «secretamente»", se întreabă timonierul la subsolul paginii, şi noi, călători cu el pe mările de la etajul trei, risipiți în liniştea afundă în care se aud rar foile paginilor şi scârțâitul adormitor al scaunelor

deşelate de folosința atâtor vrednici navigatori, stăm alături de timonier ca în situația navigației prin strâmtoarea Dardanele, sau Magellan, sau Bosfor, răsfoim cu atenție, pe lângă notițele de curs sau fişele de lectură, hărțile, cărțile pilot, avizele de navigație şi toate instrucțiunile specifice fiecărei strâmtori. Căpitanul Ahabu convoacă timonierul pentru a-i atrage atenția asupra specificului navigației prin canale şi strâmtori. Sunt chemați la ordine marinarul din cart Isăilă, Ghiță Jugănaru, ajutor de bucătar, musul Gigi, zis Furnica care se pregatesc pentru fundarisit, în caz de nevoie, ambele ancore.

(Fragment din *Mort în Patagonia,*
roman de aventuri livreşti)

Solilocviul lui Odiseu

Traian Ştef

Rîde Hîrb de Oalăspartă

De multe ori ne plesnim cu palma peste frunte reproşîndu-ne că am fost proşti într-o anume situaţie. Puteam avea un cîştig, dar nu l-am avut sau am pierdut pe termen lung, puteam face o concesie mai mică sau un compromis mai mare, puteam alege la răscruce o altă direcţie, ba chiar să fim călăuziţi de spîn sau omul roş şi atunci altele ne erau direcţia şi destinaţia. Nu ne-ar plăcea să recunoaştem însă că tot ce am făcut a fost sub imperiul prostiei, ci admitem anumite slăbiciuni prosteşti. Nu sîntem adică proşti de-a binelea, ci ne găsim uneori în greşeală. Mă întreb, totuşi, dacă nu cumva eu însumi nu am făcut altceva pînă la 60 de ani decît să duc apa cu ciurul, soarele cu oborocul, să arunc nucile cu ţăpoiul, să urc vaca pe acoperiş, iar uneori, mai rar, în momente de exaltare, să trag de carul întreg să-l scot pe uşa prea îngustă. Aicea nu vorbesc despre viaţa mea în singurătate, ci despre viaţa mea şi comportamentul meu între ceilalţi, despre *persona*, nu despre *persoana*. Iată, bunăoară, anul care tocmai trecu. Am dus zi de zi apă cu ciurul şi nu m-am ales cu nimic, ba cu o pierdere mai mare decît dacă stăteam să-mi aducă cineva niste posmagi muieţi. Tot anul m-am complăcut într-o servitude faţă de mine şi faţă de ceilalţi fără să fac vreun gest de a tăia nodul ei gordian. Dacă mă uit în jur, parcă şi ceilalţi s-au găsit tot în situaţia asta. Doar că ei au mai mers la biserică. Aşa că, dacă mă gîndesc la povestea lui Creangă, la mine şi la alţii, parcă prostia ne cam dă tîrcoale şi nici nu e un lucru aşa de rău, nu e un accident. E mai mult un fel de mistificare în care ne complacem, o alegere greşită în raţiunea ei sau în lipsa ei de raţiune, o încăpăţînare vizînd reuşita care avea alte determinări decît acelea pe care mizam.

Dar care e adevărata prostie, aceea consubstanţială, a regulei, sau aceea a excepţiei? Este ea o boală? De obicei, vorbim despre manifestarea prostiei şi proşti ca despre excepţii, ca despre un lucru rău, ca despre o

boală. Dar dacă un om este prost, sau considerat astfel, dacă actele lui prosteşti nu ne afectează pe noi ceilalţi, ba dimpotrivă, fac ca lucrurile să meargă într-un sens necalamitat, ce fel de prostie este aceea? Sîntem în domeniul esteticului, ca şi cu comicul sau ridicolul, comedia fiind "imitaţia unor oameni necioplţi, nu însă o imitaţie a totalităţii aspectelor oferite de o natură inferioară, ci a celor care fac din ridicol o parte a urâtului. Ridicolul poate fi definit ca un cusur şi o urâţenie de un anumit fel, ce nu aduce durere, nici vătămare; aşa cum masca actorilor comici este urâtă şi frămîntată, dar nu până la suferinţă," după Aristotel. Şi prostul e considerat un om necioplit, prostia, un cusur sau o urîţenie, şi el stîrneşte rîsul, un rîs anume, care nu adduce durere sau vătămare.

Mulţi s-au ocupat, şi în toate timpurile, de prostie. Fiecare epocă a considerat-o într-un anumit fel. Am vrut să văd cum arată o "enciclopedie a prostiei". Cartea lui Mattthijs van Boxsel e tradusă în româneşte, apărută în 1995. Nu la asta m-am aşteptat. Credeam că voi găsi acolo catalogate toate prostiile omenirii. Dar pe Mattthijs van Boxsel îl interesează regula, nu excepţia, în *Enciclopedia prostiei*. El se ocupă în mare parte de prostie ca element constitutiv al naturii umane în aceeaşi măsură cu lipsa prostiei, ca element al echilibrului social, ea nefiind un defect, ci o caracteristică independentă, cu o logică proprie. Raportat la inteligenţă, prostia nu este numai opusul inteligenţei; ea este opusul lipsei de prostie, după cum inteligenţa este opusul lipsei de inteligenţă. Prostia este, aşadar, o trăsătură firească a naturii umane. În schimb, combinaţia dintre prostie şi inteligenţă este deosebit de distructivă, apreciază cercetătorul olandez. Aş zice că mai degrabă manifestările prosteşti ale inteligentului şi manifestările inteligente ale prostului ar fi distructive. Poate şi pentru lume, dar în primul rînd pentru ei înşişi, pentru că ar atrage ridicolul şi disprețul celor din preajmă.

Prostia nu mai este asociată astăzi cu mediocritatea, ca în secolul XVIII, ci cu veleitatea înălţată a mediocrului care stîrneşte un rîs stînjenit. Acest fel de rîs nu este determinat de actul comic, ci de unul discordant în raport cu obişnuinţele noastre. Rîsul corespunde clipei în care ne recunoaştem în celălalt, este salvator pentru noi înşine, dovadă a humorului. E momentul în care vom recunoaşte prostia, prostia care funcţionează cu puterea obişnuinţei. Aşa s-a născut şi gluma, ca haz de necaz. Ne deprindem cu reguli stupide şi ajungem să credem în ele, concluzionează Mattthijs van Boxsel, în timp ce „glumele menţin vie ideea esenţei prosteşti a existenţei noastre".

Dacă ar fi să raportăm teoria lui van Boxsel la *Prostia omenească* a lui Creangă, eroii acestuia nu sînt proşti, neghiobi, nătărăi, netoţi, nebuni,

pentru că duc soarele cu oborocul, aruncă nucile cu țăpoiul, urcă vaca pe acoperiş sau fac carul în casă, ci pentru că instaurează în propria existență redundanța şi tautologia într-un exercițiu al servituții voluntare, la o mecanică. Etienne de la Boétie, în *Discurs asupra servituții voluntare*, aduce drept prim exemplu ducerea apei cu ciurul pentru ilustrarea acestui fel de prostie. Nici nu ştim dacă provocîndu-le acel declic al conştientizării le-am făcut un bine, pentru că ei trăiau într-o anume ordine pe care noi, rezoneurul, am distrus-o. Şi apoi, ei nu-şi puneau întrebări. Conştientizarea prostiei poate pune capăt bucuriei de a trăi. Eroii lui Creangă reacționează postfactum, după cum şi astăzi omenirea se străduie, prin toată cultura şi toată ştiința ei, să limiteze efectele propriilor fapte.

Prostia nu mai este de căutat atunci în planul psihologic: nu există nimic personal sau spontan în prostie. Ea se manifestă în activitățile de zi cu zi, se ascunde în acțiune, în aşa măsură încît poate fi considerată un atribut al automatismului. De aceea, se pare că van Boxsel îl preferă pe patafizician, pentru că acesta se opune consensului general, el consideră că ori de cîte ori se adoptă o poziție clară aceasta e evident absurdă, că orice latură comică are şi ceva trist şi viceversa, iar despre cunoaştere spune că este o prostie generalizată, susținînd ideea de ştiință pentru un singur om. Lumea există în virtutea unei prostii care funcționează numai dacă nu este depistată. Această lipsă de judecată e de fapt productivă. Ignoranța şi prostia sînt elemente esențiale ale echilibrului social. Ne prostim unii pe alții spunînd că respectăm contractul social. Politicianul înşală fățiş masele, nimeni nu îl crede şi el ştie asta, noi ştim că ştie, iar el ştie şi că noi ştim. Van Boxsel îşi urmează cu plăcere demonstrația necesității prostiei în democrație. Încerc să urmez logica postulărilor lui. Astfel, ceea ce numim cu dispreț prostie, deşi nu este o caracteristică îmbucurătoare a societății noastre, este instrumentul preferat cu care natura menține un comportament constant şi consecvența opiniilor. Orice ordine politică se confruntă cu tentația totalitarismului. Dar căutarea unei raționalități perfecte este subminată de un tip de prostie de care se loveşte mai devreme sau mai tîrziu orice formă de organizare, o idiotenie de neînțeles care amenință să transforme întreg sistemul într-o caricatură. Pe de o parte, idiotenia se poate dovedi fatală prntru democrație: există pericolul ca alegerile să degenereze în anarhie şi astfel să pună capăt definitiv conducerii democratice. Centrul puterii nu poate rămîne vacant prea mult timp. Pe de altă parte, democrația nu se poate descurca fără prostie. Există şi pericolul acaparării centrului puterii şi să se conducă la degenerarea ordinii publice într-o dictatură sufocantă.

Pe scurt, democrația este amenințată de panică şi de plafonare, două forme de stupoare, termen care este legat etimologic de „prostie". Prea

multă idioţenie conduce la nebunie, prea puţină conduce la stupefacţie. Cu alte cuvinte, prostia trebuie ţinută în frîu chiar şi atunci cînd se aderă la ea.

Cum putem găsi o cale de ieşire din această dilemă a democraţiei? Permiţînd deliberat prostiei să existe.

Democraţia poate fi atinsă doar cu ajutorul unui ins care personifică absurditatea democraţiei: un rege. Monarhul nu este numai personificarea poporului, dar este şi capabil să-l structureze într-o societate, întruchipînd ideea imposibilă de popor, ca întreg. Absurditatea regelui este materializarea prostiei statului democratic care se învîrte în jurul lui, a eşecului fără de care democraţia nu are sorţi de izbîndă.

Ne complacem să trăim într-o mistificare şi asta e problema prostiei omeneşti, nu manifestările răzleţe. Întotdeauna „Celălalt" e prostul. Îl disprețuim în sinea noastră pe ipoteticul tăntălău, care e atît de imbecil să creadă în hainele împăratului; totuşi, acest tăntălău inexistent ne determină acţiunile. Ca să fim liniştiţi, proslăvim hainele invizibile ale împăratului, asigurîndu-ne că devenim cu toţii chiar proştii care ne-am temut atît de mult să fim.

Van Boxsel periodizează prostia, jucîndu-se cu expresia biblică, *Tată, iartă-i că nu ştiu ce fac.* Prostia ar fi şi ea: clasică, modernă şi postmodernă.

Prostia clasică: *Tată, iartă-i, că nu ştiu ce fac*. Imaginea pe care şi-o formează prostul despre adevăr nu concordă cu realitatea. El umblă cu capul în nori şi este orb faţă de lumea reală. Prostia modernă: *Tată, ei nu ştiu ce fac şi asta e bine*. Realitatea există în virtutea iluziei. Înţelegerea nu numai că ar pune capăt prostiei şi amăgirii, ci şi lumii care se învîrte în jurul lor. *Esse est non percipi*. Aceste prime două tipuri de prostie pornesc de la ideea clasică după care prostul confundă iluzia cu realitatea. Prostia postmodernă: *Tată, ei ştiu ce fac, dar o fac oricum.*

Revenind la oamenii lui Creangă, ne-am putea gîndi şi noi la o periodizare, dar în sensul vîrstelor. Omul cu oborocul ar putea fi *neştiutorul*, infantilul, cel care nu ştie ce face, nu ştie cum să facă, oborocul e un fel de jucărie pentru el, nu o unealtă practică. Apoi, omul cu carul ar fi *visătorul,* tînărul îndrăgostit, creator al unui obiect adorabil, unic, mai presus de loc şi împrejurări. Omul cu ţăpoiul ar fi *risipitorul*, cel care lasă lucrurile să-i treacă printre degete, în acel exerciţiu al servituţii voluntare, iar omul cu vaca e *drămuitorul*, din categoria zgîrciţilor bătrîni ce taie coada pisicii să nu se piardă căldura ieşind pe uşă. Sînd calităţi şi defecte în acelaşi timp, dar toate părţi consubstanţiale pentru natura umană, nici bune, nici rele, asemeni prostiei, omeneşti. Rîde hîrb de oală spartă.

Mediafort

Lucian-Vasile Szabo

Ioan Slavici şi Marele Război

În 2015 se împlinesc 90 de ani de la moartea lui Ioan Slavici, decedat în 17 august 1925. Este un prilej de a evalua moştenirea lăsată de acest scriitor de mare calibru şi jurnalist de excepție. Când ne referim la Slavici ca ziarist, avem în vedere nu publicistica literar-artistică (şi aceasta extrem de valoroasă), ci presa generalistă. Cunoscut ca jurnalist politic şi ca realizator de publicații, Slavici a fost în tinerețe şi un foarte bun jurnalist de teren, reportajele sale despre pregătirile dinainte de Războiul de Independență fiind exemplare. Acum, la 90 de ani de la trecerea sa în eternitate, două probleme par să-i greveze posteritatea. Prima este legată de faptul că, nici după atâta timp, nu există o serie de *Opere complete*. Volumele ies greu, mai ales din lipsa finanțării, aspect care te face să te întrebi ce nevoie este de un Minister al Culturii în România dacă nu se găsesc cei 10 000 de euro necesari pentru reeditarea celor două-trei volume care mai lipsesc din opera sa. Sunt volume importante, căci grupează articolele din perioada *Minerva*, *Ziua*, *Tribuna* (cea de la Arad), *Lupta* (de la Budapesta) şi *Gazeta Bucureştilor*, o vreme singura publicație de sub ocupația Puterilor Centrale la București. O a doua problemă o reprezintă desluşirea condițiilor în care Slavici (alături de Tudor Arghezi şi alți mari ziariști de la începutul secolului XX) a fost adus, în 1919, în fața Curții Marțiale a Armatei a II-a, iar comisarul regal a cerut pedeapsa cu moartea. Pentru a înțelege mai bine întâmplările şi dedesubturile, ne vom ocupa în cele ce urmează de ultimele decenii din viața scriitorului şi jurnalistului Ioan Slavici, o perioadă plină de evenimente profunde.

Pe mai multe fronturi

Perioada premergătoare şi din timpul Primului Război Mondial este extrem de bogată în evenimente, atât în plan istoric, cât şi publicistic.

Confruntările s-au dus pe câmpul de luptă, prin demonstrații publice în instituții şi pe străzi, dar şi în paginile de ziar, unde virulența a atins cote maxime. Nume mari vor fi implicate în dezbateri: scriitori, savanți, profesori şi publicişti, foarte puțini rezistând tentației de a-şi spune, răspicat, opinia. Politicenii vor fi în prim plan, însă curentele de opinie erau formate şi alimentate în primul rând de gazetari. Înainte de război, mass-media românească atinsese un nou prag de maturitate, facilitat şi de progresul tehnic în industria tipografică. Cotidienele şi săptămânalele aveau o activitate stabilă, iar tirajele ajungeau, uneori, să depăşească suta de mii pe publicație la o apariție. Desigur, se făcuseră progrese în ceea ce priveşte instrucția, cea mai mare parte a tineretului român ştiind acum să citească. Nume noi se afirmă în presa românească, însă îşi vor continua activitatea şi reprezentanții vechilor generații, printre care eminentul jurnalist şi editor Ioan Slavici.

Este o perioadă în care geografia publicistică a lui Slavici se va vedea alimentată de alte confruntări în preajma şi în timpul Primului Război Mondial. Sunt în dispută trei curente de idei în societate: 1) A respecta tratatele şi a merge alături de Austro-Ungaria în speranța redobândirii Basarabiei; 2) A rupe vechile acorduri şi a merge alături de Imperiul Țarist şi Antanta, cu speranța integrării Ardealului; 3) A păstra neutralitatea şi a încerca obținerea unor rezultate la bursa negocierilor postbelice. A treia opțiune, cea a neutralității, părea cea mai puțin avantajoasă geopolitic, dar se impunea prin faptul că nu implica pierderea a sute de mii de vieți şi evita distrugeri materiale de proporții. Umanist, cu un respect profund pentru viață, Slavici se va manifeasta mai degrabă în favoarea neutralității[1]. Un alt argument important îl reprezenta neîncrederea sa fundamentală față de politica rusească. Trăise în direct, ca ziarist la *Timpul*, zguduirea teritorială de la 1878. Drept mulțumire pentru sprijinul acordat trupelor țariste în campania antiotomană din sudul Dunării, ruşii luaseră cele trei județe din sudul Basarabiei, cedând României o Dobroge turcizată de peste patru secole şi jumătate. La sfârşitul anului 1916, Slavici îşi va vedea poziția confirmată de tragedia ocupării Bucureştiului şi a unei mari părți din teritoriul românesc de forțele militare ale Puterilor Centrale, intrat astfel sub administrare germană.

Trăitor al acelor vremuri, Constantin Bacalbaşa, unul dintre cei mai străluciți ziariști pe care i-a avut România, se va referi în memoriile lui la această perioadă încărcată, marcată de controverse ireconciliabile. Existau

1 Lucian-Vasile Szabo, *Un alt Slavici. O geografie literară după gratii*, Editura Universității de Vest, Timişoara, 2012, p. 222.

politicieni foarte vocali şi cu priză la public, care susţineau intrarea în război alături de Antanta, Take Ionescu şi Nicolae Filipescu fiind două exemple. Însă Petre Carp sau Alexandru Marghiloman, rămaşi apoi în Bucureştiul ocupat, erau ferm de partea Puterilor Centrale, susţinând astfel poziţia regelui Carol I, cel care făcea cu adevărat politica externă a ţării. Va fi însă promovată soluţia neutralităţii, cel puţin pentru o perioadă, artizanul ei fiind premierul Ion I. C. Brătianu. Bacalbaşa arată că s-a ajuns aici şi din cauza realităţilor din teatrele de operaţiuni: „Ca România să intre în război alături de Franţa şi de Rusia nu era cu putinţă, întâi fiindcă germanii se arătau a fi cei mai tari, intraseră în Belgia şi în Franţa, unde înaintau victorioşi, al doilea fiindcă regele Carol n-ar fi fi mers niciodată în contra Germaniei. Atunci oamenii politici căzură de acord ca să susţină rămânerea României în neutralitate”[2]. Exact aceasta era şi poziţia lui Ioan Slavici.

Neutralitatea României va fi susţinută şi de Nicolae Iorga, prieten al lui Slavici la începutul carierei sale de istoric, însă devenit adversar feroce, chiar neîndurător, în această perioadă a Marelui Război. Îi va despărţi opţiunile pentru cele două blocuri aflate în conflict, istoricul fiind un susţinător al Franţei, iar scriitorul ardelean un simpatizant al ordinii germane. Iorga îşi va publica memoriile chiar în 1919, deci informaţii şi opiniile lui despre evenimente vor fi încă proaspete. Va anticipa dimensiunea catastrofei, vorbind de un „odios masacru”, cee a ce se va întâmpla. În 27 iulie, deci la o lună de la atentatul de la Sarajevo, în care prinţul moştenitor al Austro-Ungariei îşi pierdea viaţa, Iorga mai credea că declanşarea războiului are drept cauză doar ambiţii personale şi hegemoniste, întrebându-se (retoric, desigur): „De ce Ungaria lui Berchtold[3] şi Tisza[4], târând după dânsa zdrenţele austriace, a atacat Serbia? Pentru a zdrobi ideea naţională din mers”[5]. Totuşi, Iorga se va declara de acord cu decizia Consiliului de Coroană din 21 iulie (3 august) 1914, care, în contra poziţiei regelui Carol I, va decide păstrarea neutralităţii României. Iorga va sublinia: „Ca un popor de omenie, cu linişte, arma la picior! Ceasul nostru va veni, dar

2 Constantin Bacalbaşa, *Bucureştii de altădată, 1910-1914*, vol. IV, ediţia a II-a, Ed. Ziarului *Universul*, Bucureşti, 1936, p. 179.

3 Contele Leopold Anton Johann Sigismund Joseph Korsinus Ferdinand Von Berchtold (1863-1942) a fost ministru de externe al Austro-Ungariei în perioada 1912-1915.

4 Contele István Tisza de Borosjenő ?i Szeged (-) a fost premier al Ungariei în 1903-1905 şi 1913-1918.

5 Nicolae Iorga, *Războiul nostru în note zilnice*, vol. I, 1914-1916, Editura Ramuri, Craiova, 1919, p. 7.

numai atunci când asupra ambițiilor zdrobite ideea senină va veni să cumpănească dreptățile naționale, care azi nu se văd deasupra măcelului"[6].

STRATEGII DE INFLUEȚARE ŞI CONTROL

În preajma Primului Război Mondial, presa din România, dar şi din Ardeal sau Basarabia şi Bucovina, era atentă la viitoarele ostilități. Cei mai mulți nu-şi puneau problema dacă bătăliile vor avea loc, ci erau preocupați cum pot fi influențate pozițiile. Existau publicații germanofile şi publicații antantofile. Unii erau cu germanii şi austriecii, alții cu englezii, francezii şi ruşii. Desigur, pozițiile se câştigă şi prin manipulări, dar şi prin presiuni, finanțări de gazete, ba chiar prin mită. Sunt metode vechi de când lumea... Amintind o situație din epocă, Lucian Boia notează că publicațiile cu orientare germanofilă aveau tiraje mult mai mici decât cele favorabile Antantei. Sunt date nişte cifre: filoantantistele *Adevărul* şi *Dimineața* consumaseră în primele opt luni ale anului 1914 mai bine de 1,28 milioane de tone de hârtie, pe când progermanele *Minerva* şi *Seara* abia dacă depăşeau o treime din această cantitate! Atunci când vorbim însă de opiniile jurnaliştilor, se precizează: „În genere, jurnaliştii de prestigiu nu şi-au schimbat opiniile în funcție de finanțare. Slavici, la *Ziua*, a fost plătit cu bani nemțeşti, dar opinile pe care le-a exprimat erau cele dintotdeauna. «Germanofilii» din presă sunt minoritari prin tiraje, altminteri numărul lor pare să fie destul de mare, iar printre ei se află câteva dintre cele mai de seamă nume ale gazetăriei româneşti: I. Slavici, T. Arghezi, B. Brăniş-teanu..."[7].

De fapt, mass-media românească în acea perioadă era de mai multe nuanțe şi nu urmărea doar cele două curente considerate principale, reflectând poziții politice diverse interne, uneori divizări şi manifestări ale unor grupări în opoziție cu linia oficială a partidului din care făceau parte. Este suficient să amintim că premierul I. C. Brătianu se menținea ferm pe poziția neutralității României, deşi era antantist şi negocia în secret cu Franța, Marea Britanie şi mai ales cu Rusia. Ministrul Vasile Morțun, un apropiat al său, putea fi identificat ca favorabil Puterilor Centrale, în timp ce un alt ministru, Emil Costinescu, s-a declarat virulent proantantist şi punea presiune pe Brătianu pentru intrarea imediată în război. Pe aceleaşi poziții se va afla Barbu Ştefănescu Delavrancea, om politic şi orator influent, dar care, în 1915, nu mai

6 *Idem*, p. 8.
7 Lucian Boia, *„Germanofilii"*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 2009, p. 96.

era în tabăra liberală, ci în cea conservatoare[8]. Deci şi în Partidul Conservator taberele erau împărţite, deoarece Take Ionescu şi Nicu Filipescu erau pentru acţiune imediată în favoarea Antantei, pe când şeful partidului, Alexandru Marghiloman, simpatiza cu Puterile Centrale, ca şi fostul lider, influentul Titu Maiorescu.

Asaltul va fi dat însă şi din alte direcţii, dificultăţile de manifestare publică a opiniilor fiind sporite prin intervenţii ale unor jandarmi ai gândirii. Pe lângă măsuri întreprinse de organele abilitate ale statului, Ioan Slavici va suporta şi asediul „opiniei publice", asemenea celorlaţi publicişti grupaţi în redacţii germanofile. Corecţiile erau dure, presiunea totalitaristă, intolerantă, ba chiar cu nuanţe criminale, fiind evidentă în Bucureştiul anilor premergători intrării României în Primul Război Mondial. Paradoxal, în fruntea acestor grupuri de asalt se vor situa studenţi şi profesori, de la care te-ai fi aşteptat să accepte dialogul de idei şi nu ofensiva bâtei. În mai multe rânduri, studenţii au devastat redacţiile celor câteva ziare finanţate de legaţiile Austro-Ungariei şi Germaniei sau au confiscat la chioşcuri sau de la vânzătorii ambulanţi aceste jurnale: *Ziua*, *Seara* şi *Minerva*. Ultimele două deveniseră, prin interpuşi, chiar proprietate germană, cu scopul publicării de articole, informaţii şi comentarii favorabile Puterilor Centrale[9].

LIBERTATEA OPINIEI ŞI A... INTIMIDĂRII

Spre sfârşitul anului 1914, Bucureştiul se afla efectiv cotropit de grupările pro-Antanta, reprezentanţii lor fiind extrem de vocali, nu doar pricepuţi la mânuirea bâtei şi la aruncatul cu piatra. Intimidaţi, progermaniştii ori cei neutri, printre care figura şi Slavici, vor avea de suferit. Cunoscutul şi influentul om politic Alexandru Marghiloman se va trezi şi el cu geamurile sparte la casă, ceea ce îl va determina să evite ieşirile în public, ba, timorat, să încerce să se sustragă de îndatorile lui de lider al Partidului Conservator. Constantin Argentoianu aminteşte în memoriile sale de faptul că a insistat să-l scoată la o întrunire a partidului, deoarece exista riscul ca acesta să intre în degringoladă, după ce era aproape scindat de gruparea

8 Anastasie Iordache, *Ion I. C. Brătianu*, Editura Albatros, Bucureşti, 1994, pp. 277-278. Aici va fi redată şi opinia oficială a lui Brătianu cu privire la alimentarea presei cu fonduri venite din partea unor puteri străine. La o interpelare parlamentară făcută de Delavrancea el susţine dreptul cetăţenilor de a se exprima liber şi faptul că nu existau dovezi ale corupţiei din presă. Brătianu se înşela...

9 Şerban Rădulescu-Zoner, Beatrice Marinescu, *Bucureştii în anii Primului Război Mondial, 1914-1918*, Ed. Albatros, Bucureşti, 1993, p. 30.

Ionescu-Filipescu. Întrunirea va avea loc în 2 (15) decembrie 1914 şi va decurge fără incidente. Un oarecare Mircea Lecca se va posta însă la intrare şi va distribui un foarte inspirat meniu, în franceză. Se preciza că întrunirea se derula sub patronajul domnilor Hennenvogel, Roselins, Iversen, Slavici, Hildebrand şi Pop. Slavici şi Pop erau publicişti, iar ceilalţi oameni de afaceri germani, despre care exista suspiciunea (confirmată ulterior) că ar fi oferit sume de bani ziariştilor români pentru o poziţie în favoarea Puterilor Centrale[10].

Puterea politică se va organiza şi ea şi va decide măsuri pentru contracararea influenţelor externe. Este o epocă a intensificării spionajului şi contraspionajului, precum şi a impunerii unor noi metode de lucru. Sunt eforturi extraordinare pentru ca deciziile să fie luate la Bucureşti, de persoanele mandatate, cu deplină libertate de conştiinţă, de oameni neangajaţi faţă de altcineva. Ciocnirea intereselor geopolitice şi geostrategice ajunsese la un nivel incandescent. În aceste condiţii apare Serviciul supravegherii ştirilor, foarte activ în anii neutralităţii. Chiar din titulatură ne putem da seama de presiunea enormă pusă asupra gazetarilor. Avea două componente, adică o secţie poştală şi telegrafică şi o secţie de presă. Scopul celei de a doua este precizat de un cunoscător în domeniu: „Secţia presei avea în componenţa sa compartimentele: a) comunicate şi relaţii cu corespondenţii presei din ţară şi cu ziarele; b) cenzurarea ziarelor. Atribuţiile Secţiei presei se concretizau în identificarea ştirilor ce nu trebuiau să apară şi urmărirea vinovaţilor conform Legii spionajului; cenzurarea ştirilor după decretarea stării de asediu; difuzarea de comunicate pentru informarea populaţiei, eliberarea de permise corespondenţilor români şi străini pentru însoţirea armatei în operaţiuni”[11].

Sunt şi alte măsuri, căci am fi naivi să credem că dacă puterile străine erau în stare să finanţeze publicaţii şi să cumpere jurnalişti nu o puteau face şi autorităţile române. Printre metode se număra introducerea de agenţi sub acoperire în redacţii. Problema era însă că aceştia nu erau prea buni la scris. Nefiind pricepuţi ca ziarişti, li se găseau alte posturi. Mai simplu era să se cumpere serviciile unor oameni de presă adevăraţi. În timpul Procesului ziariştilor din 1919, deţinuţii Slavici şi Arghezi vor constata că printre colegii din boxă nu se află doar gazetari. Unul va prezenta un certificat de la Siguranţă, demonstrând că a fost agent sub acoperire, acoperire

10 Constantin Argentoianu, *Pentru cei de mâine. Amintiri din vremea celor de ieri, 1888-1898, 1913-1916*, I, Ed. Albatros, Bucureşti, 1991, p. 113.
11 Paul Ştefănescu, *Istoria serviciilor secrete româneşti*, Ed. Divers-Press, Bucureşti, 1994, p. 36.

de ziarist! Fără îndoială, în istoria presei vor mai fi şi multe alte cazuri, căci mai toate ţările, chiar şi cele mai democratice, au recurs şi recurg în acţiunile lor de spionaj şi contraspionaj la acoperirea de jurnalist. Vedem astfel că activitatea de culegere de informaţii are un înţeles diferit, după cum ne referim la omul de presă ori la agentul secret...

Ion Rusu-Ardeleanu îşi va intitula un capitol dintr-o carte, apărută în 1921, deci la scurt timp după marea confruntare europeană, cu numeroase întorsături, dinainte, din timpul şi după Primul Război Mondial, *Corupţia din presă şi spionagiul germano-maghiar în România*[12]. Este o asociere destul de surprinzătoare, lăsând să se înţeleagă că cele două operaţiuni sunt legate în una singură. De fapt, corupţia era (şi atunci!) extrem de întinsă, afectând clasa politică şi administraţia statului. În ceea ce priveşte spionajul, este evident că se derula şi prin oameni de presă, dar mai mult prin alte persoane aflate în posturi-cheie, rămase mai toate neidentificate. Este posibil ca unii ziarişti să fi cules informaţii atât din cele necesare pentru a fi publicate, cât şi din cele din categoria celor sensibile, secrete. Însă jurnaliştii erau necesari atunci ca vectori de opinie, presa tipărită, singura existentă la acea dată, având capacitatea reală de a influenţa lucrurile într-o direcţie sau alta. Totuşi, România se bucura într-o mare măsură de libertatea presei, ceea ce a dus la tumultoasa confruntare de idei între proantantişti (majoritari) cu aderenţii pro-Puterile Centrale (mai puţini) şi cu susţinătorii neutralităţii României (o grupare diversă şi mai redusă).

12 Ion Rusu-Abrudeanu, *România şi Războiul Mondial*, Editura Librăriei Socec & Comp., Bucureşti, 1921.

Ioan Moldovan

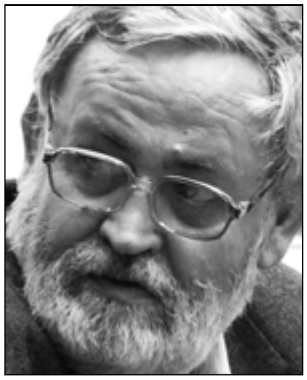

✍Premiile pe 2013 ale Filialei Arad a U.S.

Prezent la mereu-anual-plăcuta ceremonie a acordării premiilor Filialei Arad a U.S. – ba, mai mult, fiind şi membru al juriului (alături de Gheorghe Schwartz, preşedinte şi de Horia Ungureanu) - , am admirat încă o dată efortul, eleganța, generozitatea cu care poetul Vasile Dan, prieten bun al nostru de vreme şi cale lungă, prezidentul filialei noastre arado-orădene, se face luntre-şi-punte să obțină fondurile acoperitoare ale diplomelor în cauză şi să amfitrioneze ceremoniile cu pricina. I se cuvin laude şi mulțumiri din toată inima.

În scurta, dar cuprinzătoarea, sa „dare de seamă", Vasile Dan a reamintit celor prezenți succesele filialei, nu puține şi nu lipsite de anvergură, între care câştigarea Turnirului de poezie de la Gyula (2013) şi de la Barcelona (2014) , atât la individual cât şi pe echipe, prezența la Gala Poeziei Contemporane („Lista lui Manolescu"), Tabăra de creație pentru tineri de la Săvârşin şi altele şi altele.

Premiile au fost acordate pentru cărți apărute în 2013. Iată laureații:

Premiul pentru eseu:

✍Florica Bodiştean, *Eroica şi Erotica, eseu despre imaginea feminității în eposul eroic,* Ed. Prouniversitaria, Arad

Premiul pentru poezie:

✍Lucia Cuciureanu, *Lasă apa să curgă*, Ed. Tracus

Gheorghe Mocuța

Traian Ștef

Arte, București
✍ Lăcrimioara Ivan, *Răpirea din banal*, Ed. Mirador, Arad
✍ Ioan Matiuț, *fuga din urmă*, Ed.Tracus Arte
✍ Domnica Pop, *Podul de hârtie*, Ed. Mirador

Premiul pentru debut:
✍ Ioan Dehelean, *Țipătul bufniței*, poezie, Ed. Brumar, Timișoara

Cel mai important premiu – Opera omnia – a mers pe două cărări, în sensul că doi dintre importanții poeți ai zilelor noastre și-au încununat frunțile cu laurii meritați:
✍ Gheorghe Mocuța și
✍ Traian Ștef.

Felicitări tuturor confraților premiați! Și spor de creație în viitor!

Ioan Moldovan, Vasile Dan și **Traian Ștef**

CONFIRMARE DE PRIMIRE

Mulțumim scriitorilor – prieteni, cunoscuți, necunoscuți, afirmați ori abia debutați – care ne-au dăruit *manu propria* sau ne-au trimis cărțile lor cu dedicații (unele mult prea măgulitoare) sau fără; de asemenea, editurilor care trimit redacției cărți din producția proprie.

În ultima vreme am primit:
(în ordinea sosirii la redacție)

ianuarie 2015
✍Ștefan Amariței, *Lumina navigatorului*, poezii
✍Domnica Pop, *Mecanica frigului*, poezii
✍Constantin Butunoi, *De unde vine marele pericol*, recenzii și cornici
✍Paul Vinicius, *Nopți la maximum, dimineți voalate,* poezii
✍Toma Grigorie, *Cum pot lăsa poezia să-mi spună adio*, poezii
✍Dana Catona, *poveşti mici*, poezii
✍Ioana Şerban, *Zero-Unu*, poezii
✍Lipcsei Márta, *Létvarázs*, versek
✍Simona-Grazia Dima, *Micelii solare - eseuri*
✍Cornel Onaca, *Martori şi martiri din temnițele comuniste*
✍Marian Ilea, *Amintiri din casa scării*, proze
✍Daniel Ilea, Anca-Domnica Ilea, *Ce n-o văzut Parisu'/ Ça déménage à Paris!-* teatru-théâtre
✍Mircea Bârsilă, Traian Gărduș, *Sonete desuete*
✍Florina Isache, *Ploi în oglinzi*, poezii
✍Marcel Mureşeanu, *Voi plăti pentru faptele mele*, poezii
✍Dan Grădinaru, *New York, New York* (*un roman american*)
✍Dan Grădinaru, *Dimov*, monografie

De la Editura Nemira:
✍Valentin Nicolau, *Basmania. Precum în Basme aşa şi pe Pământ. Răspântia gândurilor*
✍Lavinia Bârlogeanu, *Acolo*, roman
✍Dănuț Ungureanu, *Însemnările damei de silicon*, proză
✍Nicu Alifantis, *Scrisori nedesfăcute*, poezii
✍Cezar Ivănescu, *111 cele mai frumoase poezii*
✍Ștefan Aug. Doinaș, *111 cele mai frumoase poezii*

Cronica literară

Viorel Mureşan

Pecetea Blajului

Ion Buzaşi,
Scriitorii români şi Blajul,
Editura *ALTIP,* Alba Iulia, 2013

Ion Buzaşi face, în chip egal, istorie şi critică literară. Dar, pentru că majoritatea subiectelor sale se găsesc doar la arhivă, la muzeu sau în mari biblioteci publice şi nu pot fi investigate acasă, în vreun jilț confortabil, el are mai degrabă profilul unui cercetător. Asta înseamnă acribie filologică, chibzuință şi temeinicie în culegerea şi studierea unor date, în observarea lor atentă. E, poate, principala autoritate în materie de şcoală ardeleană, în sens lărgit, transgresând granițele secolului luminilor. Pentru el, Blajul e un topos căruia îi adaugă, cu fiecare pagină, semnificații noi. Dascăl de vocație, Ion Buzaşi îşi găseşte locul şi printre redactorii periodicului de mare prestigiu „Discobolul", unde aportul său, printre scriitori, poate da în plus o nuanță de rigoare publicației. Avem în față lucrarea sa *Scriitorii români şi Blajul*, „ mențiuni de istorie literară". Cartea e împărțită în două secțiuni, având în comun toposul amintit mai sus. *Scriitorii români şi Blajul* (care, cu înțeles extins, e şi titlul generic) şi *Scriitori blăjeni.*

Prima parte cuprinde 22 de „mențiuni de istorie literară", despre scriitori orânduiți cronologic, de la Andrei Mureşanu (1816-1863), la Ioana Em. Petrescu (1941-1990). În deschiderea volumului găsim doi paşoptişti: autorul Imnului Național, fost elev, timp de şase ani, la Blaj şi Vasile Alecsandri. Despre primul, Ion Buzaşi a scris o teză de doctorat, iar aici îi dedică un medalion elegant şi auster, structurat pe două amănunte semnificative: contribuția la primele reprezentări teatrale româneşti la Blaj şi în câteva localități din jur, precum şi colaborarea la cele dintâi gazete culturale din Transilvania, care, prin el, îşi trag seva din şcolile Blajului. Tot în jurul a două nuclee, izvorâte din biografie şi din operă, e dezvoltată şi „mențiunea critică", consacrată lui Alecsandri. E vorba de o scrisoare de felicitare

trimisă de dascălii Blajului, când poetul primea, la Montpellier, în Franța, premiul întâi pentru *Cântecul gintei latine* şi de poezia *Deşteptarea României*, căreia Andrei Mureşanu îi va răspunde cu „un răsunet ardelean".

Din generația junimistă sunt prezenți în carte tot doi „protagonişti", Mihai Eminescu şi I. L. Caragiale. Relațiile prieteneşti ale poetului cu Blajul sunt ilustrate prin două scrisori, trimise de acesta seminariştilor blăjeni, în legătură cu serbările de la Putna închinate amintirii lui Ştefan cel Mare. La antipod, faimos şi nedrept rămâne pamfletul lui Al. Grama, stârnit de poezia eminesciană. Vizita, timp de câteva zile, a lui I. L. Caragiale la Blaj, cu prilejul sărbătorilor *Astrei* din 1911, când asociația îşi prăznuia jubileul de 50 de ani, a generat multe mărturii memorialistice ale contemporanilor. Se desprinde însă, ca importanță, o suită de însemnări telegrafice ale autorului despre popasul său blăjean, excerptate de Ion Buzaşi din revista *Manuscriptum* nr.1/ 1982. De o valoare egală ni se pare şi bruionul unei schițe, încredințat unui apropiat, scriitor, prin care autorul *Pedagogului de şcoală nouă* încerca a-şi corecta viziunea despre ardeleni.

Paginile despre Ion Bianu sunt un studiu convingător despre o personalitate culturală puțin frecventată. Cele despre George Coşbuc aduc în prin plan articole cvasinecunoscute ale poetului, având ca subiect evenimente istorice întâmplate la Blaj, ori poezia acestui topos. Alături de o pagină antologică despre Câmpia Libertății, Coşbuc a dedicat Blajului şi o odă umoristică. În cazul lui Ion Agârbiceanu, şi în alte câteva locuri, istoricul literar Ion Buzaşi îşi dă mâna cu un rafinat şi subtil hermeneut, aplecat asupra sensurilor operei. Două scrisori inedite din ultimul an de viață al autorului *Arhanghelilor* deschid unul din cele mai complexe şi complete articole din carte. Agârbiceanu a petrecut opt ani în umbra şcolilor blăjene, publicații de aici i-au găzduit debutul, iar romanul autobiografic *Licean...odinioară* evocă această realitate. Greutatea medalionului cade pe un document inedit, textul unei conferințe în centrul căreia stă o impresionantă evocare a bibliotecii lui Cipariu. Într-o analiză care precede textul, Ion Buzaşi transfigurează litera seacă a documentului. La Liviu Rebreanu, Buzaşi îndreaptă o eroare de istorie literară strecurată în ediția Gheran, privind prima apariție a unei schițe. De altfel, „silueta" scriitorului e făcută din perspectiva strictă a publicațiilor blăjene la care a colaborat. De un portret cam înfoiat se bucură, în culegere, Victor Eftimiu, care a avut, pe parcursul unor lungi decenii, trei întâlniri cu Blajul. La ultima, din 1967, autorul s-a numărat printre organizatori. Textul adunării de atunci poate că ar fi trebuit ținut departe de ochii cititorului de azi şi din viitor. Platitudini înfiorătoare se împletesc într-o retorică inflamant-proletcultistă prolixă,

agramată. Dat pe fragmente adnotate şi comentate corespunzător, poate că textul ar fi fost, cât de cât, digerabil.

Cu texte inedite din anii şcolarităţii blăjene, poezii, de data asta de un nivel estetic stimabil, e înfăţişat şi Aron Cotruş. De o prezentare pertinentă are parte şi un text autobiografic, rămas de la Ion Chinezu, traducător şi critic literar apropiat unor scriitor blăjeni, ca Pavel Dan şi Radu Brateş. Faimosul Al. O. Teodoreanu – Păstorel îi pune lui Ion Buzaşi la încercare puterea de sinteză critică, bazată pe o expresie subţire, ce face din profilul acestui scriitor „menţiunea" cea mai izbutită din prima parte a volumului. Lucian Blaga, alături de o abordare din unghi filosofic a Şcolii Ardelene, rămâne îndrumătorul lucrării de licenţă a unui strălucit profesor blăjean, Ioan Miclea. Petre Ţuţea, adept, alături de Mircea Eliade, al latinităţii susţinute de Şcoala Ardeleană, e prezentat în carte printr-un mişcător text testamentar. Din Mircea Eliade s-a ales un text cu care scriitorul era prezent într-un volum omagial, ce marca bicentenarul şcolilor blăjene în 1954, la Paris, când în ţară, acest gest era imposibil. Titlul textului, care are forţa de sugestie a unui poem, este *Pecetea Blajului.* Din aceeaşi generaţie, Geo Bogza e menţionat cu trei tablete închinate Blajului. Acesta e încă unul din medalioanele critice în care Ion Buzaşi străluceşte. Spirit enciclopedic, Nicolae Balotă evocă Blajul, în texte memorialistice, ca „urbe scolastică" şi ca pe o „Castalie" a cărturarilor, după ce i-a fost un singur an elev. Ioan Alexandru vizitează Blajul în mai multe rânduri, dar ale lui sunt călătorii iniţiatice, în care îl cheamă în ajutor pe Ion Buzaşi. De aceea, portretul lui prinde cheag prin prisma imnelor despre Blaj. Şi în acest caz, autorul culegerii îşi depăşeşte statutul de istoric literar, făcând şi critica textului, pentru a-l situa pe poet în ritmul şi atmosfera epocii. De la Ioana Em. Petrescu, istoricul literar blăjean reţine un text-memoriu, redactat de profesoară în martie 1985, cu prilejul unei inspecţii şcolare în judeţul Alba. Autoarea studiului despre eposul eroicomic al *Ţiganiadei* se alătură iniţiativei locale de a cere înfiinţarea unui muzeu al Şcolii Ardelene.

Scriitori blăjeni se deschide cu un strălucitor, prin intuiţii critice, medalion despre poezia religioasă a lui Timotei Cipariu. Este o latură mai puţin ştiută a acestui părinte al filologiei la noi, peste care Ion Buzaşi aruncă o lumină înnoitoare. Însemnările despre Ioan Rusu ar putea fi o contribuţie de care istoria literară să ţină seamă., atunci când va fi radiografiată mai atent evoluţia formelor poetice. Legat prin studii şi printr-un an de profesorat de Blaj, în George Barițiu, aici vor încolți germenii unor iniţiative culturale, care îşi vor da roadele în mari centre ardelene, precum Braşov şi Sibiu. Istoricul literar e mai stăruitor, la el, pe câteva direcţii: ctitor al presei româneşti din Transilvania, membru fondator al Astrei, membru

fondator al Academiei Române şi epistolograf. Cărturar din generaţiile mai noi, însă de mare probitate, vertical şi inflexibil, dăruit aproape în chip dramatic cauzei Blajului, recunoaştem în Ştefan Manciulea modelul, indirect mărturisit, al lui Ion Buzaşi însuşi. Un capitol distinct, desfăşurat pe mai multe file, e cel despre Pavel Dan. Mai întâi, autorul alcătuieşte, pe baza operei scrise, a corespondenţei şi a mărturisirilor unor contemporani, portretul unui dascăl responsabil şi spartan. Jurnalului, cvasiintegral publicat târziu în volum, i se dedică o cronică de ediţie. Pe o serie de documente epistolare, directe sau indirecte, se sprijină alte părţi ce compun capitolul, dezvăluind o traiectorie existenţială şovăitoare. Piesa de greutate a medalionului o reprezintă, credem, un memoriu al lui Pavel Dan, din ultimul an de viaţă, către Mitropolitul greco-catolic al Blajului, cu accente tragice, cât o arie din Eschil ori Sofocle. O altă figură majoră a scrisului blăjean, căreia îi poate sta alături doar Pavel Dan, în proză, este poetul Radu Brateş. Prea puţin cunoscut publicului cititor, acesta e portretizat din perspectiva creaţiei sale religioase şi din cea a poeziei carcerale. Astfel de „menţiuni de istorie literară" vor fi oricând bine-venite, întărindu-ne convingerea că spiritualitatea blăjeană e nesecată. Meritul cărţii e de ordin literar şi, în subsidiar, are o indubitabilă valoare pedagogică. În cele 40 de efigii pe care le realizează, Ion Buzaşi găseşte tot atâtea chipuri expresive, iar nu simple „portrete" comemorative.

Cronica literară

Liana Cozea

O reevaluare necesară şi valoroasă

Iuliana Păcurar,
Familia (1865-1906). Perspectivă monografică,
Editura Muzeului Ţării Crişurilor,
Oradea 2014,

Cartea Iulianei Păcurar, *Familia (1865-1906). Perspectivă monografică*, vine să complinească un mare gol şi anume acela de a contura aportul real al lui Iosif Vulcan şi al publicaţiei al cărui director-proprietar era în viaţa politică şi culturală atât de frământată a Transilvaniei şi a ţării, pe parcursul a mai bine de patruzeci de ani.

Câteva argumente pledează în favoarea acestei monografii remarcabile, care câştigă printr-un demers ce depăşeşte, cu mult, un simplu proiect personal şi care valorifică la cote înalte, dintr-o perspectivă atât sincronică, cât şi diacronică, o serie de date, informaţii şi elemente eludate de lucrări pe aceeaşi temă, lucrări de o mult mai modestă anvergură.

Cartea eclipsează, neîndoielnic, aceste monografii, încadrabile şi încadrate unui tipar, devenit între timp vetust; ea se îndepărtează, prin întreaga concepţie, de un loc comun, prin seriozitatea şi originalitatea abordării temei, a problemelor sale importante, printr-o viziune nouă, modernă în absenţa firească a oricărui ton patetic sau partizan. Iuliana Păcurar este o specialistă în domeniul presei culturale şi literare a secolului al XIX-lea şi începutului de secol XX, a vieţii culturale a aceleiaşi perioade atât în Transilvania, cât şi la nivel naţional; ea are nu numai seriozitatea, abnegaţia şi acribia cercetătorului, voinţa lui de precizie, dar este înzestrată şi cu cert talent de critic literar.

Autoarea a reuşit să impună, prin această carte, iniţial teza ei de doctorat, un spirit sintetic echilibrat, fie-mi iertată remarca, specific mai curând condeielor masculine. O minte clară, limpede, capabilă să ofere o imagine obiectivă, departe de orice *parti-pris,* a rolului şi locului revistei *Familia* atât în plan regional, dar şi naţional, de la mijlocul secolului al XIX-lea

până la începutul secolului trecut şi care a considerat oportun să scoată în „prim-plan generosul şi adeseori foarte actualul aspect enciclopedic, rămas până acum în penumbră".

Ea a elaborat o carte pasionantă, interesantă şi necesară, în care se simte o tensiune de aşteptare, nu o dată cu inserţii epice, în prefaţă se vorbeşte de o „energie epică" (Mircea Tomuş). Nimic arid, nimic sec sau indiferent în sutele de pagini ale acestui studiu în care materialul foarte bogat este admirabil sistematizat şi prelucrat, cu o remarcabilă competenţă a reconstituirii istorice. Lectura te prinde, interesează şi toate acestea sunt meritele autoarei, reprezintă crâmpeie din aportul ei de originalitate de a insufla viaţă informaţiilor şi comentariilor sale, dincolo de care se simte ardoarea temperată a unui autentic patriotism, neatins de exaltări provinciale, pentru că Iuliana Păcurar este un patriot de o aleasă stirpe, capabil a discerne binele de rău, *sine ira et sudio* şi a şi-l manifesta fără ostentaţie, cu discreţie şi echilibru.

Subtilităţilor de formulare ale lui Iosif Vulcan le corespund interpretările subtile ale autoarei, care a înţeles că reticenţa şi tactul diplomatic ale directorului-redactor sunt fireşti, având în vedere restricţiile la care erau supuşi românii şi ochiul intransigent şi mereu treaz al cenzurii maghiare.

Autoarea şi-a luat în serios rolul de „traducător" al gândurilor puse pe hârtie de Vulcan, interpretând corect, citind printre rânduri ideile omului care a semnalat „mai apăsat sau mai discret, pericolul deznaţionalizării care ameninţa burghezia română emergentă", poporul român din Transilvania „în integralitatea sa". Subliniind „repetat şi cu insistenţă", caracterul „apolitic" al revistei, Vulcan „a disimulat" de fapt, „revista acordând, în realitate, spaţiu unor informaţii care cu greu pot fi caracterizate ca neavând caracter politic". „Propunându-şi să răspândească lumină şi cultură, să educe familia, deci societatea, *Familia* recunoştea, implicit, caracterul ei politic". Apăsând „cu ostentaţie" pe ideea apolitismului, „revista făcea politică discret şi precaut". Uneori „tăcerea" pe care Vulcan şi-o impunea, ca în cazul procesului memorandiştilor, „este mult mai grăitoare decât orice comentariu politic, prin chiar nefirescul ei", după cum, alteori, „atenţia acordată unor mişcări de eliberare naţională de aiurea trimite cu destulă transparenţă la nişte realităţi naţionale".

Vulcan a sesizat faptul că procesul de asimilare a populaţiei româneşti a luat proporţii îngrijorătoare şi deplânge nu o dată „«românismul şovăitor, neputincios, indecis»" şi „lipsa de solidaritate intelectuală a românilor"; a încercat astfel „operaţia de salvare de la deznaţionalizare printr-un gest cultural de mare responsabilitate".

Cercetările anterioare au plasat în umbră sau chiar au neglijat în totalitate scopul revistei, „acela de a forma, educa şi instrui noua burghezie română". Privind şi din această perspectivă, autoarei i se pare firesc „interesul constant pentru elementele de cultură şi originalitate care dau marca spiritualităţii unui popor".

Prin multitudinea de rubrici ale revistei prin „mobilitatea" acesteia, Vulcan i-a conferit un caracter enciclopedic şi a deschis-o spre un public foarte larg. El nu şi-a cantonat revista exclusiv în sfera literaturii sau a problemelor de limbă, ci a deschis-o spre varii domenii ale „cunoaşterii umane": artă, limbă, istorie, geografie, medicină, fizică, filosofie, etnografie, tehnică, economie, agricultură, botanică, astronomie, etc. De altfel, *Familia* „n-a servit nicio ideologie literară" şi, cu câteva notabile excepţii, literatura publicată în paginile ei nu e scutită de veleitarism şi amatorism, dar de o bună primire s-au bucurat teatrul şi literatura populară. În ceea ce priveşte limba, Vulcan era un adept al etimologismului, dar a realizat că „literatura nu poate prospera în cămaşa de forţă a principiilor latiniste" şi, treptat, a comis „mici infidelităţi faţă de ele", fapt meritoriu datorat, în bună parte, orientării sale spre „Ţara liberă" pe care a început s-o viziteze din 1868, Vasile Alecsandri fiind „modelul năzuinţelor sale literare", „antemergătorul ideologiei junimiste la românii din Transilvania". În alegerea colaboratorilor, directorul-redactor „nu a fost animat de spirit regional, ci de un foarte larg şi generos spirit naţional

Preocupat serios şi constant de situaţia, mai bine zis, de rivalitatea celor două biserici ale românilor, biserica ortodoxă şi biserica greco-catolică, importanţa pe care el o acordă în acelaşi timp şi şcolii în limba română, luând în serios principiile şi problemele celor două instituţii, cu observaţie ascuţită şi de un moralism neiertător, Vulcan oferă „imaginea unei lumi în care tot ce reuşeşte să se construiască sau măcar să se proiecteze, cu îndelungi eforturi, se ruinează sau este ameninţat să se ruineze de la o clipă la alta. E imaginea unei lumi culturale care se afirmă timid, construită cu tenacitate şi cu mari insistenţe. Nu putem să ne imaginăm ce-am fi devenit – se întreabă autoarea – dacă toate aceste eforturi ale naşterii unei clase intelectuale n-ar fi ajuns la public, să-l mai zguduie din starea de apatie, de ce nu? să genereze stări de emulaţie şi de solidaritate naţională şi culturală". Publicând această revistă enciclopedică, ilustrată, cu caracter literar şi social, chiar dacă a fost lipsită de un program ca atare explicit, Vulcan a reuşit să ofere o oglindă a vieţii intelectuale româneşti de pretutindeni, prin care dorea nu doar să informeze, ci să şi educe, mai cu seamă pătura mijlocie, mica burghezie română din sate şi din oraşe.

Este reuşita autoarei „demitizarea" (termenul îmi aparţine L.C.) lui Iosif Vulcan, cu efecte, paradoxal, benefice atât pentru el, cât şi pentru

revista pe care o conducea. Este bine ştiut faptul că numele lui Vulcan s-a consacrat prin asociere cu numele lui Eminescu, publicându-i, în 1866, poezia *De-aş avea*. Împrejurarea că l-a descoperit pe tânărul poet bucovinean, Eminovici, de şaisprezece ani şi l-a impus cu noul nume a devenit un loc comun, care, în timp, chiar dacă nu şi-a ostenit valoarea şi nu-i diminuează importanța lui Vulcan, plasează într-un con de umbră complexitatea rolului său şi al revistei sale nu numai în contextul regional, transilvănean, dar şi în cel național. În acest studiu extrem de serios se face astfel o reaşezare a valorilor, meritului lui Vulcan de a-l fi debutat pe Eminescu, alături de alți poeți, Iosif, Coşbuc, Goga, Isac, i se ataşează intenția lui clară de a menține mereu treaz sentimentul mândriei naționale, într-o perioadă în care „pericolul extincției românilor ardeleni era mai acut ca oricând".

Scrisă cu seriozitatea răspunderii, dar şi cu ton polemic, unde se impune, monografia cuprinde cinci capitole mari, cel de al cincilea consacrat revistei ca „«foaie beletristică»", a căror tratare exhaustivă atestă o dată în plus informația cuprinzătoare a autoarei, care reuşeşte o migăloasă şi avizată reconstituire a epocii, în sutele de pagini oferind interpretări asupra Academiei Române, vieții teatrale, societăților culturale; artele plastice, muzica, folclorul o preocupă şi ele sunt dovada peremtorie a unei foarte atente lecturi critice a miilor de pagini îngălbenite, ilustrează imparțialitate şi rigurozitate ştiințifică, competență. Teatrul, printre altele, e înțeles de Vulcan ca „«o şcoală generală pentru educație națională»", „stavilă în calea deznaționalizării şi a uitării limbii şi originii de către tineri, este locul unde se dezvoltă „«sublima poezie»". Vulcan este inițiatorul, susținătorul şi cronicarul *Societății pentru fond de teatru român* al cărui scop era înființarea unui teatru național românesc, dar şi o pledoarie pentru dramaturgia națională. Chiar dacă directorul revistei nu şi-a putut îndeplini visul de a vedea pusă temelia teatrului național la Braşov, emulația creată, manifestările culturale şi teatrale au menținut „nestinsă în suflete conştiința apartenenței naționale". Informațiile muzicale şi teatrale, pe lângă intenția de a oferi modele, exprimă „dorința redactorului-proprietar de a-i ține conectați pe cititorii transilvăneni la evenimentele artistice ale fraților de peste Carpați". Concluzia se impune de la sine: „Spre a propăşi, teatrul trebuie susținut, actorii şi dramaturgii naționali trebuie să aibă spațiu disponibil de reprezentație

Interesante sunt meditațiile autoarei, considerațiile sale critice asupra genurilor şi speciilor literare promovate cu generozitate de Vulcan, în care evaluarea este obiectivă, rațională şi clară. Într-un context cultural ostil romanului, atunci când Barițiu îl considera „«nepotrivit cu idealul literar al epocii, care urmărea promovarea unor creații inspirate din viața na-

ţională şi realităţile sociale ale vremii»", solicitându-i mentorului său, Bariţiu, materiale pentru revistă, Vulcan face un gest de „reverenţă", contrazis de unul de „independenţă intelectuală, publicând o traducere proprie a romanului *Colomba* de Dumas. În schimb, basmul, „propagat cu râvnă neostoită", de revistele din Transilvania, va fi „puntea între povestirea romantică şi cea realistă".

În multitudinea de „scrieri naive, sentimentale, vădind stângăcie în exprimare şi construcţie" pierdute în neant, fără a lăsa vreo urmă, apar totuşi „pagini care-l anunţă pe Rebreanu, printr-o anume obiectivare a perspectivei narative şi prin apăsarea pe social".

Analizele pe text confirmă fibra de critic literar a autoarei, care se apropie în chip esenţial de obiectul studiului său. Chiar dacă uneori se lasă contaminată de fervoarea redactorului-director, o face cu seriozitate, remarcând, în una din nuvelele acestuia varianta transilvană a poveştii lui Romeo şi a Julietei, dar şi absenţa totală a simţului sublimului şi tragicului.

Aspra cenzură a epocii putea fi ocolită prin inteligenţă şi inventivitate, „în spatele măştii surâzânde, joviale, aparent inofensive" a anecdotelor, vorbelor de duh, a fabulelor, a epigramelor sau cugetărilor „se ascund nu arareori la atacuri la adresa unor aspecte sociale chiar politice", dar şi a unor tare umane, şarlatania, bigotismul, ciocoismul, corupţia etc. „De la gluma nevinovată şi ironia îngăduitoare sau ascuţită, până la satira necruţătoare, totul este pus în mişcare pentru a sancţiona".

La jubileul de 40 de ani al revistei *Familia*, în 1905, Iosif Vulcan a evaluat acea aproape o jumătate de veac, când revista condusă de el, neurmărind „o ideologie anume", a căutat să fie „«o oglindă fidelă a evoluţiei noastre intelectuale»", cu interesul concentrat îndeosebi pe patrimoniul popular; de aceea studiile de etnografie, pe lângă materialul folcloric „imens" publicat în revistă, sunt „frecvente şi substanţiale", revista susţinând ideea înfiinţării unui muzeu etnografic românesc, care se inaugurează în 1905, la Sibiu.

„Nicio altă revistă culturală din epocă – afirmă autoarea – nu a fost atât de deschisă la toate aspectele vieţii culturale populare tradiţionale precum a fost revista *Familia*, care publică inclusiv materiale despre obiceiurile sociale".

Orientarea revistei „pe calea renaşterii naţionale prin cultură şi prin valorificarea masivă a creaţiilor populare", încă din 1865, transmite ideea că „«fiind întâia fază a civilizaţiei unui neam, *poezia populară* e istoria unei naţiuni. Ea ne conservă tradiţiile, moravurile şi datinile poporului – faptele sale glorioase, bravurile, luptele, învingerile acestuia [...] e oglinda cea mai fidelă, în care se reflectă caracterul orişicărui popor»". Apropierea de

Junimea va imprima o orientare cât de cât ştiinţifică în culegerea şi prelucrarea materialului folcloric imens – literatura populară publicată în revistă cuprinde 644 de titluri – chiar dacă mai persistă dilentantismul.

Urmând direcţia impusă de *Dacia literară*, „preponderent subordonată idealurilor naţionale şi populare", redacţia *Familiei* încurajează traducerile, chiar dacă nu aceasta este tendinţa prioritară, ele, traducerile, fiind considerate „necesare a informa şi instrui, model literar, dar şi ca mijloc de a cultiva limba literară română, de a o aduce la modul de expresivitate artistică, necesar creaţiei originale". Se fac traduceri din literatura antică greco-latină, din literaturile italiană, franceză şi germană, cu preferinţe pentru scriitorii romantici, incluzându-i şi pe romanticii ruşi şi maghiari. Studiile şi recenziile de literatură reprezintă tentativa unui experiment. „Suntem la începuturile criticii şi istoriei literare româneşti, paşii ezitanţi ori eronaţi nu pot fi cu totul excluşi", după cum merită apreciat „un salt considerabil în limbă, stil, tehnica argumentaţiei, a profesionalizării criticii" din amplul studiu al lui Sextil Puşcariu dedicat lui Ibsen.

Aceeaşi „muncă de pionerat" o va face revista în această epocă de „căutări şi de constituire a disciplinelor teoretice, având ca domeniu fenomenul literar", cu rezultatele nespectaculoase ale oricărui început, cu „stângăcii în formulări" din cauza limbii literare „instabile şi greoaie", cu subiectivismele obişnuite în evaluări, dar şi cu „o evidentă evoluţie în privinţa limbajului critic, a obiectivării punctului de vedere, a profesionalizării chiar a criticii şi istoriei literare".

Acest capitol atestă, o dată în plus, sensibilitatea analitică a autoarei, discernământul ei, imparţialitatea, apetenţa nedezminţită pentru cercetare şi studiu, toate subordonate viziunii sintetice integratoare. Cu luciditate se constată: „chiar dacă *Familia* n-a avut în epocă un rol de prim plan în orientarea dezvoltării literaturii noastre, chiar dacă Vulcan nu l-a putut egala pe Maiorescu în critica de direcţie ori în cea aplicată", revista lui Vulcan a publicat materiale numeroase care certifică „dorinţa de a răspunde şi acestei necesităţi a momentului". Concludente sunt studiile , articolele de critică literară, portretele de scriitori, ca şi articolele polemice din revistă. Eminescu este „de departe scriitorul privilegiat", cu interesul concentrat pe evoluţia sa artistică, pe creaţiile antume, dar şi pe cele postume. Alecsandri este „modelul poetic de peste Carpaţi al revistei, al lui Vulcan îndeosebi".

Deşi „situat pe alte coordonate în raport cu direcţia popular-naţională a *Familiei*, în virtutea aceleiaşi onestităţi critice şi a capacităţii redactorului responsabil de a recunoaşte valorile", lui Caragiale i se publică 6 texte în proză şi i se consacră 2 articole de critică literară, creaţiei sale lipsindu-i –

în opinia lui Ilarie Chendi – „caracterul de universalitate", condamnată a nu fi înțeleasă de alte popoare. Lipsesc sau sunt pomeniți sporadic şi succint Creangă şi Slavici, dar tuturor scriitorilor însemnați Iosif Vulcan le dedică portrete, subliniindu-se astfel „intenția revistei de a promova literatura de valoare din toate provinciile locuite de români".

Referindu-se la literatura publicată în revista *Familia*, nu şi la articolele de critică literară sau la încercările de sinteză, autoarea, cu luciditatea care îi este proprie, relevă „absența unui program estetic formulat cu claritate, explicabil prin preocuparea pentru împlinirea celor două obiective majore ale publicației: direcția națională şi cea populară, ceea ce a condus redacția spre o permisivitate excesivă adeseori, uneori chiar anulând spiritul critic, fapt evident, reliefat de valorile inegale ale colaboratorilor. [...] Nu valoarea estetică a primat, ci înregimentarea semnatarilor la țelurile majore şi constante ale publicației: propăşirea intelectuală a neamului, considerat demn a deține un loc printre popoarele luminate".

Potențialul apreciabil al informației culturale este modelat şi adaptat astfel, încât să-i permită autoarei să-şi exprime clar, dezinhibat, opiniile personale în legătură cu tema aleasă – generoasă, dar şi pretențioasă.

Studiul Iulianei Păcurar este extrem de clar, de bine organizat şi bine scris, textul are coerență şi fluență şi un stil ştiințific ales, elegant, atent elaborat, care lasă totuşi să se întrevadă efortul depus de autoare, competența şi pasiunea aglutinante. Anexele ataşate tezei de doctorat inițiale se văd şi ca o ilustrare sau dovadă a miilor de pagini îngălbenite parcurse cu acribia cercetătorului netăgăduit care este autoarea, dublat de un sensibil critic literar.

Poeme

Ion Maria

ora exactă

privresc dar nu văd nimic
(soarele e negru luna e albastră)
fără tine (pe aici prin craiovița)
viața poate să fie un tren de marfă
sau un fluture rătăcit
într-un apartament unde trăieşte
un om şi mai rătăcit
(sub pământ soarele e negru
şi luna albastră
o ştiu – mi-au spus-o furnicile)
afară stelele stau
la taifas
nu vreau să bârfesc împreună
cu ele (şi carmen tocmai se cântă
pe la stația unde a fost poşta
poate că mâine toreadorul
îşi va primi pensia)
fără tine privesc dar nu văd
(soarele e negru luna e albastră)
şi doamna digby are
un ceas care merge perfect
deşi nu mai are limbi
şi acum arată ora exactă
în universul de dincolo
este aceeaşi oră doar că
este opusă orei noastre

oraş de margine

aici în oraşul acesta de la marginea câmpiei
(oraş păzit de demoni-abjecți unde piatra bolii
a pătruns adânc în inima oamenilor şi ei se scutură
din când în când ca şi cum ar avea friguri)
aici zile de joi cad numai duminica
(în calendarul ortodox în cel catolic mai
cad uneori şi sâmbăta)
oare cu ce droghează copacii de pe strada mea
de visează aşa de frumos
cum aş putea să visez şi eu ca ei?
(eu aş merge până la tine
dar între noi sunt o mulțime de proroci deliranți
şi demoni-abjecți şi trebuie să trec
de pădurea sufocantă)
scene din viața mea interioară
(o fi teatru absurd?)
cineva a pictat fresce în cutia mea toracică
(mai mult imagini din cartier întâmplări
simple din noile evanghelii)
cu mult albastru şi auriu
în toate imaginile tu apari
ca o zeiță
sau ca cea care
mă decapitează

Poeme

Gavril Ciuban

Clipa cea iute, a noastră

moto: „Scrie pe înțelesul nost"
(un țipțer – prieten de-al meu)

Mulți străini cu *de-a tăria*

au venit să-i colonizeze pe autohtoni; le-au tulburat genele. Gata asimilate
s-au căpătat şi ei la minim *două fețe,* au prins a dobândi potriveli la sucitul
vorbelor – şi aşa deja învârtite de viitorii strămoşi comuni. Cu bună ținere
de minte

la punerea de piedici. Astfel că generația următoare, aceia din **ieriul** de mai
încolo (bărbați albi cu ochii verzui, femei galbene cu picioare de căprior)
şi-au
amestecat graiurile unii s-au țicnit de-a binelea socotindu-se stăpâni

pe pământurile adoptate. Sărăcia şi ura de neam i-au adunat. Nu s-au
mai putut *descăța* unii de ceilalți. Că doar „exploatarea omului de către
om"

Altă mâncare de peşte, babilon nou, balamucul e-n toi: fiecare cu credința
lui.
Preoții s-au înmulțit peste măsură. Unde se dărâmă câte-o şcoală *dublu*
biserici
cresc pe ruinele ei. Orbind enoriaşii, împresurându-i...

Aşa că lăsați-mă să urc muntele. Să uit oraşul cu privirile lui posomorâte
în toate zilele anului clipocind a pagubă. Să rup din memorie duşmănoasa

ploaie cu capete de grindină ce-a tropotit pe proprii-mi nervi, pe ale

dumneavoastră tinereți, pe ulița jidovească plină ochi de săracii cartierelor. Sprijinit
doar în cuvintele limbii mele de-acasă ce mult ajutor aduce aceluia ce hăituit
este. Pe cărările de vânătoare ale munților, ploaia nu răpăie ci afundă

lumina viilor în sufletul morților trezindu-i apoi şi reamintindu-le veşnicia în dimineața zilei de mâine (pe care foarte mulți n-o mai prind) cu alte amintiri
stârnind văpaia negrului vultur din mânia furtunii; apoi tăcerea-i plesnită

de-un tunet. Pen`că lumina pre sine se cântă şi-mprăştie iute
dezastrul nocturn petrecut (bunăoară) la oraşe; cu juni în etate şi

bunici *duşi de-acasă;* jin jinduitori laolaltă **dă** tinerele. Neîncepute.
Aprinse. Cu aripi prenupțiale. Revirginate şi scoase ca din cutia Pandorei
Iar la focuri potrivnice firii grai nou ființează într-o greu de ascultat

limbă. Şi nici o țipenie de omenească făptură nu cutează a crede decât
în propria-i Soartă. Nici o mână întinsă de-ai scoate din rele, alinare
nici una. Aşadar – prin păduri, dragii mei: mai întâi un bogdaproste

mân înspre bunul de Sus ce pe toate le ştie. Călăuză mi-i
Annabel Lee şi nu-i fericire mai mare pieptiş să luăm povârnişuri,
cascade *păduri ce-ar fi putut să fie***.** Pe stânca din Comanul Mic

izvorăsc reginele flori – cu colți-uri zburătoare în nori furioşi. Vegheate
de-mpletitele viperi în cunună de laur. Mai înainte (am uitat să
v-arăt) întunecatul surâs al pârâului din Preluca cu Tei. Peste

ale lui vinişoare albastre se cațără noaptea razele lunii şi-şi beau
topite de dor viețile veşnice precum li s-au dat. La clipa cea iute
a noastră e de îngenuncheat.

28-29 oct. 2014

O, este un câine cunoscut

Poetului Ion Mureşan
„Nu-mi lua ceea ce nu-mi poți da”
(replica lui Diogene către Alexandru cel Mare)

Nici dinții de fier cu care firezul speriate izvoare
împrăştie din trunchiurile pădurii secate; nu,
nu au cum stinge azuriile spice în flăcări,

la pândă. Iscate din ochii pisicii sălbatece; în
zboru-i întinereşte auzul: oriîncotro ai lua-o
tună tăcerea. Pâş-pâş grănicerul. Gamela-i

pe creştet. Obrazu-i din pânză cauciucată.
Jur împrejur numai ape sfârşite în pietre
adânc mişcătoare. Cea lucitoare, cu mustețe

de vâj, alungită – cât ar fi un Titanic
în *miniatură* – din mâna-i rădică-n *înaltu-i catarg*
cam de-aici de la noi pân` la lună, o odraslă

de craniu ce mintenaş s-a ascuns: Iată
Pământul!, răcnit-au mai toți înțelepții
din lume în frunte cu alte milioane

de guri țuguiate şi iute-astupate cu lut selenar

Şi pasărea Vaser început-o un cântec
s-o doară: Cetatea de ape-i cu mult mai deasupra

Însă rostul e altul: din craniul ce voi înşivă-n
mâini îl mai țineți – cât o piatră de moară...
s-a arătat peştişorul de aur.

Fosforescentul, ce minuni făptuieşte. .Mai întâi luminat-a
mustețele pietrei roată sucind Araratul
ca pe-o moară de vânt. Şi cât ai clipi în vecini s-a zărit

un alt pământ selenar. Şi-i lungă povestea...

Într-o viață cu greu dobândită, nicicând înțeleasă
de semeni lucrat-au la metăre trei frați
Luduşcovici pe-a râului vale: Grigore, Dumitru,

Vasile. Mai teferi decât aceia ce-n derâdere-i
luau: „muți, ponihoşi, năcăbăi". Singurateci,
de muma pădurii vegheați – cu trei fete nemăritate,

mirese de-a pururi, căpătat-au poveri însemnate
cum numai poezia **trăită** a le duce mai poate
fără nici un câştig.

Iar pasărea Vaser început-a un cântec
s-o doară: Cetatea de apă-i cu mult
mai- 'nainte, deasupra

Trecut-au de-atunci leşi şi ruteni, foşti visători,
vânători de munte, vestiți vânătorii de oameni
ai regimului Dej, ale celorlalte dezastre aşijderi

Şi scribul cu dalta-i în stâncă-însemnat-a:
Am scris într-o limbă de circulație pe **raza**
a 58 liniari kilometri; Până la rampa lui Gheți

Mai apoi la Munceii cei Albi s-a purces
scribăluind în Cartea de piatră tradusă-n
nemuritoarele limbi **povestite** seara la focuri;

în barăci, finlandeze, la stâni sub cerul cel liber
şi mai ales noaptea în toiul iubirii unde
izvoarele-şi varsă arginții iar preastrânsele
maluri le strâng de grumaji

Pe loc pasărea Vaser hurducă o drezină
cum fără nădejde-ai dori să trezeşti tinerețea.
Şi – cât ai clipi – visătorilor
li s-au înfăptuit, fiecăruia, câte o căucie;
la rând mai aşteaptă ocaua de fier

potcoavele etc. Peştişorul de aur n-a învăţat
a minţi: Tinereţea fără bătrâneţe-**i** viaţa
fără de moarte. Mintenaş pădurarul de tata
şi-a dat *dupe* cap preauşoara-i ţărână. Şi

tocmai de **Iluminări**, onomastica morţilor – când
amintirile multor vii o iau razna – , mi s-a arătat,
ca pe vremuri, abătut şi cu mânie aprinsă apoi.

Şi-a mai tras o şuviţă de iarbă pe creştet –
„părul cel lung şi frumos al mormintelor" (W. Whitman)
şi apoi i-au ieşit (de după ureche) două

perechi de stilouri chinezeşti cu strălucitoare
peniţe ce-au prins hârtia s-o scârţâie strâmb
de jos în sus, de la dreapta la stânga

cum aplecatu-s-au cu priviri **rătăcite**-n
ungureştile cronici **aduse la zi** de-o istorie
buimacă scrisă pe dos.

„Măi Găvri, mă 'Goabi baci – draghe draghe
io cu Iulci (plecată la băi) vezi canceul
de uiagă – s-o spart, nu m'a crede. Ş'am zîs

oi oi oi. Zinucul de zmeură o lucrat
şi a venit olteanca de-o zis: *pusesem apă*
de munte şi cât colea mâţa de pe cuptor
o răsturnat canceul: nem tudom nem tudom.

şî cânele albăstrui în lumina
pârâului Novăţ ham ham la picioarele

poetului. un **antetetanus**: „O, este un câine
cunoscut!"

Poeme

Ioan Dehelean

Creion

Văd că-s orb ca un creion

Nu fac nimic

Sting cu pleoapa lumînarea zilei

Eşti, deşi
nu eşti aici

viață, viață, ce sicriu

Rătăcire prin pustie

Patruzeci aş da ca Moise
de m-ai pune Doamne din pustie
pe cîmpie

Rar arar, parcă amar, parcă aud

Numele meu este totuşi creion
ce ascultă şi s-aşterne acum în întuneric
ca lumina slabă de veioză ce şopteşte în ureche
şi se vede pe hîrtie.

Godot 1

Parcă te văd
îi fi trecut ori ai să vii?
căci n-am băgat de seamă

Şi te aştept ca felinaru aprins pe stîlp, în piept
ce prost îs ca un clopoţel de mai

şi vine trenul, a trecut

Curbat pe malul ondulat
şi iar mă mint, uitîndu-mă peste program
sînt încă prost, din ce în ce mai prost
ce prost îs şi încă te aştept

Dar a trecut, îmi zice cu suspin un biet cantonier
Nu l-am văzut nici eu
N-a fost rapid
N-a fost accelerat

A fost marfar sau personal? Nu ştiu
N-a fost nimic?

Nimic? Nimic?

Nimic, nimic

De nu-i nimic
de ce ni se arată arar şi rar
de ce Năluca pas cu pas
de ce în mînă felinar?

Pîlpîie ca o fotografie

Pîlpîie ca o fotografie de
familie, seara
în mîna ta
eu.

Poveste

Bună seara, cireşule
Am venit să te pustiesc
Apleacă-ți fața spre mine
Pune-mi cercei
Şi mîngîie-mi lobul urechii
Sărută-mă, norule verde, sărută-mă căci
am venit să te fur
Sfişie-mi învelişul întunecat
Dezbracă-mă de ruşine
ia-mă în brațe
şi istoveşte-mă cu buzele tale.
Fură-mă norule verde, fură-mă
ah, fură-mă
Strînge-mă între rădăcinile tale
Pierde-mă
norocosule
trece-mă prin inelul tău de logodnă
înalță-mă la nervurile tale
Arată-mi fața curată în noaptea aceasta
Tu nu ştii nimic
tu nu vezi nimic
tu nu ceri nimic
tu nu simți nimic
tu nu crezi nimic

Ce dulci sînt fructele tale, cireşule
şi cît de amare sînt şoaptele tale.

Aforisme

Sorin Cerin

Nimeni nu poate deschide porțile morții fără să le închidă la loc după el.

*

Oricât de mult vom adora trecutul el tot în viitor va muri odată cu noi.

*

Suntem un vis al unui gând ce trăieşte prin Cuvânt.

*

Nu există râu care să se verse în propriul său izvor în afară de Adevăr.

*

Şi marii gânditori au avut gândurile lor mici.

*

Deşi avem atât de mult timp, tânjim după eternitatea unei singureclipe.

*

Nu există singurătate alături de Dumnezeu.

*

Slăbiciunea omului nu vine de la Dumnezeu ci din modul cum comunică acesta cu Dumnezeu.

*

Când vei simți fericirea în suferință şi suferința în fericire vei face primul pas spre iluminare.

*

Nu poate exista perfecțiune umană atâta timp cât omul vede perfecțiunea Lui Dumnezeu deformată prin oglinda Iluziei Vieții.

*

Libertatea se rezumă în cele din urmă la relația ta cu Dumnezeul ființei tale.

Proza

Mircea Pricăjan

Dansul lui San Vito

Toți sătenii, în frunte cu părintele Onufriu, care prin vorba sa întotdeauna înțeleaptă, deşi uneori aspră, i-a convins chiar şi pe părinții copilei, oameni cu suflet curat şi cu frică de Dumnezeu atotputernicul, conchiseră numaidecât că în trupul fraged al bietei fete îşi găsise adăpost însuşi Necuratul. Părintele, prin harul de care niciun enoriaş nu se îndoia, cunoştea prea bine semnele, iar rostul lui lăsat de rânduiala bisericească era să apere mioarele chiar de astfel de pericole. Drept care, atunci când porunci ca fata să fie dusă degrabă în odaia din spate a casei parohiale, aceea fără ferestre, şi acolo să fie închisă bine, sătenii făcură întocmai fără crâcnire.

Pe Flori o ştia tot satul de mică. Deşi niciodată foarte vorbăreață, prezența ei era degrabă remarcată. Ochii scânteietori, trădându-i curiozitatea, străjuiau pe un chip ca de înger, de o paloare diafană. Minionă, delicată, păşea ca pe nori de aburşi însufleţea orice adunare doar prin simpla ei participare. Tot satul o îndrăgea, toți o admirau, şi băieții, chiar şi cei uşor trecuți, bărbați în toată firea deja, abia aşteptau să o vadă cum creşte, cum trupul i se mlădiază, pârguindu-se pe unde trebuie, aşteptau ca ochii ei să prindă a iscodi cu poftă şi nu puțini erau cei care trăgeau nădejde că ei înşişi vor fi ținta acelei iscodiri.

Flori avea puțin peste unsprezece ani când semnele începură să se arate. Fire evlavioasă, îi plăcea să se facă utilă la slujbele părintelui Onufriu. Pentru aceasta, duminică de duminică şi cu ocazia sărbătorilor de peste an, putea fi văzută slujind în preajma altarului, îndeplinind rolul care i-ar fi revenit unui dascăl. În afara unor babe spurcate la gură, nimeni nu era îngrijorat de faptul că părintele Onufriu încredințase acest rol unei fete, închizând astfel un ochi la preceptele după care sfânta biserică ortodoxă se călăuzea mai cu seama în zonele săteşti. Când va deveni femeie, şi asta ştiu că se va întâmpla destul de repede, o să-i spun cu sincere vorbe că mai

departe îmi va trebui alături un enoriaş de sex bărbătesc, se auzise că ar fi anunțat părintele Onufriu. Părintele, fie-i viața sănătoasă, ştie el mai bine decât noi ce e de făcut, concluziona vocea satului.

Prin urmare, în sfântul lăcaş de cult se afla Flori, într-o dimineață caldă de vară, când piciorul stâng îi fu cuprins brusc de amorțeală şi, ducându-se după cădelniță, îl târî după ea în văzul tuturor. Întoarsă cu spatele la congregație, din fericire nimeni nu văzu atunci că, din seninşi absolut fără să vrea, colțul drept al buzelor sale începu să zvâcnească, iar ochiul de pe aceeaşi parte clipi des preț de câteva secunde. În acelaşi timp, în creierul ei se iscă o mică furtună cu fulgere. Nu ținu nici cât să facă doi paşi, chiar şi aşa târşâiți, iar după aceea se lăsă o acalmie cum niciodată nu mai cunoscuse. Când puse cădelnița în mâinile preotului Onufriu, acesta, precum toată suflarea credincioşilor din strane, băgă de seamă că fetița nu mai era aceeaşi. Scânteierea din ochi pierise, iar chipul angelic se lăsase, pleoştitşi trist ca un balon din care lipseşte un sfert din aer. Doamne, apărăşi păzeşte acest suflet fără de prihană, rosti părintele cu gândul şi se forță să ducă predica la capăt.

În noaptea aceea, la lumina slabă a veiozei din biblioteca parohială, părintele Onufriu deschise unele ceasloave grele, vechi, legate în piele maronie roasă,şi citi până la revărsatul zorilor. Nădăjduia că nu va fi nevoie de acele rituri obscure, însă, chiar şi aşa, conştiința îi dicta, ca întotdeauna, să fie bine pregătit pentru orice.

Părinții lui Flori erau oameni simpli, sărmani, şi o avuseseră pe fată târziu în viață, aproape prea târziu, când renunțaseră deja să mai spere că Dumnezeu Domnul îi va mai milui cu un copil care să le facă bătrânețile mai uşoare. Astfel, Vetuța o adusese pe lume când era trecută deja de patruzeci şi şapte de ani, în vreme ce Mărin, proaspătul tătic, avea cincizeci şi trei. Nu că acest fapt ar fi avut vreo mare însemnătate; o îngrijiseră cu tot atâta devotament şi o iubiseră la fel de înflăcărat cum ar fi făcut-o cu douăzeci de ani înainte. Fata era minunea lor, o prețuiau ca pe darul divin care fără îndoială că era şi faptul că mare parte din sat o privea cu admirație, apreciindu-i deopotrivă înfățişarea şi ascuțimea minții, evidentă încă de timpuriu, nu putea decât să sădească în ei sentimentul incomparabil al mândriei părinteşti. Flori era cuminte, ascultătoare, atentă, săritoare, muncitoare. Era iubitoare de oameni, dar şi de necuvântătoare, pe care le ocrotea cu orbească dăruire. Surâdea atunci când alții în jurul ei erau trişti, reuşind prin asta să le alunge gândurile negre. Vetuța şi Mărin simțeau cum creşte inima în ei numai văzând cât de bine le creşte odorul.

Cu toate acestea, uneori Vetuța avea gânduri, frici pe care şi le ascundea bine. Femeie trecută prin viață, cu bune şi cu rele, ea ştia prea bine că

nu există pe lume niciun bine care să dăinuie la nesfârşit. Pân la urmă, gândea ea, lucrurile tot se schimbă. De aceea, pe culmea bucuriei fiind adusă de cumințenia fără seamăn a lui Flori, privea fără voia ei în jos într-un abis de beznă clocotitoare, recunoscând în el nimic altceva decât iadul de care de mică învățase să se teamă. O să vină ea clipa răstignirii, gândea, clipa răsturnării întru cele necurate, şi atunci ne va fi testată cu adevărat firea, atunci se va vedea dacă am fost demni de miracolele pogorâte asupra noastră din Împărăția Cerurilor.

Vetuța se afla şi ea de față, în biserică, atunci când semnele schimbării se arătară prima oară la Flori. Stătea mai în spate, alături de celelalte femei, în locul rezervat lor, şi privea peste capetele bărbaților care ocupau, după rânduiala veche bisericească, locurile din față. Clipi prostită şi inima îi stătu în loc, picioarele i se muiară şi cu siguranță ar fi căzut grămadă la pământ dacă nu ar fi fost Măria Ghiubului lângă ea de care să se sprijine. Peste ochi îi coborî un văl negru, ca un zăbranic, şi simți că i se învârte pământul sub picioare. Nu era cu putință, nu atât de repede şi nu în felul acela. Îşi oțelise inima în cei peste unsprezece ani de când o adusese pe fată pe lume, aşteptând nenorocirea, însă nici prin gând nu îi trecuse că va fi vorba, până la urmă, de o pedeapsă atât de mare. Am primit-o de la Domnul în ceasul al doisprezecelea, avea să îşi repete în perioada următoare, doar pentru ca apoi Necuratul să o tragă sub pulpana lui. Grea încercare ne este dată acum, când nici puterile noastre nu mai sunt ce au fost odată şi nici credința, deşi întărită de venirea fetei, nu este, *nu poate* fi pe măsura poverii, cum niciun alt muritor, cu excepția celor hărăziți de Domnul însuşi, nu poate cuteza a crede în propria-i victorie în fața Diavolului.

Într-adevăr, zilele care urmară întâmplării de la biserică adânciră şi mai tare această temere, căci Flori se schimbase total, devenise opusul a ceea ce atât de puțin timp în urmă o făcuse cea mai iubită făptură din sat. În clipele de linişte, stătea închisă în ea, privea cu ochii pironiți într-un punct invizibil, uitând să înghită şi, de aceea, având mereu bărbia lucioasă de propria salivă. Obrajii atât de semeți şi zmeurii înainte deveniseră acum scobiți şi palizi ca o burtă de peşte. Şedea în camera ei, nemişcată, cu umerii căzuți, cu mâinile în poală, dând impresia că cea mai mică pală de vânt ar putea-o doborî la pământ. De ar fi fost doar asta, Vetuța şi Mărin tot nu ar fi disperat, însă, când era mai puțin de aşteptat, Flori se însufleța, ca băgată în priză, şi atunci începea ceea ce era cu adevărat înspăimântător. Cu o privire hăituită, sărea din scaun şi începea să agite brațele şi picioarele într-un fel drăcesc, complet neomenesc, răsucindu-le în feluri imposibile, tot timpul încercând parcă să ajungă undeva, reuşind însă doar o deplasare împleticită în cerc. Sunetele pe care le scotea când executa acest dans

macabru erau, pe de altă parte, completarea perfectă a unei scene desprinse din imaginația morbidă a celui mai extravagant compozitor. Biata fată, în timp ce zvâcnea necontrolat, cârâia, behăia, mormăia, chirăia, pufăia, scâncea, grohăia, mieuna, fluiera, sforăia, plescăia pe tonalități diferite, la intensități variate, sunete care uneori se suprapuneau, alteori erau despărțite de pauze lugubre, când doar foşnetul hainelor şi trosnetul încheieturilor suprasolicitate se mai auzeau, o partitură grotescă ce o alunga pe Vetuța din cameră, cu palmele apăsându-şi urechile, plângând în hohote şi sughițând. La început, Mărin încercase să îşi liniştească fata, să o ia în brațe şi să îi şoptească vorbe de alint. Curând însă renunță – Flori îl respingea cu o forță nebănuită, lovindu-l peste față cu mâinile ca o lebădă încolțită – şi se mulțumi doar să asiste din prag, să se asigure că fata nu se răneşte.

Crizele ei puteau să țină un sfert de oră, la fel cum puteau să țină una sau chiar două ore întregi. Vetuța încercase într-un rând să rostească în surdină câteva rugăciuni, sperând că astfel îl va alunga pe Necuratul care se încuibase în trupul lui Flori, dar dansul ei nu se încheie atunci, ci abia după un ceas, drept care femeia socoti că alta era pricina pentru care duhul cel rău hotăra să lase trupul plăpând al fetei să se odihnească, şi altă dată nici nu mai descântă. Se temea, mai mult, că duhul va prinde ură şi mai mare şi o va schingiui chiar mai tare pe copilă.

E mai bine, părinte, cred că-i mai bine, mințea Mărin când părintele Onufriu se interesa de starea lui Flori. O ținem la pat şi o doftorim cu zamă de varză. Pare să-i pice bine. O fi vreo boală d-asta de acum, adusă cine ştie de pe unde, că ştii şi dumneata cât umblă oamenii prin lume acuma şi câte nu aduc cu ei la întoarcere. Vorbind şi, în acelaşi timp, în minte văzând zbaterile dezordonate ale fetei, în urechi auzind ecoul corului de lătrături din altă lume care însoțea mereu dansul. O punem noi pe picioare, nu ne lăsăm.

Părintele Onufriu nu era deloc convins. Ajunsese şi la urechile lui ce spuneau copiii, tinerii, aflase din sursă sigură că zgomotele ciudate nu încetaseră în casa Vetuțeişi a lui Mărin. Vorbeşte, strigă în limbi, îl informase Gheo, văcarul satului, exact cum scrie la Cartea Sfântă că grăieşte Satana prin gura păcătoşilor. Satul întreg era cuprins de neliniște, altceva nu se mai discuta pe uliță, seara, când nanele ieşeau pe laviță să aştepte întoarcerea de la păşune a caprelor, oilor, porcilor, vacilor. Cu spaimă mare vorbeau, cutremurați, bărbații, şi cei muncitori, în timp ce se ajutau între ei la prăşit, la crăpat lemne, la cules fânul, dar mai ales cei trândăvi, întinşi cât era ziua de lungă la pahare multe de tărie, la bodega din capul uliței. Tinerii erau însă cel mai afectați. De la admirație şi râvnă trecuseră mult prea brusc la dispreț şi scârbă. Poveştile care umblau printre ei erau şi cele mai convingă-

toare, întrucât nu doar unu se apropiase de casa fetei, atunci când înăuntru părea că s-au deschis porțile iadului, destul cât să desluşească prin draperiile trase conturul corpului ei mlădios scuturat acum de spasme, mişcându-se haotic, dănțuind fioros şi horcăind drăcesc. Toate acestea nu puteau să-i fie străine părintelui Onufriu, care, pe zi ce trecea, era tot mai convins că va trebui să intervină cât de curând. Pentru aceasta, scotea şi citea tot mai conştiincios ceasloavele cele vechi şi grele, trase în piele maronie.

Pe Ionică îl ştiau toți ca pe un cal breaz. Junele trecut de puțină vreme de majorat era temut de toți copiii, pe care nu îi ierta niciodată când îi întâlnea în drumurile sale; o piedică sau o palmă aspră peste ceafă, un brânci neaşteptat în prima baltă ori o flegmă gâlmoasă în freză. Ce nu ştia nimeni, cu excepția lui Vasi, mâna lui dreaptă în toate relele, era că întotdeauna avusese o slăbiciune pentru zgâtia de Flori. Deşi în public o trata cu răceală, cu indiferență, în taină o sorbea din priviri, iar noaptea, singur în pat, suspina prelung şi apăsat, după care ejacula precoce în pumn. Cel mai tare îl atrăgea la fată nepăsarea pe care i-o arăta şi care era convins că e tot atât de adevărată ca indiferența lui. Dintre toți, Ionică era singurul pe care ultimele întâmplări mai degrabă îl bucurau – însemna că fata e cu garda jos, situație care lui îi convenea de minune şi pe care începuse să o studieze cu maximă atenție de îndată ce apăruseră zvonuri despre presupusul beteşug al copilei. Nu întâmplător el era unul dintre primii care se apropiaseră de casa lui Flori, chipurile, pentru a aduce informații noi atât de înfometatei guri a satului. Astfel află că fata petrece o mare parte din timp nu urlând şi alergând dezordonat în cerc, ci stând încremenită într-un loc, descoperită pe toate flancurile. Şi tot astfel încolți în mintea lui un plan.

Vasi, tu stai de şase în prispă, îşi instrui el prietenul într-a treia duminică după slujba când Flori suferise tragica şi înfricoşătoarea ei schimbare. Aşa cum făcuseră şi în celelalte duminici, părinții fetei nu îşi neglijară datoria față de cele sfinte, cel mult întârziară plecarea până în ultima clipă. O făceau cu strângere de inimă şi, deşi dacă ar fi fost după Mărin, nici nu ar fi călcat pragul bisericii (De unde ştiu eu că nu tocmalocu ăla-i de vină?), Vetuța insistă de la bun început că aşa şi numai aşa, prin credință statornică, adică, puteau dobândi putere şi doar credința întru Domnul Dumnezeu le mai putea aduce o rază de speranță că lucrurile se vor mai întoarce vreodată la ce au fost. Ionică ştia că duminica de-a treia nu va fi cu nimic diferită de celelalte două, se convinsese destul stând la pândă peste drum de casa fetei, ascuns într-un tufiş mărăcinos, ştia deci că, vreme de cel puțin două ore, Flori avea să rămână singurică şi hotărâse să nu mai aştepte alte şapte zile pentru a-i face o vizită. De când îi venise ideea, orice clipă care trecea

fără a o pune în practică era o eternitate chinuitoare. Se zvârcolea în sinea lui, sfâşiat de dorinţă, mai abitir decât văzuse că e în stare s-o facă fata în timpul celor mai aprige crize ale ei. Dar nu-i niciun bai, drăguţă, se liniştise cu o seară înainte, nu-i bai, că mâne ne-om întâlni şi gură dulce ţi-oi da, şi o să vezi tu dacă nu te-oi vindeca îmbolnăvindu-te în acelaşi timp de altceva: de-amorul veşnic pentru Ionică. Să nu te clinteşti de aici, îi mai spuse o ultimă dată lui Vasi, după care intră în casă pe geamul de la hol, uitat deschis ori poate lăsat înadins aşa pentru a se aerisi cât de cât înăuntru.

Odaia lui Flori era la capătul holului care trecea prin faţa tuturor camerelor casei. Ionică înaintă pâş-pâş, atent la orice zgomot. Ajuns în dreptul uşii, puse mâna pe clanţă şi inspiră adânc. Nu ştia bine ce va întâlni dincolo de prag, nu credea deloc că Flori ar fi de fapt posedată de Satana, cum spuneau tot mai mulţi prin sat, ştia doar că spera să o vadă aşa cum era ea întotdeauna, doar că nitel mai docilă. Să stea aşa cum îi spunea, aici se înscria idealul în viziunea lui înflăcărată din acea dimineaţă. Apăsă clanţa, împinse încet uşa, aceasta doar se scutură în canaturi, dar nu se deschise, observă cheia din broască, exultă de bucurie, o răsuci cu inima bubuindu-i în urechi şi vârî capul înăuntru.

Din cauza teiului aflat în faţa geamului, lumina pătrundea cu dificultate în casă. La început, Ionică avu impresia că încăperea este goală. Patul era aranjat, având cuvertura perfect întinsă pe el, masa era goală, cu excepţia unei carafe cu apă şi a unei căni puse într-o tavă rotundă, iar scaunul de lemn, cu spetează înaltă, bătrânească, nu era ocupat decât de o perniţă înflorată. Convins că fata nu poate fi în altă parte a casei, Ionică îşi spuse că, mai mult ca sigur, speriată că a fost lăsată singură, se ascunsese în dulapul de la picioarele patului. Pentru o clipă se gândi chiar că părinţii înşişi o închiseseră acolo. Apoi o văzu! Îi recunoscu lucirea ochilor, chiar şi aşa stinsă cum devenise, totuşi înfricoşător de puternică în umbrele adânci de sub masă. Căci Flori acolo stătea ghemuită, cu genunchii la piept, îmbrăţişându-şi-i cu aparentă disperare, privind cu ochi mari pe sub sprâncene şi bretonul răvăşit. Ionică observă ca era desculţă şi că dârdâia. Deodată, în pântecele lui începu să se umfle acel buboi despre care bunicăsa, fie iertată, îi spusese, când el nu era decât de o şchioapă, că îl au băieţii de la o anumită vârstă, un buboi care, dacă nu e stors destul de des, şi zama aia iese pe cocoşel, zisese bunica, atunci băieţilor ălora mari li se întunecă mintea şi fac te miri ce nerozii. Buboiul lui Ionică, deşi stors până la ultima picătură, în repetate rânduri, în noaptea care trecuse, începu acum să se umfle la loc cu repeziciune. Uite, Flori, asta faci tu din mine, rosti el încet, îşi linse buzele uscate şi păşi în cameră, închizând uşa după el.

Se lăsă pe vine în fața mesei. Copila nu își dezlipi ochii de la el, deși cu greu putea spune că într-adevăr îl vedea. Respira încet, aproape imperceptibil, pieptul ei plăpând umflându-se ca o pompiță îndărătul genunchilor. Bună, Flori, zise el, ce mai faci, cum te simți? Îi urmări cu privire lacomă linia picioarelor, oprindu-se pentru câteva clipe asupra degetelor adunate, încovoiate ca niște gheare sub tălpi. Vino la mine, zise, întinzând mâinile cu palmele în sus. Hai la tata să te strângă în brațe, să te alinte nițeluș... Făcu un pas târșâit, în mersul piticului, spre ea, spre spațiul întunecos de sub masă, unde fata se refugiase ca un animal hăituit. Scoțând limba printre dinții din față, o apucă iute de mâini și strânse tare. Nu-mi mai scapi acu, își auzi vocea în cap. Uşurel, uşurel, hai de acolo, vino la tata... Flori nu se împotrivi, dar nici nu-l ajută. Ionică o târî, făcând-o să alunece pe duşumeaua dată cu petrosin în urmă cu prea mulți ani. Să te vadă tata cât eşti de mândră, haide, haide.

Odată scoasă de sub masă, Ionică o cuprinse cu brațele într-o îmbrățișare care avea mai mult a face cu înşfăcarea unui înecat decât cu un gest de afecțiune, îndoi genunchii mai tare şi se opinti ca un halterofil. Hopa sus! În clipa următoare erau în picioare amândoi. Astfel desfăşurată, trupul crud al fetei era mai disponibil, se oferea lui Ionică deşi o făcea inconştient, iar Ionică exultă lubric simțindu-i mugurii sânilor prin bluza subțire. N-are nimic pe dedesubt, își spuse şi îndrăzni să spere că goliciunea ei nu se limita doar la partea de sus a corpului. Începu să o conducă, mai smucit, mai opintit, ca într-un dans căznit, spre patul impecabil. O trânti peste aşternuturi, lovind-o de tăblia de lemn de la căpătâi. Aoleo, își zise, sper că n-o dat cu capu, atâta-mi lipseşte, să o am pe conştiință. Fata însă nu părea deranjată; rămânea culcată pe spate, aşteptând parcă ce avea de gând Ionică să-i facă. Bărbatul nu rată ocazia. Apucă de pantalonii ei şi trase cu putere. Nasturele care îi ținea legați plesni, un zăgaz rupt, astfel că Ionică îi decoji de pe picioarele ei cu uşurința cu care un vânător experimentat jupoaie un iepure. Fir-ar a naibii! făcu Ionică. Flori nu era goală pe dedesubt, aşa cum sperase, purta o pereche de chiloți cam mari şi de o culoare incertă, care îi cam tăie din avândul erotic. Totuşi, nu se lăsă descurajat – trecu la bluză. O săltă pe fată în fund şi, ținând-o cu o mână să nu cadă (poate a doua lovitură la cap nu va fi la fel de uşoară), cu cealaltă apucă de poalele bluzei şi trase în sus. Haide, fata lu tata, şoptea printre icnete, simțind că transpiră; în pantaloni, mădularul îi era deja pregătit pentru stoarcerea buboiului. Haide, jos textila! Bluza zbură ca prima foaie a unei cepe. De sub ea se iviră, în toată splendoarea lor feciorelnică, sânii ca două fructe exotice. Ionică holbă ochii, gura i se umplu de salivă şi începu să-şi audă bubuitul inimii. Se descotorosi de bluză şi o lăsă pe copila acum mai

mult goală decât îmbrăcată înapoi pe spate. Înainte să se lase peste ea şi să înceapă s-o frământe, mai rămase o clipă în genunchi, pe marginea patului, admirându-şi prada. Era exact cum şi-o imaginase, pielea catifelată, marmorată, şoldurile înguste, pântecele plat cu ombilic cât căuşul unui degetar, sâni mici, rotunzi, din care îi venea să muşte până la sânge, cu sfârcuri cafenii, întărite, numai bune de jucat pe limbă... Ah, măiculiţa mea! zise într-un final şi se lăsă cu toată greutatea peste trupşorul docil.

Începu să pipăie, să mângâie, să dezmierde, să ciupească, să lingă, să zgârie şi chiar să lovească uşor. Carnea fragedă şi flexibilă le îndura pe toate fără alte urme în afara roşelii, acolo unde era pălmuită, şi a înfiorării, acolo unde era abia atinsă. În tot acest timp, Flori păru absentă, cufundată ca într-o transă, aşa cum părinţii ei începuseră să spere că va rămâne pe veci, dacă alternativa era agitaţia aceea diabolică. Nu icnea, nu gemea, nu părea să încerce nimic la nivel conştient, singura reacţie fiind cea organică, epidermică.

Când însă Ionică se sătură de joacă şi se concentră asupra chiloţilor ei neatractivi, începând să tragă de ei, dornic să se înfigă în sfârşit în blânda Flori, fata începu să clipească apăsat, ca trezită brusc într-o lumină prea puternică. Ionică reuşi până la urmă să înlăture şi chiloţii şi coborî iute din pat pentru a se dezbrăca, la rândul său. Uite-aşa, da, imediat vine tata, murmura el extaziat, prea preocupat de ce urma să facă pentru a vedea că Flori se însufleţise. Degetele de la mâini se mişcau bizar, independent unul de altul, capul se strâmbase acţionat de muşchii încordaţi ai gâtului, iar picioarele vibrau ca un diapazon. Dintre buzele ei se auzea un zumzet metalic, continuu şi monoton. O să-ţi placă, o să mai vrei, singură o să vii la mine să mă rogi să-ţi mai dau, zicea Ionică roşu la faţă şi asudat. Când mai rămase doar în ciorapi, renunţă să îi dea jos şi, apucându-se cu mâna de mădular, mândru de el, mângâindu-l ca pe un căţeluş căruia ai de gând să-i faci un hatâr neaşteptat, se întoarse spre fată.

Pe pat însă nu-l mai aştepta frumoasa din pădurea adormită, ci însăşi gheonoaia. Cu ochii injectaţi, aproape făcând spume la gură, mârâind printre dinţii încleştaţi, Flori stătea în şezut şi se ambala. Era clar că motorul care o punea în mişcare abia se încălzea. Deodată, sub privirea perplexă a lui Ionică, ridică mâinile şi începu să le agite în faţă ca palele unei morişti. Bărbatul fandă din instinct înapoi. Fata profită de avantaj şi sări din pat aşa despuiată cum era, năpustindu-se asupra celui care îşi vedea brusc planul năruit. Cu mişcări dezordonate, dând din braţe într-un fel şi din picioare complet altfel, Flori trecu peste agresor ca un buldozer, culcându-l la pământ şi reuşind în acelaşi timp să îl umple de zgârieturi adânci, din care sângele începu să se verse pe covorul de iută înainte ca fata să ajungă măcar la uşă. Ionică se întoarse pe burtă şi se uită mut după ea.

Flori ieşi astfel din camera unde îşi petrecuse ultimele trei săptămâni, străbătu holul lung, ieşi în prispă urlând, îi dădu un brânci lui Vasi, care, speriat de zgomotele venind din casă, era oricum hotărât să-l dea naibii pe Ionică şi să spele discret putina, coborî în bătătură şi de acolo depăşi ultima barieră, poarta, ajungând pe uliţă. Vizavi stătea bătrâna Rada, mioapă şi complet surdă, ori aşa spunea ea ca motiv să nu mai meargă la biserică, deşi, la câte ştia despre mersul lucrurilor în sat, nimeni n-o credea, şi baba Rada fu prima care o văzu pe fata îndrăcită ieşind din curte în costumul Evei, dând din braţe şi din picioare ca o adevărată posedată, răsucindu-se de câteva ori, făcând piruete dezechilibrate, apoi luând-o însoţită de un cor de vociferări pe care numai ea putea fi cea care îl producea direct spre vatra satului şi spre biserică.

Până să ajungă acolo, în urma ei adună un alai mereu crescând de copii şi tineri, toţi stârniţi de ţipetele ei complicate, când guturale, când ascuţite. Pentru a întregi spectacolul grotesc, odată ce dădea cu ochii de ea, pruncimea nu doar că începea să se hlizească, să se înghiontească şi s-o urmeze ca într-o procesiune carnavalescă, ci se întrecea chiar în a-i imita umbletul împleticit. Flăcăii, în schimb, păstrau pasul egal şi nu îşi dezlipeau ochii de la ea, curioşi şi excitaţi de contorsiunile atletice la care Flori îşi supunea trupul gol. Atâta emoţie de mult nu mai cutreierase satul acela pe care anii din urmă, cu lipsurile lor şi mai ales cu absenţa perspectivei, îl transformaseră dintr-o comunitate vie, activă, cu tradiţii şi obiceiuri, într-o societate îngălată, tot mai sărăcită numeric, ţinută laolaltă doar de primărie şi de biserică, în condiţiile în care şcoala fusese închisă deja de zece ani, iar elevii poftiţi să bată şase kilometri, pe drumuri grele de munte, până în satul vecin, reşedinţă de comună.

Ajunsă în dreptul bisericii, fata se opri, de parcă aceea ar fi fost destinaţia sa de la bun început. Ceilalţi, însoţitorii de ocazie, făcură cerc în jurul ei şi prinseră să avanseze. Inspirate parcă de glasurile lor ritmate – Flo-ri! Flo-ri! – mişcările copilei căpătară parcă un sens, o coordonare, iar vocea ei se răsti aparent mai articulat. Mamă, tată, asta ar fi mărturisit că o auzise spunând baba Rada, care prinse şi ea alaiul din urmă, dacă astfel nu şi-ar fi trădat bunul cel mai de preţ, anume pretinsa surzenie. Se prea poate ca Flori chiar asta să fi strigat, dar cine să stea să-i desluşească vorbele, când vacarmul celor care o ovaţionau era de zece ori mai puternic decât ce-i ieşea ei din gâtlej?

Nu trecu mult şi porţile bisericii se dădură de perete. În prag, purtând odăjdiile de care Flori însăşi se ocupa înainte vreme să fie veşnic curate, cu o cruce argintată într-o mână şi cu Biblia din altar în cealaltă, stătea părintele Onufriu. Înapoia lui, agitată şi roasă până în măduva

oaselor de curiozitate, era congregația. Părintele păşi stoic la lumina zilei, apropiindu-se de grupul tineresc ce îi întrerupsese slujba. Ce înseamnă gălăgia asta? tună el cât îl ținură plămânii îndelung exersați. La aceasta, tineretul se potoli, rândurile se rupseră şi se formă un culoar la capătul căruia apăru Flori, complet despuiată, unduindu-se haotic pe loc, numai brațe şi picioare zvâcnitoare, singura care nu reacționase la întrebarea părintelui şi continua să vocifereze. În clipa aceea, părintele ridică din instinct crucifixul argintat şi îl îndreptă spre făptura evident posedată de Necuratul. Începu să murmure lucruri pe care le citise şi memorase recent din ceasloavele lui ferecate în piele maro.

Văzând însă că incantațiile sale întârzie să aibă efect, părintele se întoarse spre mioarele sale şi le spuse: În trupul nevinovat al acestei fiice a noastre şi-a găsit sălaş Satana. Un murmur de spaimă dinspre oameni. Când acesta se potoli, preotul căută chipul Vetuței şi al lui Mărin înainte să continue: Pentru binele ei, o luați şi o duceți în odaia din spate a casei parohiale, aceea fără ferestre, şi acolo ferecați-o straşnic. Cu pocăință, părinții fetei aprobară hotărârea cu o aplecare din cap.

Numai un glas se auzi diferit în mulțimea de credincioşi, iar acesta rosti pierit din pricina mirării, Dar asta-i absurd, tată! – după care nu se mai auziră decât paşii celor hotărâți să execute cererea părintelui Onufriu, ciripitul indignat al feteişi hohotele deznădăjduite ale Vetuței, pe care Mărin nu o putea consola oricât de tare ar fi strâns-o la piept.

***

Nu reuşea să doarmă, se întorcea de pe o parte pe alta, strângea tare din ochi, încleşta dinții şi se străduia cu toate forțele să-şi golească mintea, să se gândească doar că mâine se va întoarce la facultate, înapoi la viața lui, cea adevărată, alături de Mira, dulcea şi blânda lui Mira, căreia începuse să îi ducă dorul de îndată ce ieşise cu maşina din oraş, vineri după-masă, imediat ce se încheiaseră cursurile şi ei se despărțiseră pe aleea cu plopi înalți, ea îndreptându-se spre stația de autobuz, el urcând în hârbul pe care îl conducea doar când pleca peste weekend acasă, la țară, locul unde nu îi făcea nicio plăcere să revină, dar unde totuşi se întorcea pentru că pur şi simplu nu suporta gândul că tatăl lui rămăsese să-şi poarte paşii singur în imensa casă parohială care îi înghițise lui anii copilăriei. Probabil că tocmai această înflăcărată aşteptare, atât de asemănătoare cu o evadare, era cauza insomniei, poate că simțurile sale refuzau o clipă de odihnă de teamă că astfel le va fi întârziată, fie şi numai cu o secundă, împlinirea, acel apogeu de exaltare care îl încerca pe Dem de fiecare dată când lăsa în oglinda retrovi-

zoare ulițele prăfuite, din alt veac parcă, ale satului în care văzuse lumina zilei. Totuşi, asta nu e tot, îşi spunea el de fiecare dată când găsirea explicației părea să îl calmeze îndeajuns pentru ca somnul să pară din nou posibil. Mai este şi fata aia.

Întâmplarea îl tulburase, de bună seamă. Şi cum putea fi altfel când văzuse ceea ce văzuse, mai exact un spectacol coborât parcă de pe o scenă unde se juca o piesă din Evul Mediu, epoca întunericului? Încă mai auzea strigătele dezarticulate ale copilei, în fața ochilor, când îi închidea, îi apărea, stârnindu-i sentimente aparent contrare de excitație şi stânjeneală, silueta ei despuiată şi mlădioasă, crudă, perfect expusă datorită contorsiunilor la care era supusă. Şi încă vibra în el coarda revoltei pentru ceea ce însuşi părintele lui ceruse să se facă. O decizie incredibilă, deşi oarecum în logica evenimentelor traumatice la care tata Onufriu numai bine nu făcuse față, o decizie pe care cohorta de oameni săraci cu duhul se grăbiseră să o pună în aplicare, dar care, mai grav, ascundea ceva ce numai el, Dem, cunoscându-şi tatăl, putea să intuiască.

Când gândul acesta i se arătă, pentru prima oară până atunci, cu atâta claritate, aproape orbitor, Dem se săltă în capul oaselor. Abia atunci îşi dădu seama că dârdăia, în ciuda boarei de aer cald-primăvăratic care intra pe geamul larg deschis, făcând perdeaua să fluture. Sărmana fată nici măcar o ferestruică nu are acolo unde a poruncit tata să fie închisă, rosti el în şoaptă. Nu se temea că l-ar putea auzi părintele; dormitorul pe care, până cu cinci ani în urmă, îl împărțea cu Felicia, preoteasa, era hăt în celălalt capăt al conacului parohial. Odaia aceea din spate probabil că fusese, în vremea când clădirea aparținuse grofului care stăpânea peste sat, un fel de debara. Cu siguranță, dimensiunile reduse drept aşa ceva o recomandau. Dem îşi amintea că ei nu ținuseră acolo mai nimic de-a lungul anilor. Pentru aspirator şi celelalte lucruri trebuincioase în casă aveau un loc destul de încăpător în hol, mai aproape decât unde era amplasată odaia cu pricina. Dacă nu îl înşela cumva memoria, singura dată când îi dăduseră o întrebuințare fusese când Onufriu găsise pe păşunea de pe deal un iepuroi cu picioarele dinapoi sfârtecate, probabil, de o vulpe, şi îl adusese cu el acasă, dar fiindcă din cine ştie ce cauză nu îl putuse sacrifica imediat, încuiase animalul care se zbătea speriat şi scotea cele mai agonice sunete în cămăruța oarbă din spate. Dacă se gândea mai bine, prea diferite nu erau zgomotele pe care memoria îi spunea că le auzise ieşind de acolo în acea zi de demult şi acelea pe care le auzise din partea fetei, chiar în ziua aceea.

Speriat şi mai tare, Dem sări din pat, îşi trase iute hainele pe el, înşfăcă telefonul mobil şi ieşi din fosta lui cameră. Ajuns în curte, ridică privirea. Nici urmă de lună, cu toate că cerul era perfect senin. Apăsă un

buton al telefonului şi află că era ora trei. Inspirând adânc, îşi îndreptă paşii spre spatele clădirii impunătoare.

Trei oameni se luptaseră să o ducă pe fată, trei vlăjgani cărora probabil le şi făcuse plăcere, căci astfel apucaseră să o pipăie în voie, după ei venind, plânsă, sfârşită, mama ei şi, mai rezervat, dar evident marcat, tatăl. Cu voia Domnului, dragii mei, o voi face bine, zisese părintele Onufriu, nu e totul pierdut. El deschidea alaiul, cu crucea şi Biblia în mâini, îmbrăcat în straiele lui aurite, cu poale lungi de sub care ieşeau în ritm rapid ghetele noi aduse chiar de Dem de la oraş vineri. Începuse apoi să îngâne o cântare de-a lui bisericească şi o parte din enoriaşi încercaseră să îl acompanieze. Rezultase un murmur dezlânat, ca de beţie generală cu puţin înainte să se spargă petrecerea, care ar fi fost comic dacă nu era de-a dreptul înfiorător. Lui Dem, cel puţin, i se făcuse părul măciucă. Abia când ajunseră cu fata în spatele casei preoţeşti se găsise cineva, o femeie pe care Dem nu o ştia, să aducă un capot bărbătesc, probabil al soţului, pe care să-l arunce peste umerii făpturii aparent îndrăcite. Atunci, ca din senin, copila se potolise şi cei trei vlăjgani o depuseseră în odaia întunecoasă fără cea mai mică problemă. Părintele Onufrie încuiase apoi uşa, se întorsese spre turma sa şi le spusese: Mergeţi la casele voastre, oameni buni. Slujba noastră nu mai poate continua, eu voi continua totuşi să mă rog pentru sufetul acesta tânăr, să îi dea Domnul tărie ca să alunge pe Diavol dintr-însul, şi vă rog să faceţi şi voi acelaşi lucru. Domnul ne va auzi glasurile, dacă ele vor fi multe şi sincere, şi atunci se va uita spre noi, va vedea ce încercare ni s-a arătat şi ne va da îndrumare. Căci Domnul lucrează prin noi, iar noi suntem datori acum să-I îndeplinim porunca. Oamenii se împrăştiaseră până la urmă. Dem era convins că o atare întâmplare le va asigura subiect de discuţii pentru tot restul anului, cel puţin. Pe părinţii fetei, Onufriu îi luase puţin deoparte, însă Dem nu auzise ce le spusese. Cert e că şi aceştia plecaseră nu mult după ceilalţi şi atunci nu mai păreau atât de îngrijoraţi. Nimic nu se schimbase, deci. Tatăl lui continua, după mai bine de douăzeci de ani, să îşi convingă enoriaşii de orice nerozie, chiar şi de cele mai periculoase.

Dem ajunse în dreptul uşii. Dinăuntru nu se auzea nimic, cum nu se auzise tot restul zilei după încarcerare. Criza fetei trecuse, dar avea să revină. Cine putea şti cât de grav era, de fapt, bolnavă? Cine ştie de cât timp se instalaseră simptomele, mai întâi ceva absolut banal, ca un ochi care se zbătea, apoi lucruri mai supărătoare, ca zvâcnetul necontrolat al degetelor, mâinii, poate chiar al braţului, dar oricum încă uşor de ascuns în public? Era în mod clar ceva de natură cerebrală, vreun fel de scurt-circuit sinapsal, Dem nu se pricepea foarte bine, el studia istoria şi geografia, dar nu era chiar aşa neinstruit încât să nu priceapă că fata era afectată de un soi de

epilepsie. Iar asta categoric nu se trata prin rugăciune ori Dumnezeu ştie ce ritualuri avea în cap părintele său. Din cauza convingerilor lui, până la urmă, rămăsese el orfan de mamă! Nici nu voia să se gândească la asta... Aparent, cinci ani nu erau timp de ajuns pentru a se împăca, dacă aşa ceva chiar se putea, cu alegerea aceea, în definitiv, păgân-criminală. Fata asta însă poate mai avea şanse.

Dem apucă bine de clanță, se împinse cu picioarele în pământ şi trase zdravăn de uşă, în acelaşi timp săltând-o în țâțâni. Ăsta era avantajul caselor cu vechime: în timp, toate se aşează şi e de ajuns să le ridici un pic ca să le poți demonta bucată cu bucată. Balamalele scârțâiră, frământând rugina, şi limba încuietorii alunecă liberă pe deasupra clonțului de blocare, scoasă din scobitura lui, îngăduind uşii să se deschidă. Nu te speria, zise Dem încă din prag. Am venit să te ajut. Nu primi niciun răspuns din beznă. Îşi ascuți auzul, puțin speriat, dar se linişti când auzi respirația fetei. Apăsă butonul telefonului mobil şi ecranul acestuia se lumină pe dată. Îl ținu îndreptat în jos când trecu prin uşă şi îl ridică doar puțin apoi, măturând odaia de la stânga la dreapta cu marginea difuză a haloului aceluia albicios. O găsi pe fată în colțul din dreapta, stătea chircită pe o rână, se strângea în brațe, aparent dormind. Îşi adunase capotul bărbătesc în jurul corpului, protector, şi doar labele goale ale picioarelor mai ieşeau de sub el. Un ghemotoc de om sub o haină prea mare şi prea soioasă. Un om care avea nevoie de un loc într-un spital, un spital care, deşi părăginit şi deservit de doctori blazați, era infinit mai bun decât odaia aia mucedă în care aştepta un iluzoriu tratament divin.

Se aplecă să o vadă mai bine. Dormea, într-adevăr. Ar fi putut să plece chiar atunci cu ea. Maşina lui era în curte, la mică distanță de acolo. O putea întinde pe bancheta din spate şi până să se trezească ar fi fost deja măcar la jumătatea drumului. Numai că hârbul acela făcea o gălăgie infernală, îi trebuia o tobă nouă, cu siguranță, şi asta ar fi însemnat că toată lumea, în special tatăl lui, ar fi prins de veste. Şi s-ar fi adunat în păr, o ceată de oameni somnoroşi şi speriați, imprevizibili. Văzându-l pe fiul preotului, pe care oricum nu îl aveau prea mult la suflet, că încearcă să fugă cu Diavolul lor personal, cine ştie cum ar fi reacționat? Se temea că în felul acesta soarta copilei ar fi fost cu siguranță pecetluită. Cel mai bine era să o ascundă până dimineață şi abia atunci să încerce o plecare. Şi cea mai bună ascunzătoare era chiar maşina. În felul acesta putea porni la drum imediat ce se lumina de ziuă, salutându-şi tatăl, îmbrățişându-l şi promițându-i că va mai veni în curând, cum făcea de fiecare dată, promisiune pe care se forța să şi-o respecte. După ce ieşea din curte, apoi din sat nu avea decât să descopere că fata lipsea. Nu se îndoia că va presupune cine ştie ce aiureală religioasă,

cum că necuratul s-a hotărât să ia şi trupul fetei, nu numai sufletul, făcând-o astfel să dispară, iar la forţa lui de convingere, părinţii copilei aveau să accepte şi ei acest fapt ca pe un adevăr. Stinse aşadar telefonul, îl vârî în buzunar şi îşi strecură mâinile pe sub mogâldeaţa din colţ. O ridică de parcă ar fi fost făcută din câlţi. Uşurel, uşurel, îşi spuse în barbă. Nu ne grăbeşte nimeni. Şi ieşi cu ea în braţe din odaia fără ferestre.

***

Mişcările ei erau de o graţie divină. Plutea parcă fără să atingă solul. Făcea piruete ca o adevărată balerină, se rotea în jurul propriei axe cu rapiditatea unui titirez frumos ornat. Asta pentru că purta cele mai alese găteli. O rochie lungă, înflorată, cu bretele care îi lăsau umerii goi şi braţele libere să se mişte în armonie cu restul corpului. Poalele rochiei, brodate cu forme complicate, arabescuri care într-o lume paralelă, ideală, puteau fi simbolurile fericirii veşnice, erau trase în lateral de forţa mişcărilor sale, formând un clopot a cărui limbă, picioarele ei, se agita întruna, fără însă a-l atinge. În mod curios, nu auzea nicio muzică, nu cu urechile, cel puţin. Muzica pe care dansa venea dinăuntru, îi pătrundea în corp prin tălpi, ca o vibraţie a pământului din adâncuri. Uşor, uşor, pas cu pas, totul în cel mai firesc mod, străbătând locuri familiare. Propria ei cameră de acasă, curtea, apoi uliţa, cât era de lungă, tot drumul însoţind-o puhoi de lume, toţi bucurându-se de măiestrele ei mişcări, aplaudând, scandând, încercând să o imite, o veritabilă sărbătoare, apoi în faţa bisericii, apoi purtată pe sus, pe braţe, până într-un loc fără margini, un ring pe care putea să evolueze, să exerseze pentru marea prezentare care simţea că va veni.

Niciodată nu mai trăise o bucurie atât de mare. Asta era, cu siguranţă, răsplata, darul pe care îl primea pentru că întotdeauna se arătase bună cu cei din jur, atentă, înţelegătoare, generoasă. Sigur, toate acestea le făcuse cu naturaleţe, dintr-o pornire pe care i-o dictase firea, iar nu vreun gând tainic, vreo dorinţă de a primi ceva la schimb. Faptul că acum, atât de curând în viaţă, avea parte de o fericire atât de mare nu o descumpănea, cum nici nu o umplea de gratitudine. Pentru oricare dintre acestea ar fi trebuit ca Flori să îşi conştientizeze gesturile de până atunci, să le recunoască drept ceea ce erau – excepţii într-o lume pervertită – şi astfel să primească euforia actuală ca pe o consecinţă. Or, ea niciodată nu gândise astfel.

Când nu dansa, o umplea o linişte atotcuprinzătoare, acalmia lucrurilor temeinice, care se aşează în timp după o raţiune bine cumpănită. Se instala în liniştea aceea cu abandon total, convinsă că nimic nu i se poate întâmpla, nimic rău, se cufunda în ea ca într-o apă călduţă şi foarte sărată,

în care-i era imposibil să se înece. Se odihnea. După care se surprindea că iarăşi dansează, picioarele primind din nou comanda fluxurilor subpământene.

Dansul lui Flori fu curmat, totuşi, în dimineaţa următoare, şi după el nu mai veni acalmia, ci doar o beznă adâncă, în care tot ce apucase tânăra făptură să adune ca sumă de sine se dizolvă fără urmă în câteva zecimi de secundă.

***

Pe Dem îl trezi gălăgia din curte. Deschise ochii şi îl întâmpină cea mai puternică senzaţie de dezorientare pe care o mai încercase vreodată. Nu se găsea nici în camera lui de cămin, nici în garsoniera Mirei, pe care iubita lui o luase cu chirie, şi nici în dormitorul său de la casa părintească. Avu nevoie de mai multe secunde ca să îşi dea seama că se afla, de fapt, în maşină. De bună seamă, după ce o adusese pe fată şi o aşezase pe bancheta din spate, urcase pe locul şoferului, pesemne pentru a se odihni puţin, şi îl furase somnul. De îndată ce înţelese asta, înainte de a arunca o privire pe geam afară, unde agitaţie glasurilor era dublată de cea a picioarelor aflate într-o continuă alergare, se răsuci spre bancheta din spate. Copila se făcuse nevăzută.

Părintele Onufriu remarcase primul absenţa ei. Îşi pusese în gând să o viziteze la primul ceas al dimineţii, aşa cum scria în ceasloavele cele vechi, să o ia sub pulpana sa şi să rostească primele rugăciuni. Acestea ar fi trebuit să o pregătească pe fată pentru restul ritualului, să stabilească legătura dintre sufletul ei ţinut prizonier şi lumea în care spera să îl poată readuce. În cazul Feliciei, cel puţin, aşa se întâmplase; cu ea, complicaţiile apăruseră mai târziu, tocmai când părintele era convins că totul decurge bine, că nu mai este cale de întoarcere, că a salvat-o... Când ajunse însă în dreptul uşii odăiţei din spate, îşi dăduse seama că de data asta altfel vor decurge lucrurile, nu neapărat în folosul fetei.

În zece minute, curtea casei parohiale era plină. Două duzini dintre cei mai vânjoşi enoriaşi, înarmaţi cu ciomege, securi şi furci, de parcă s-ar fi pregătit pentru răscoală, iar nu pentru căutarea unui pui de om rătăcit, stăteau în jurul părintelui şi îi culegeau vorbele de pe buze. Trebuie să fiţi cu mare băgare de seamă, le spunea acesta. Necuratul are puteri nebănuite şi nu se dă în lături să le folosească, chit că se ascunde acum în trupul tinerei noastre Flori. Dacă a reuşit să o scoată de sub cheie... Părintele avea iarăşi într-o mână crucifixul argintat, dar Biblia din cealaltă o înlocuise cu cel mai gros dintre ceasloavele cu descântece. Pe amândouă le ţinea ridi-

cate deasupra capului ca o pavăză. Când o găsiți, opriț-o doar, legați-o. Aduceți-o la mine, dacă se poate. Dacă nu, strigați şi voi veni. Cu voie de la Domnul, o să mai pot scoate răul din ea, deşi acum s-ar putea să fie prea târziu; Necuratul o stăpâneşte destul cât să îi dicteze gesturi logice, cum e această neaşteptată evadare. Mergeți aşadar cu Domnul! Şi potera se împrăştie în strigăte şi chiote, tropotind din picioare şi împrăştiind în aerul dimineții colbul bătăturii.

În clipa aceea se trezi Dem în maşina sa şi înțelese, după un moment de buimăceală, cum stăteau lucrurile. Se lăsă imediat jos în scaun, de teamă să nu fie văzut, de teamă să nu-l vadă în primul rând tatăl lui, care era acum de nerecunoscut, transfigurat total, iar expresia aceea îndârjită de pe chipul lui Dem şi-o amintea prea bine din ziua când sărmana lui mamă îşi aflase sfârşitul înainte de vreme. Trase cu ochiul afară şi văzu oamenii cum se împrăştiau ca potârnichile, unii luând-o înspre sat, alții ieşind pe poarta din spate şi pornind într-o ceată răzleață spre pădurea care acoperea dealul din apropiere. Părintele rămase o clipă pe loc, cu mâinile în aer, afişând expresia aceea neîngăduitoare, un copoi care adulmeca, parcă, aerul în căutarea mirosului prăzii sale rănite. Mai bine plecam azi-noapte, îşi spuse Dem. Trezeam tot satul, aflau toți ce-am făcut, dar măcar ajungeam cu fetița la oraş, o salvam. Acum... Însă nici acum nu avea de gând să se dea bătut, nu *putea* să o facă!

Profitând de aparenta absență a tatălui său, deschise portiera şi coborî fără mare zgomot. Se furişă apoi spre casă, de unde grăbi pasul, frecându-se la ochi, chiar spre preot. Ce-i cu gălăgia asta, tată? întrebă cu jucată inocență. Onufriu ieşi brusc din transă şi se întoarse spre fiul său. Se uită la el nepărând să-l vadă prea bine. Peste ochi avea ca o peliculă uleioasă. E Diavolul, fiule, spuse cu glas aspru, Satana, Necuratul ne încearcă din nou puterile, fiule. Trebuie să fim tari, nu vom ceda. Am reuşit o dată cu maică-ta, am eliberat-o de povară şi i-am trimis sufletul în rai, o să reuşim şi de data asta. Încheie strângând din dinți, coborî mâinile şi privirea, după care, ca şi când ar fi rămas singur, se întoarse pe călcâie şi plecă să intre în casă, unde Dem era convins că va rămâne, studiindu-şi cărțoaiele blestemate, până când enoriaşii aveau să i-o aducă pe copilă. Trebuie să o găsesc înaintea lor, îşi spuse el.

Mama lui, pe când Dem avea aproximativ vârstă nefericitei fete vânate de tatăl lui acum, începuse din senin să scoată afurisenii pe gură. Vorbea fără era, necontrolat, cele mai spurcate lucruri, făcându-l pe Onufriu să nu mai ştie la ce să se aştepte de la ea în public. Era clar că femeia nu e responsabilă de toate acele jigniri, ba mai mult, că le regretă de îndată ce îi ies pe gură – i se citea asta în privire, un soi de spaimă pe care Dem o

mai văzuse apoi doar la animalele care înțelegeau că le așteaptă sfârșitul, și asta în foarte scurt timp. Un cățel lovit de o mașină, de pildă. Înainte ca situația să scape de sub control, tatăl lui, părintele, luase hotărârea de a o închide pe Felicia în casă, în așteptarea lecuirii care era convins că urma să vină dacă se ruga îndeajuns. Urmaseră zile și mai ales nopți de coșmar, întrucât femeia, în loc să își revină, mai tare se afundă în acea boală pe care Onufriu continua cu obstinație să o considere opera necuratului. La ceas târziu, Dem era trezit de urletele ei descătușate, animalice, și își putea doar închipui ce șoc trebuiau să fie acelea pentru tatăl său, care împărțea dormitorul cu ea. Nu-l învinuise, deci, când o exilase pe mamă într-o altă încăpere, mai departe de amândoi. Închisă acolo, aceasta continuase să urle în chip neinteligibil indiferent de timpul din zi. Uneori rămânea fără voce și tot ce se auzea ieșind de acolo era un gâgâit ca un muget de cerb, dar, prin cine știe ce întâmplare, glasul îi revenea subit, permițându-i să își reia ariile bestiale. Înfiorător era că Felicia doar la atât se limita, la strigăte dezarticulate, încercări evidente de a comunica, încercări însă care nu-i aparțineau ei. Atunci își făcuse rost părintele Onufriu, de la un anticar care îi fusese recomandat de preotul localității vecine, de tomurile groase, legate în piele maronie, pe care începu să le studieze cu aplecare din prima clipă. Când avu impresia că i se prezentase soluția, Dem își dădu imediat seama. Un fel de neastâmpăr pusese stăpânire pe el, pe față i se lățea o expresie prost disimulată de triumf. Tânărul nu știa nici până în clipa aceea cum anume decurseseră lucrurile, tot ce cunoștea era că, într-o dimineață, părinții lui plecaseră de brat prin sat (era una dintre zilele ei bune, aparent) și nu se mai întorsese decât tata. Venise să îi spună că a scăpat-o pe mama de Satana, că de acum sufletul ei se poate odihni în rai. Dem era convins că nu îi făcuse rău cu bună intenție, cel mai probabil mama lui suferise un accident nefericit. Într-adevăr, în timp ce tatăl îi aducea astea la cunoștință, sanitarul se afla la biserică, unde constata împrejurările decesului. Felicia se lovise cu capul de o strană din primul rând, aproape de altar. Acolo unde, în mod normal, femeile nu aveau voie să se afle. Se lovise atât de tare, că moartea cerebrală survenise aproape pe loc, aveau să evidențieze medicii specialiști. În mintea lui Dem încolțise neîncrederea, îndoiala, și un fel de sfială se instală în raporturile cu tatăl lui. Sigur că acesta declară public că așa o găsise pe preoteasă când venise dimineață să pregătească slujba viitoare și sigur că nimeni nu îi puse vorbele la îndoială, însă Dem avea clar în minte momentul când îi văzuse pe amândoi plecând de acasă și mai ales spusele tatălui său din aceeași zi. Urechilor unui anchetator, vorbele acelea ar fi sunat incriminatoare. Dem alesese să creadă că Felicia fusese scăpată de Satana în alt fel decât cel care dusese la strivirea de o strană a craniului său.

Acum însă îndoielile vechi se reaprinseră şi o voce lăuntrică – raţională şi inteligibilă, deloc asemănătoare cu cea care îl chinuise la unsprezece ani şi nici cu a fetei, aşa cum o auzise cu o zi înainte, în faţa bisericii – îi spunea că locul de unde trebuie să îşi înceapă căutările era tocmai biserica, acel loc de unde toate relele lumii (şi prea puţine bune) porneau şi unde, cel mai adesea, trebuiau să se şi întoarcă, în speranţa distrugerii lor cu armele turnate din chiar materia care le făurise.

***

Îşi reveni în simţiri treptat, ca o dezmorţire după ce te-a îngheţat crivăţul şi în sfârşit ai ajuns la căldură, lângă o sobă bine încinsă, şi îţi simţi tot corpul năpădit de batalioane de furnici. Deschise complet ochii doar la urmă, când deja îşi putea mişca braţele fără să o doară. Era lumină şi se găsea într-o maşină, pe bancheta din spate. La volan, un tânăr dormea cu capul căzut pe tetieră. Coborî privirea spre sine şi observă că purta un capot bărbătesc. Îl desfăcu puţin, doar cât să se convingă de ceea ce intuia. Era goală. Deodată, un gând negru îi acoperi mintea. Mai mult o senzaţie. Ceva neplăcut se întâmplase cu ea, ceva ce nu era pregătită să înţeleagă, un lucru necurat.

Trebuia să caute ajutor, îndrumare, trebuia să primească tărie pentru a putea înfrunta ceea ce era convinsă că inevitabil i se va releva şi că îi va schimba complet viaţa.

Deschise portiera cu grijă, atentă să nu îl trezească pe cel de la volan, şi coborî în curtea casei parohiale. O recunoscu de îndată, căci de multe ori îl însoţise pe părintele Onufriu acolo, chemată chiar de el pentru a-i da o mână de ajutor la de-ale casei. De când rămăsese singur, întâi după moartea subită a preotesei, apoi după plecarea la oraş, la facultate, a fiului, ambele lucruri petrecute când ea era încă prea mică pentru a înţelege ceva, îi era greu să se îngrijească de toate cele. Drept care, ei îi făcea plăcere să îl ajute, mai cu seamă că putea astfel să întoarcă măcar în parte bunătatea pe care părintele i-o arăta mereu. Niciodată însă nu mai fusese acolo la o oră atât de timpurie. În curţile vecine, cocoşii cântau chemarea zorilor. În curtea părintelui, pe de altă parte, era linişte deplină. Mai bine aşa, îşi spuse Flori. Îşi trase capotul în jurul coapselor şi porni lipăind desculţă spre stradă.

Ajunse la biserică furişându-se pe lângă case, tremurând speriată de ce ar spune oamenii dacă ar vedea-o atunci, aşa. Din fericire, distanţa nu era mare şi ajunse fără a fi văzută, lătrată doar de câinii din curţile pe lângă care trecea. Uşa bisericii era deschisă, aşa cum părintele insista să fie mereu, şi Flori trase de ea fără vlagă. Intră şi merse direct la altar, unde căzu în genunchi şi începu să se roage cu convingere.

Se rugă pentru ceea ce ştia că făcuse (îşi contrazisese mama într-o zi, deşi ştia că dreptatea nu era de partea ei, dar o făcuse totuşi pentru că aşa îi dăduse ghes demonul juneţii) şi se rugă mai ales pentru ceea ce nu ştia că făcuse, însă era convinsă că fusese extrem de grav, altminteri nu s-ar fi trezit departe de casă, fără haine şi într-o maşină cu un necunoscut care pe clipă ce trecea era tot mai sigură că era nimeni altul decât Dem, fiul părintelui Onufriu, cel care îl abandonase plecând la oraş. Stătu cu mâinile împreunate, strânse tare, cu degetele albite, cu ochii ridicaţi spre Cristul răstignit deasupra altarului, cu mina lui îndurerată şi tristă, de om care nu pricepe prea bine ce i se întâmplă. Buzele i se mişcau mărunt, recitând versuri pe care fata le înţelegea doar vag, dar care ştia că numai bine îi puteau face.

Nu ar fi putut spune cât a stat acolo, poate zece minute, poate o oră sau chiar două, dar când termină, se simţi într-adevăr mai întărită, pregătită să meargă acasă, la părinţi, unde toate aveau să se lămurească, fără îndoială. Se ridică, îşi făcu semnul crucii, se întoarse pe călcâie şi dădu să pornească înapoi spre ieşire.

De acolo venea spre ea, gâfâind, dar bucuros, tânărul pe care îl lăsase dormind în maşină. Ce bine îmi pare că te găsesc aici, spuse acesta fără introducere. Te caută toţi, vor să i te ducă lui tata, ţi-a pregătit un adevărat ritual. Mă bucur să văd că ţi-ai revenit, poate aşa or să îşi dea seama ce mare greşeală erau să comită. Vino la mine, am să te duc eu înapoi şi am să am grijă să nu păţeşti nimic. Spunând asta, depărtă braţele. Fata pregetă doar puţin, curajul proaspăt dobândit prin rugăciune o făcu să înainteze, dorindu-şi mai mult ca orice ajutorul pe care Dem i-l oferea. Îi dădură lacrimile. Gura i se strâmbă, strânse din nas şi, înainte să îşi dea seama, capul îi zvâcni spre spate. O groază cumplită îi întunecă privirea. O străbătu un fior sfâşietor, ca un fir de curent încins. Nuuuu! vru să strige, şi deschise gura pentru asta, dar sunetul nu ieşi. În schimb, refuzul acela atât de clar exprimat lăuntric se preschimbă ca prin minune în beatitudinea pe care acum şi-o amintea clar. Nu mai atingea pământul, era din nou un fel de înger eteric, un suflet neancorat în vreun corp. Şi începu din instinct să danseze ceea ce, atât în lumea ei interioară, cât şi în cea unde îşi abandonase făptura de carne şi oase, avea să fie ultimul ei dans.

Dem intui ce avea să se întâmple. Recunoscu semnele. De îndată ce privirea fetei se tulbură şi pasul începu să îi şovăie, ştiu că greul nu trecuse, că revenirea fusese doar temporară. Din două fandări mari ajunse lângă copilă şi o cuprinse cu braţele la timp ca ea să nu cadă. În aceeaşi clipă, din gura deschisă şi până atunci mută a lui Flori începură să iasă sunete distonante, nepământeşti. Dem strânse din dinţi şi strânse în acelaşi timp şi din

brațe. Corpul plăpând începea deja să se zbată. Uşurel, uşurel, spuse el, dar glasul îi fu acoperit de țipetele care făceau biserica să răsune. Avea o forță incredibilă. Cu toate că Dem era un munte de om, zvârcolelile fetei reuşeau să îl pună în dificultate. Se clătina pe picioare, când înainte, când înapoi. Un privitor detaşat ar fi putut bănui că cei doi erau prinşi într-un blues ceva mai alert, atât de sincronizate le erau mişcările.

Piei de aici, Satană! se auzi atunci bubuitul unui glas, reuşind să acopere horcăielile fetei. Întoarce-te de unde ai venit şi lasă acest suflet curat să afle pacea împărăției lui Dumnezeu. Vocea tatălui său, vocea părintelui Onufriu. Şi un vâjâit pe lângă urechea lui, un bufnet sec, după care, ca prin minune, Flori rămase grea în brațele lui Dem, nemişcată, fără suflare. În mâna preotului, crucea argintată picura sânge de fecioară. Acum şi-a găsit liniştea, fiule, spuse părintele într-un mult prea târziu.

Pentru Flori însă liniştea, precum şi dansul, erau pierdute pentru totdeauna.

Paleu, 21 decembrie 2014

Proza

Orlando Balaş

Ema

Într-o seară stăteau pe banca lor preferată în parcul de la catedrala catolică. Se uitau la bătrînul arin alb din fața lor, înconjurat de lăstari de un verde crud, cu tulpina bifurcată şi coroana boltită maiestuos deasupra lor. Tăceau amîndoi. Pe Andrei se vedea că îl frămîntă ceva. După un timp zise:

— Tu ce părere ai despre ce facem noi?

Ea nu îi răspunse imediat, nefiind sigură la ce se referă. Voia oare să o întrebe dacă îi place să iasă împreună, dacă îi place că la sfîrşitul fiecărei zile se întîlneau undeva în oraş sau veneau împreună de la gater şi stăteau pînă tîrziu, se plimbau şi povesteau? Evident că era partea cea mai fericită a zilei, pe care o aştepta ca un zbor într-o altă lume, ca o evadare, ca o oază de linişte şi bucurie, în care ea era în centrul atenției, în care el era foarte ocrotitor şi prevenitor, îi făcea complimente, o făcea să se simtă frumoasă şi apreciată pur şi simplu ca om, ca femeie.

Nu îi putea spune direct asta, pentru că atunci ar fi recunoscut cît de importante erau pentru ea serile petrecute cu el, ar fi spus în cuvinte cît de fericită era şi poate că vraja s-ar fi destrămat în momentul în care ea ar fi recunoscut asta.

Pe de altă parte nici nu ar fi vrut să ajungă la alte discuții, la faptul că, deşi ea se simțea aşa de bine cu el, părinții ei nu vedeau cu ochi buni aceste evadări zilnice şi îi făceau reproşuri că îşi neglijează familia, că nu se cuvine ca ea, fiica lor, să se afişeze cu un băiat de origine modestă, care mai era şi angajatul lor. Nu, auzea destule acasă din cauza asta, nu trebuia să piardă şi aici vremea vorbind sau gîndindu-se la asta! Şi mai ales Andrei nu trebuia să ştie de discuțiile acelea. De aceea răspunse doar, ezitant:

— E ok, ce să spun? Dacă sîntem aici înseamnă că e ok, nu?

— Nu asta te-am întrebat, dacă îți place să ne vedem. Te-am întrebat dacă îți place ce facem noi la serviciu, dacă nu ai nici o problemă cu ce facem acolo?

— Ar trebui să am vreo problemă? Nu ne facem bine treaba? Cred că toată lumea e mulțumită de noi. Şi tu eşti foarte bun în ceea ce faci. Eu chiar mă bucur că lucrezi cu noi. Dar parcă am zis că seara să nu mai discutăm probleme de serviciu... Avem toată ziua pentru asta.

— Dar nu discutăm probleme de serviciu! Ți-am zis eu cumva că s-a înfundat vreun şnec sau că s-a rupt vreo curea de transmisie sau vreo lamă sau că s-a gripat vreun rulment?

— Dar mă întrebi dacă îmi place la serviciu...

— De fapt nu dacă îți place aşa, să mergi la serviciu, ci dacă ți se pare ok ce faci la serviciu. Şi de fapt am zis: ce facem noi acolo.

— De ce să nu-mi placă? E greu, dar e şi interesant. Să faci să meargă o maşinărie aşa de mare cum e fabrica noastră, care nu doar că merge, ci şi creşte continuu. Ştii că atunci cînd am venit eu la fabrică aveam trei gatere duble şi un Banzic, iar acum avem toate utilajele pe care le ştii? Şi că în urmă cu cinci ani aveam 70 de oameni care lucrau în două schimburi, iar acum avem 300 care lucrează mult mai eficient, 24 de ore din 24? 300 de oameni cărora le dăm salarii, o pîine pentru ei şi familiile lor. Ca să nu mai spun că înainte să vin eu la firmă se prelucrau vreo 200 de metri cubi de buştean pe zi, iar acum sînt peste 2500, pe care îi valorificăm aproape fără pierderi. Şi toată creşterea asta mi se datorează şi mie! Sigur că mă simt bine, să văd că pot să fac atîtea lucruri, că sînt o piesă importantă într-o maşinărie uriaşă.

— Deci te simți bine, eşti fericită, împlinită din punct de vedere profesional...

— Da, mi-am dovedit că pot să fac performanță. Mi-am dovedit mie şi le-am dovedit şi celor din jur că pot face ceva foarte bine, că am o valoare şi eu, că nu sînt doar copilul cuiva. Nu, sînt un om care face profit pentru firmă şi creează locuri de muncă. Nu ştiu dacă în altă parte aş fi reuşit să fac asta. E poate şansa de a-mi dovedi mie de ce sînt în stare.

— Şi nu crezi că puteai să faci şi altceva la fel de bine? Cu ideile tale, cu munca ta, cu inteligența ta...

— Ce să fac altceva?

— Păi... Ce ai studiat. Sau nu ți-a plăcut chimia? De ce ai făcut facultatea aceea? Nu pentru că ți-a plăcut?

— Ba da... Dar e mai complicat. Oricum, nu cred că puteam să fac atît de multe în timp aşa de scurt. Şi nu cred că satisfacțiile erau aceleaşi. Gîndeşte-te numai ce salariu are un profesor sau un cercetător... Dar acum asta e, asta fac şi sînt mulțumită. Şi lucrurile nu se vor opri aici. Vreau să facem şi mai mult.

— Mai mult?!

— Da. Nu ți-am spus pînă acum. Dar mă tot gîndesc la ceva ce ar fi bine şi pentru noi doi. Am putea să conducem noi doi o astfel de fabrică.

De fapt o filială a Midas Holz, că nu vreau să ne despărțim de ei, să fim concurenți sau ceva de genul acesta. Nu, să deschidem încă o fabrică, așa ca și cea de la Dărmănești. Poate la Cîrlibaba sau chiar în Maramureș, poate în Harghita. Undeva nu departe, dar unde e destul lemn. Și poate și esențe diferite, ca să completăm oferta, să putem satisface cereri cît mai diverse. Și fabrica asta ar fi a noastră, adică tu și cu mine am conduce totul!

— Și ai tăi?

— Păi tata ar rămîne aici, să se ocupe de fabrică și de exploatările din zonă, mama mai departe cu afacerile din Suceava, cu mall-ul, cu ce mai vrea să facă ea acum. Că și ea vrea să se extindă, mai ales după ce a venit și sorămea, care o ajută la mall. Vrea să intre tare pe piața de energie, cu energiile regenerabile. Vrea să construiască o microhidrocentrală, că se dau fonduri europene pentru asta și apoi ai cîștiguri foarte mari și din certificate verzi. Că e energie curată, chestii. Se descurcă ei. Important e că am fi noi doi împreună. Sigur, tata ar rămîne șef la firma mare, la Midas Holz, dar noi am fi la fabrica noastră, am colabora cu el, am planifica totul împreună, în familie, nu zic să ne despărțim așa de ei. Cred că și ei ar fi mîndri să vadă că facem ceva, că și noi contribuim – amîndoi – la creșterea firmei. Sper că s-ar bucura. Iar noi am fi împreună, înțelegi, în altă parte...

Andrei tăcea. Înțelegea foarte bine ce voia ea să spună. Simțea că îi e foarte milă de ea, de disperarea ei. Știa foarte bine ce vrea să spună Ema, de unde îi venise ideea asta cu deschiderea unei alte fabrici în altă parte. Adică să fie undeva departe de Suceava, unde toată lumea știa cine e ea, din ce familie, și că el e angajatul lor. Pe de altă parte îi era ciudă că ea nu vedea nici o altă soluție, nici o altă variantă decît să facă mai departe ceea ce făcea și acum, adică să producă tot mai mulți bani – pentru firmă, pentru părinții ei și chiar și pentru ea, dacă e pînă acolo – transformînd zilnic mii de arbori în cherestea, tot mai mulți, tot mai multe mii... Simțea că vede negru în fața ochilor, că vede mii de TIR-uri cu bușteni și cu cherestea intrînd și ieșind pe poarta fabricii, iar el e acolo, neputincios, ajutînd-o pe ea să facă să meargă mai departe monstrul acela care înghițea păduri. Ajutînd-o pentru că nu putea să plece de lîngă ea, iar ea nu putea să plece de la fabrică.

— Ce părere ai? Ce zici de planul meu? îl întrebă ea, privindu-l cu căldură și cu speranță. Nu ți-ar plăcea și ție?

Lui Andrei îi era greu să răspundă. Apoi se auzi spunînd, parcă fără să vrea:

— Nu.

— Nu? De ce? Ai putea să conduci tu fabrica, să ai aceleași drepturi ca și mine, să decidem amîndoi. Ai avea un salariu mult mai mare, am fi independenți. Sau autonomi, mă rog, tot aia.

Andrei pur şi simplu nu se aşteptase la asta. El voia să-i spună că el nu se simte confortabil din punct de vedere moral să mai lucreze acolo, iar ea îi propunea să deschidă amîndoi o fabrică nouă, să dubleze profitul din lemn al firmei, să dubleze numărul de arbori tăiaţi pentru bani...

— De cîţi bani ai nevoie ca să fii fericită? Nu mi s-a părut că eşti genul care să vrea să trăiască în lux, ba dimpotrivă, aş zice că trăieşti foarte modest. Cîţi bani ai în poşetă? Scuză-mă că te întreb. De fapt nu-mi răspunde: ştiu că nu foarte mulţi. Banii sînt în seif şi în conturi, de fapt banii nici nu sînt ai tăi. Şi ce dacă? Nu e ok că stăm acum aici pe bancă şi povestim? Eşti mai fericită stînd toată ziua la fabrică, plătind buştenii şi încasînd pentru cherestea? Te-am întrebat vreodată cîţi bani ai sau crezi că mă interesează banii voştri, că de asta sînt lîngă tine, nu pentru tine, pentru ceea ce eşti tu cu adevărat? Crezi că banii îi fac pe oameni fericiţi? Mă refer desigur la oamenii normali... Şi tu îmi spui că putem face şi mai mulţi bani, că am putea avea fabrica noastră de cherestea! Apropo, ştii că hainele şi pielea îţi miros tot timpul a răşină? Că a intrat mirosul ăsta în tine, că mirosim a răşină, că ne poate recunoaşte lumea pe stradă după miros, de parcă am fi nişte criminali cu mîinile pătate de sîngele victimei...

Ema se uita la el îngrozită. Ochii i s-au umplut de lacrimi:

— Nu mi-am putut închipui că eşti atît de nefericit să lucrezi cu mine... Cu noi.

— Nu, nu sînt nefericit că lucrez cu tine. Sînt nefericit că lucrăm amîndoi acolo, că facem ceea ce facem. Tu chiar nu înţelegi? Chiar nu ţi-ai pus niciodată nici o întrebare?

— Ce întrebare?

— Dacă e ok ceea ce facem. Dacă e ok să tăiem atîţia copaci, să îi facem cherestea şi OSB-uri şi peleţi, nu pentru că avem nevoie de lemne, nu, ci ca să facem bani, tot mai mulţi bani. Nu pentru că ne e foame şi nu am avea ce mînca, ci pentru că ne e foame de bani.

— Să ştii că unora chiar le e foame. Să ştii că mulţi dintre angajaţii noştri chiar ar suferi de foame dacă nu ar avea de lucru. La noi, că unde să lucreze altundeva? Tu chiar nu vezi la cîţi oameni dăm de lucru?

— Nu vreau să mă cert cu tine pe chestia asta, dar nu cred că faceţi afacerea asta şi tot ce mai faceţi de grija muncitorilor. Oare ei trăiesc bine lucrînd pentru voi, sau reuşesc doar să nu moară de foame? Şi-a luat cineva casă, apartament lucrînd în fabrică de 20 de ani? Trăieşte cineva decent, sau doar se tîrăşte de pe o zi pe alta? Şi-a trimis cineva copiii la o şcoală mai bună din salariul pe care îl daţi?

— Şi ai tu o variantă mai bună? Ce fabrici mai lucrează la noi? Că dacă am fi nemţi, dacă am avea fabrici de maşini, atunci oamenii aceştia ar lucra

la fabricile de maşini. Dar aşa, ce să facă? Ce să facem? Aici avem păduri, tăiem şi vindem lemn.

— Tăiem şi exportăm lemn, pe doi bani, pe un profit mic. De fapt unii iau mai mult, alții mai puțin, dar la cei de mîine nu le va mai rămîne nimic. E ca şi la Roşia Montană, avem nişte aur, îl dăm tot la nişte străini, radem munții pentru asta, cîteva sute de oameni au de lucru 15 ani, şi apoi rămîne sărăcie şi poluare pentru sute sau mii de ani, iar în zonă nu se mai poate face nimic. Aşa şi la noi, tăiem acum, vindem celor care nu au sau care nu vor să-şi taie pădurile, şi noi rămînem tot cu sărăcia. Adică unii fac ceva bani, trăiesc mai bine, dar rămîn problemele pentru toți ceilalți. Inundațiile, distrugerea solului, poluarea, vremea tot mai rea. Asta e. Iar la asta contribuim şi noi. Noi doi.

— Dar din afacerea asta nu cîştigăm doar noi sau angajații noştri, ci şi cei ce vînd lemnul, cei care îl taie, proprietarii pădurilor... Cîştigă Romsilva, care vinde lemnul din pădurile de stat, cîştigă privații.

— Nu vreau să te iau la rost, să te judec. Te întreb doar: s-a întîmplat vreodată să vină camioane cu lemne din pădurile de stat şi să aibă mai mult decît scria în aviz?

— Păi da. Se mai întîmplă, că nici lemnul nu poate fi marcat la fix, şi decît să îl marcheze în minus, lasă un pic în plus, să nu fie probleme. Să zicem că are 30 de metri cubi pe hîrtie şi el vine cu 40. Ce să le facem? Să îi trimitem cu diferența în altă parte? Ăla e deja gata tăiat, nu mai ai ce-i face. Mai cîştigă un ban şi cei de pe traseu. La toți le e greu. Tu ce salariu crezi că ai avea dacă ai fi inginer silvic sau pădurar?

— Nu despre asta e vorba. Pe lîngă lemnul acela care iese din marcarea în plus, mai e lemnul furat. Şi acum văd că vin zilnic tot felul de amărîți cu căruțele şi vă aduc cîțiva buşteni.

— Nici nu mai sînt atît de mulți. Înainte de 2007 era plin de ei, acuma vin, cum zici tu, numai nişte amărîți care mai fac un ban să aibă ce mînca.

— Sau să bea, sau să fumeze... Şi încă la Romsilva nici nu e aşa de grav, se poate şi mai rău.

— Dar unde e mai grav?

— La privat, evident. La privați şi la popi.

— Da, ştiu. A fost şi un scandal cu unul, Paşca sau Paşcalău, parcă, acum cîțiva ani, eu nu lucram încă aici, eram la Cluj. A tăiat cîteva zeci de hectare, a vîndut şi la noi. Dar nu înțeleg care e problema. Nu taie din pădurea lor? Omul face ce vrea cu e al lui!

— Da, face ce vrea. Din păcate s-a tăiat deja poate 80% din pădurea care a fost dată la privați. Şi ştii că tăierile astea nu ar trebui se facă nici ele

de capul lor, ci ar trebui să se respecte nişte reguli. De ce crezi că sînt făcute regulile, legile care ar trebui aplicate?

— Păi ca să nu se taie aiurea. Că ne aduce lumea fag vara şi el lucrează încă, totdeauna avem probleme cu el.

— Înseamnă că e ilegal, nu, să se taie taie fagul vara? Numai dacă nu se întîmplă ceva, dacă nu sînt doborîturi sau mai ştiu eu. Dar nu numai pentru că se prelucrează greu vara, ci şi pentru că se distruge semințişul de răşinoase, cînd se scoate lemnul din pădure. Apoi, ştii că după lege se poate scoate doar o anumită cantitate de lemn din pădure, cîtă e trecută în amenajament. 3-5 metri cubi la hectar pe an, depinde de specie şi de clasa de calitate. Hai să fie 10 metri cubi la molid clasa I. Adică nu mai mult decît se poate regenera, decît e sporul natural al pădurii. Ce crezi că se întîmplă dacă se taie mai mult?

— Nu e bine, desigur, se răreşte pădurea. Probabil că ar trebui respectate şi regulile acelea, să se scoată numai cît e permis.

— Şi cînd ai umblat prin județ sau prin țară, ai văzut tăieri la ras mai mari?

— Da, am văzut, nu neapărat tăiate acum, anul acesta, am văzut multe mai vechi, unde deja creşte lăstăriş, pădure nouă.

— Pînă va fi din nou pădure acolo vor mai trece cîteva zeci sau chiar o sută de ani. Pădurea aceea trebuie întreținută, trebuie rărită, e multă muncă pînă să se facă din nou cum a fost. Sau se reface de la sine, dacă e lăsată în pace, în cîteva sute de ani. Dar ştii cît e limita legală, cît se poate tăia la ras?

— Nu, nu ştiu, că nu am făcut silvicultură ca tine. Eu sînt o biată chimistă reprofilată...

— Maxim 3 hectare într-un parchet, şi numai la molid, salcîm sau carpen. Carpenul fiind oricum scos din păduri că e invadant şi nu e de calitate. Ei, ce zici, ai văzut tăieri la ras mai mari de 3 hectare în pădure de molid?

— Cred că da...

— Şi crezi că e bine?

— Nu, dar ce vină am eu, ce pot să fac eu? Nu e pădurea mea...

— Da, dar tu, tu ce faci cînd vine lemn în plus?

— Nu am ce face. Nu pot eu să judec de ce a făcut cineva ceva, dacă e pădurea lui, dacă are acte, dacă are un necaz şi a trebuit să taie pădurea să îşi repare casa, să îşi ducă copilul la spital. Da, îl iau, ce să fac. Că dacă nu-l luăm noi, îl iau alții şi tot acolo e. Poate poliția ar trebui să facă ceva, ITRSV-ul, nu ştiu, nu noi. Ce-i drept vine tot mai puțin, adică nu cred că asta mai e aşa o problemă. Nu poți face o afacere aşa mare bazîndu-te pe lemn furat... La

parchetele pe care le exploatăm noi cred că e totul în regulă, că nu se încurcă tata să își facă probleme pentru niște metri cubi de lemn tăiat în plus. Eu m-am ocupat să fac condiții să putem lucra cît mai mult în mod cinstit. Nu ne bazăm pe lemn furat, ci pe productivitate cît mai mare. E treaba celor care aduc lemnul să își rezolve actele, noi nu sîntem nici ingineri silvici, nici polițiști, nici judecători.

— Îți spun eu că acte se pot face, că se rezolvă și cu avizele. Ai auzit de Păieni, Cornu Luncii, de Dârmoxa sau Gheorghițeni?

— Sigur, sînt de la noi din județ.

— Ați cumpărat lemn de acolo?

— Probabil că am cumpărat, ca de peste tot.

— Te-ai gîndit vreodată că acolo s-a tăiat masiv, că acolo pădurea a fost rasă pe zeci și zeci de hectare și că voi le-ați dat bani pe lemn celor care au încălcat legea?

— Nu m-am gîndit. Dar pînă la urmă e pădurea lor, fac ce vor cu ea.

— Din păcate, să știi că multe restituiri s-au făcut pe baza unor acte false. Vin tot felul de șmecheri, cu acte falsificate, cu hrisoave de pe vremea lui Ștefan cel Mare, și primesc păduri care niciodată nu au fost măcar folosite de strămoșii lor. Și le taie la ras sau le răresc de nu le mai poți zice păduri, pentru că pădurea e pentru ei doar o sursă de bani. Iar în multe alte cazuri s-au tăiat păduri ale statului sau ale unor privați de către niște oameni care nu aveau nici un drept să le exploateze.

— Crezi că e posibil așa ceva?

— Dacă cred? Știu sigur. Ai auzit de Dolhasca?

— Cum să nu aud. E satul, pardon, orașul tău.

— Zi-i cum vrei, că nu asta e important. La noi s-a tăiat la ras o întreagă pădure care a fost restituită.

— Cum se poate? Așa a vrut proprietarul?

— Nu era un proprietar, erau mai mulți, oamenii din sat.

— Și au vrut ei să o taie?

— Nu, nu au tăiat-o ei.

— Dar cine?

— Oamenii din satele învecinate.

— Nu poate fi adevărat. Cum să taie oameni din alte sate pădurea voastră? Au tăiat cîteva hectare și nimeni nu a făcut nimic?

— Nu, nu au tăiat cîteva hectare, au tăiat 240 de hectare. Și proprietarii nu au putut face nimic. Pentru că autoritățile i-au protejat pe cei care au tăiat pădurea. A durat un an de zile, s-a tăiat timp de un an de zile, și nimeni nu a făcut nimic. Oamenii s-au agitat degeaba, au mers la poliție, la autorități, și nimeni nu a intervenit.

— Dar voi, localnicii, nu puteaţi face nimic? Tu ai făcut ceva?

— Eu eram atunci la facultate, la Suceava. Dar am mers acolo, pe deal, cu tata să vedem ce se întîmplă. Am numărat într-o singură noapte, că tăiau mai ales noaptea, 230 de căruţe cu cîte 3-4 haidamaci, cu topoare şi drujbe. Erau oamenii din satele vecine, pe unii îi ştiam. Am mers la un grup în care era un fost coleg de şcoală. I-am întrebat de ce ne taie pădurea. Nu am avut cu cine vorbi. Parcă nu mai erau oameni. Erau ca în transă, unii erau şi beţi, sau păreau drogaţi de furie. Parcă aş fi vrut să le iau viaţa, sau ceva foarte scump. Fostul meu coleg a luat în mînă un topor, l-a agitat şi m-a întrebat dacă ţin la viaţa mea. „Băi băiatule, eu zic să-ţi vezi tu de drum, că dacă ne superi nu vă mai găseşte nimeni niciodată." Tata l-a întrebat pe cel care ne-a ameninţat: „Măi Mihai, dar cum poţi tu vorbi aşa cu mine şi cu Andrei? Mă ameninţi tu pe mine, care ţi-am fost învăţător? Nu vă e ruşine să ne furaţi aşa pădurea şi încă să ne mai şi ameninţaţi?" Mihai a rînjit ca un nebun: „Aia a fost o dată, domnu învăţător. Acuma-s alte vremuri. Acuma-i economie de piaţă, fiecare-şi vede interesul lui. Vedeţi-vă şi voi de treabă şi lăsaţi-ne în pace. De ce aveţi voi mai mult drept ca noi la pădurea asta? Aţi plantat-o voi? Noi de ce să nu o folosim? Cu ce sînteţi voi mai în drept să o tăiaţi?" Avea dreptate cu asta. Adică nu am plantat-o noi. Dar nici ei. Şi nimeni nu poate spune că el a plantat o pădure şi că acum are dreptul să o taie. De aceea nu ar avea nimeni voie să taie de tot o pădure, ci numai să ia din ea cîte puţin, cît permite şi legea, cît să rămînă şi celor care vor veni după noi. Nu are nici o importanţă că are sau nu acte pe ea. O hîrtie nu schimbă nimic. Copacul la fel cade şi dacă e tăiat cu hîrtie şi fără hîrtie.

— Aşa e, spuse Ema încet. Ai dreptate...

— Pădurea nu e ca un teren agricol, care rodeşte doar dacă îl lucrează cineva, care seamănă, prăşeşte şi culege. Pădurea e lăsată de Dumnezeu, să folosească tuturor. Dar uite că vin acum tot felul de calici, care nici nu au semănat, nici nu au prăşit, numai vor să culeagă roadele, să taie pădurea, să facă ei un ban rapid şi uşor. Iar pentru restul nu mai rămîne nimic...

— Şi voi nu aţi mai făcut nimic?

— Păi nu ne-am mai dus în pădure, că ar fi fost în stare să ne omoare dacă încercam să-i oprim. Poate dacă s-ar fi dus tot satul, cu topoare, cu ce avea fiecare, şi să-i alunge pe tîlhari. Dar oamenii se tem. Nimeni nu vrea să moară pentru aşa ceva. Mai ales că poliţiştii nici nu au vrut să înregistreze plîngerile oamenilor. Ziceau că nu au dovezi, să aducă oamenii dovezi, să aducă martori că a fost cutare sau cutare şi a tăiat.

— Deci poliţia era mînă în mînă cu hoţii de lemne?

— Tu ce crezi?

— Şi nu aţi încercat să reclamaţi în altă parte?

— Tata a mers la prefectură. A vorbit cu cineva de acolo, că nu l-au primit la prefect, au zis să lase o reclamație scrisă. A lăsat și acolo o reclamație, o sesizare, că nu avea alți martori decît pe mine, să vină cineva să vadă cum se taie noaptea pădurea noastră.

— Și?

— Și domnul cu care a vorbit i-a dat un număr de telefon de la jandarmi, zicînd că dacă mai aude noaptea drujbele, dacă vede sau aude că se taie, să sune la numărul acela și vor veni imediat jandarmii și îi vor prinde pe hoți.

— Și tatăl tău ce a făcut? A sunat la jandarmi?

— Tata s-a dus acasă și a așteptat. În seara următoare s-a dus pe deal, cu fereală, să nu fie văzut, și a așteptat. La un moment dat, după ce s-a întunecat, au pornit drujbele, zeci sau sute de drujbe. Tata a sunat la jandarmi și a anunțat că se taie pădurea de pe deal din Dolhasca. Și a așteptat.

— Și?

— Și după 20 de minute drujbele s-au oprit.

— Și au mai venit jandarmii?

— Nu știe, că el a venit acasă după ce a văzut că drujbele s-au oprit. Dar a doua zi au venit la el la școală doi polițiști, au intrat în clasă și au început să-l ia la rost, că de ce alarmează degeaba jandarmii. Că e caz penal ce face, alarmă falsă. Că e un bețiv care nu știe ce face. Îți dai seama ce rușine? Să îi spună așa ceva de față cu elevii? Elevii erau foarte speriați, nu înțelegeau ce se întîmplă, de ce vorbesc așa de urît polițiștii cu tata.

— Și tatăl tău nu bea?

— Bea exact ca orice om, bea un pahar, ca tine și ca mine, dar nu se îmbată să o ia razna, să aibă halucinații și să cheme degeaba jandarmii. Dar polițiștii l-au acuzat și că a venit beat la școală. A fost groaznic. Tata nu mai știa ce să facă de rușine, în fața elevilor, care îl respectau foarte mult. I-a întrebat pe polițiști cum își permit să spună așa ceva. Ei au devenit și mai agresivi. Unul l-a împins pe tata de era să cadă. El s-a prins de gulerul polițistului ca să nu cadă și i-a rupt haina. Atunci i-au făcut proces verbal de ultraj, au scris că tata era beat și că i-a agresat, că a vrut să-i lovească și le-a rupt uniforma. L-au amendat și i-au spus că, dacă nu se liniștește, pușcăria îl mănîncă.

— Și apoi?

— Și apoi nimic. Tata nu a mai avut ce să facă, oamenii îl arătau pe el cu degetul, că a fost nebun și s-a pus cu cine nu trebuie. Și așa s-a tăiat toată pădurea, din toamna lui 2002 pînă în toamna următoare. Noapte de noapte. Mergeau sute de căruțe cu lemne pînă într-un loc unde lemnele erau încărcate în camioane. De acolo erau duse la gatere – poate și la al vostru – și făcute cherestea. Și apoi probabil exportate. Un an de zile,

nimeni nu s-a întrebat pe traseu cum de circulă atîta fag, iarnă şi vară. Nimeni nu a făcut nici un control. Că la toţi le e greu, cum zici tu. Şi toţi închid ochii şi deschid buzunarele. Iar muta tace şi moare.

— Care mută? Cine e muta?

— Cum cine? Nu ştii? Tocmai tu nu ştii? Muta e pădurea, care nu strigă, care moare în tăcere, cînd o tăiem noi. Muta din care fură toată lumea, zicînd că e greu şi trebuie să mai facă un ban, să-şi mai ia o maşină, să-şi mai facă o casă, să mai plece într-un concediu. Pînă cînd muta moare.

— Îmi pare foarte rău. Nu am ştiut...

— Sau nu ai vrut să ştii. De ce să ştii? De ce să-ţi pui întrebări? De ce să nu-ţi vezi tu de treaba ta, de ce să nu faci exploatare performantă, profit mare şi aşa mai departe? Dar să-ţi mai spun ceva: nu numai muta moare, ci o dată cu ea moare o lume întreagă şi pînă la urmă murim şi noi, tot mai bolnavi, cu aerul otrăvit, cu pămîntul şi casele luate de viituri. Şi noi chiar ne meritătm soarta. Dar ceilalţi nu şi-o merită.

— Care ceilalţi?

— Ceilalţi, celelalte vieţuitoare. Nevinovaţii. Pentru că pădurea nu e doar o cantitate de lemn, nişte buşteni pe care îi tăiaţi, îi măsuraţi, îi faceţi cherestea şi îi vindeţi, ca pe orice marfă. Nu, pădurea înseamnă viaţă, înseamnă aer curat pentru noi toţi, şi înseamnă casă şi masă pentru miliarde de vieţuitoare care trăiesc în ea. Care au dreptul la viaţă, la fel ca şi noi. Animale, păsări, gîze, tot felul de vieţuitoare cărora noi le distrugem casa, le luăm hrana şi adăpostul. O lume întreagă, pe care nu noi am creat-o, dar pe care o distrugem ca şi cum n-ar avea nici o însemnătate, ca şi cum nimic nu ar conta în afară de bani. Dar toate se plătesc, va veni o vreme cînd vom plăti şi noi pentru ceea ce le facem celorlalte vieţuitoare. Spunea cineva odată că atunci cînd ultimul arbore va fi tăiat, cînd ultimul rîu va fi otrăvit şi ultimul peşte va fi prins, atunci vom vedea că nu putem mînca bani. Din păcate acum nu vedem nimic. Acum gîndim doar cu buzunarul şi cu mîndria. Ne credem civilizaţi, ne credem creştini, mergem la biserică, îi cerem ajutorul lui Dumnezeu, dar ucidem lumea pe care a creat-o, tăiem pădurea – că e mai uşor decît să gîndeşti şi să cauţi şi altă variantă...

A urmat o lungă tăcere. Apoi Andrei a spus:

— Haide să te duc acasă, e întuneric deja, mîine dimineaţă mergi la serviciu...

Ema şi-a pus mîna pe a lui, cu teamă că el ar putea să şi-o retragă:

— Am înţeles ce ai vrut să-mi spui şi poate că ai dreptate. Dar vreau să te întreb ceva: tu de ce mai stai la firmă? De ce mai lucrezi la noi, dacă crezi că facem un lucru rău?

— Ştii bine că aţi dat anunţ de angajare pentru Midas Garden, că aveaţi nevoie de cineva care să facă reparaţii şi întreţinere la sculele pe care le vindeaţi. Chiar tu m-ai angajat, mi-ai spus că îmi dai salariu mai mare, numai să vă ajut din cînd în cînd şi la fabrică. Apoi am văzut ce faceţi, am văzut cum fabrica voastră înghite păduri întregi, ca pădurea noastră de la Dolhasca, şi am simţit că nu mai pot, că nu mai pot duce apăsarea asta.

— Şi de ce nu pleci atunci?

— Ştii bine de ce nu plec. Aştept să înţelegi şi tu ce facem acolo, ce faci tu acolo, şi să plecăm împreună.

(*Fragment de roman*)

Eseul

Vasile Muscă

O problemă – „existențialismul" lui D.D. Roşca

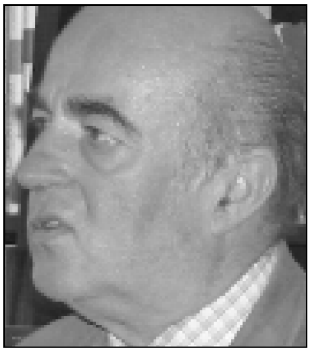

În opinia culturală românească din perioada interbelică a circulat, şi mai circulă pe alocuri şi astăzi, ca un adevăr greu de contestat, opinia lansată şi consacrată de autoritatea şi prestigiul, fiecare dintre ele dificil de contestat, ale lui George Călinescu cu privire la existențialismului lui D.D. Roşca. Opinia aceasta, fără să se sprijine pe o competență reală în cele filosofice, a fost expusă în magistrala sa *Istorie a literaturii române de la origini până în prezent*, în care marele critic şi istoric literar afirmă – „Un kierkegaardian este D.D. Roşca în *Existența tragică*. După ce face procesul cunoaşterii ştiințifice şi metafizice, ajunge la un pesimism mult mai acut decât acela schopenhaurian întrucât lumea îi apare ca un «vârtej» de forțe iresponsabile, fără schelet de idei, indiferent față de soarta aspirațiilor şi creațiilor ideale ale spiritului. Condiția umană este tragică."[1]Oricât de ciudată la prima vedere, această idee şi-a dovedit persistența. Să amintim doar în treacăt că în 1999 într-o intervenție în *Revista de filosofie* (nr. 5-6/1999, pp. 283-287), cunoscuta cercetătoare a filosofiei româneşti, Angela Botez, nu fără convingătoare argumente, făcea câteva observații în sensul celor afirmate mai înainte de George Călinescu. Autoarea vorbeşte aici de „interesanta viziune existențialistă a lui D.D. Roşca"; cât despre *Existența tragică*, se pronunță hotărât – „o lucrare de filosofie existențialistă", „una dintre primele expuneri ale existențialismului filosofic."[2]

În ceea ce îl priveşte pe George Călinescu, se pare că mai mult decât sugestiile vag existențialiste din titlul volumului *Existența tragică*, acesta s-a încurcat în dificila dialectică a lui *sau-sau* şi *şi-şi*, mai degrabă pe urmele lui

1 George Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Bucureşti, Editura Minerva, 1982, p. 955.
2 Angela Botez, „D.D. Roşca – existențialism şi hegelianism" în *Revista de filosofie*, an XLVI, nr. 5-6/1999, pp. 283-287.

Hegel decât ale lui Kierkegaard, o problemă pe care D.D. Roşca o discuta, de altfel, pe larg, pe paginile *Existenței tragice*. În fond, trebuie să admitem că şi D.D. Roşca, întocmai ca Kierkegaard, de altfel, pleacă, în ultimă instanță, tot din implicațiile ideii de „conştiință nefericită" din scrierile teologice de tinerețe ale lui Hegel dar şi din *Fenomenologia spiritului*. Dar, în cazul lui D.D. Roşca se adaugă şi adâncirea în sens raționalist a dialecticii hegeliene a lui *şi-şi*. Desigur, nişte erori de înțelegere ale genialului critic care a fost George Călinescu, care se mişca mai puțin lejer în lumea ideilor abstracte ale gândirii filosofice.

În privința erorii de încadrare a lui D.D. Roşca în tabăra existențialiştilor, comisă de George Călinescu în istoria sa a literaturii române, mai târziu, într-un interviu din 1979 autorul *Existenței tragice* va expedia problema destul de ironic – „Cât priveşte faptul că George Călinescu a vorbit în faimoasa sa istorie a literaturii şi despre mine, acesta nu constituie un argument în sprijinul «apartenenței» despre care vorbeați mai sus (a lui D.D. Roşca la existențialism – n.n.). N-am reuşit să pun mâna pe prețioasa carte, auzisem însă de falsul portret pe care mi-l face atotştiutorul Călinescu, desigur nu din rea-credință, ci din ignoranță în cele filosofice."[3]

Oricât de curioasă o asemenea opinie, o întâlnim în epocă şi la alții. De exemplu Grigore Popa, fost student şi apoi asistent al lui D.D. Roşca, notează şi el – „În filosofia românească puncte de contact cu această orientare spirituală (este vorba de existențialism – n.n.) găsim în gândirea lui D.D. Roşca, mai ales aşa cum a fost articulată în fremătătoarea *Existență tragică*."[4]

* * *

Existențialismul, unul din marile curente ale gândirii secolului al XX-lea, a apărut în urmare procesului de descompunere a hegelianismului petrecut în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. În celebra sa carte *Von Hegel zu Nietzsche. Der revolutionäre Bruch im Denken des neunzehnten Jahrhunderts* (*De la Hegel la Nietzsche. Ruptura revoluționară în gândirea secolului al XIX-lea*) din 1939, Karl Löwith analizează în amănunțime

3 D.D. Roşca, „Eu îmi trăiesc oarecum ideile", interviu în 1979 cu Ilie Radu Nandra, publicat în *Echinox* nr. 8-9/1979. Reluat în *Atitudini. Interviuri. Studii şi articole. Evocări*, volum coordonat de Călina Mare, Cornel Pop, Bucureşti; Editura didactică şi pedagogică, 1995, pp. 49-53.

4 Grigore Popa, „Existențialismului" în *Saeculum*; Sibiu, an I/martie-aprilie 1943; p. 60.

şi cu profunzime procesul acesta filosofic al descompunerii hegelianismului care, în epocă, a luat aspectul catastrofal al unei comete ce face explozie.

Descompunerea hegelianismului s-a produs în două direcţii principale, radical opuse, ale gândirii contemporane între care s-au petrecut numeroase tentative de apropiere şi mediere: existenţialism (Kierkegaard) şi marxism (Marx). Deşi acţionând de pe poziţii total diferite, opuse chiar, cele două se întâlnesc în preocuparea comună faţă de problema devenită tot mai stringentă a statutului existenţei individuale a omului în lume şi în societate. Diferenţa dintre cei doi este una radicală, de planuri. Analiza lui Kierkegaard vizează planul religios, realitatea de dincolo; Marx se referă la planul social-politic, realitatea de aici. „Dar adevărata hotărâre faţă de medierile lui Hegel s-a împlinit deja, în direcţii opuse, prin Marx şi Kierkegaard. Faptul că aceşti critici ai lui Hegel, cei mai hotărâţi, dar şi opuşi unul altuia, au stat în vraja conceptelor sale, arată puterea spiritului, care a putut scoate la iveală asemenea extreme."[5] De fapt, este vorba de soluţionarea aceleiaşi mari probleme a condiţiei omului în lume, pe care, în acord şi cu existenţialismul, dar şi cu marxismul, D.D. Roşca a considera drept întrebarea fundamentală a filosofiei.

Dar s-a petrecut, ca un fel de ironie a sorţii, ceva cu aspect de paradox. Deşi a încercat toată viaţa să ia distanţă faţă de existenţialism, ferindu-se cu grijă să nu cadă în capcana filosofică a existenţialismului, obligat de situaţia ideologică instaurată la noi după 1944, D.D. Roşca a intrat în fundătura opusă, a marxismului, pe care l-a adoptat/a fost obligat să-l adopte. Poate şi această convertire filosofică, fără îndoială nu în întregime consimţită liber, constituie, prin ricoşeu, unul dintre motivele aversiunii sale constante faţă de existenţialism.

* * *

Să reţinem faptul că în mediile culturale româneşti ale vremii domina, cu puţine excepţii, o părere în general negativă cu privire la existenţialism. Dar, să adăugăm imediat, într-o bună parte a sa şi eronată, simplificatoare. Asemenea opinii ostile l-au cucerit şi pe Lucian Blaga care, într-un mic eseu intitulat semnificativ – *Existenţialism sau neputinţa de a crea?* –

5 Karl Löwith, *Von Hegel zu Nietzsche. Der revolutionäre Bruch im Denken des neunzehnten Jahrhunderts*; Hamburg; Felix Meiner Verlag, 1955, p. 152. Să amintim în treacăt că în această cunoscută lucrare, în nota 562 de la pag. 442, Karl Löwith face trimitere la teza de doctorat a lui D.D. Roşca din 1928, *L'influence de Hegel sur Taine, théoreticien de la connaissance et de l'art* (Paris, J. Gamber).

se pronunța în termeni deosebit de critici la adresa existențialismului. Întâlnim în gândirea contemporană o „întreagă floră existențialistă drept care şi cultura română – observă Lucian Blaga – s-a lăsat contaminată de un «existențialism vulgar» ce tinde să facă modă" – „subiect de confortabile discuții în preajma uni ceainic între femei savante sau între rataţi cu capul plutind în fumul cu înfățișare de haos originar prin unghere de cafenele." Condamnarea existențialismului ca expresie a neputinței de a crea nu poate ceda loc unor replici. „La noi, ca şi în alte părți – continuă Lucian Blaga – existențialismul e un uimitor pretext de elogiere a sterilității şi de exaltare a neputinței congenitale de a crea, nu un sistem de gândire, ci chiar şi numai o singură idee, măcar cu i mic. Printr-un eufemism, neputința creației metafizice e botezată «existențialism». Agitația sufletească şi chinul celui ce se învârte în cerc sau îmblăteşte spice seci în ogradă, nefiind niciodată vizitat de harul unei autentice creații spirituale, sunt frumos, pretențios şi irecuzabil circumscrise prin termenul de existențialism." Să reținem aici o diferență specifică între Lucian Blaga şi D.D. Roşca. Este clar că primul judecă evoluțiile existențialismului din perspectiva ideii că realizarea supremă a filosofiei, idealul ei, îl constituie sistemul. Nu e cazul să discută aici valabilitatea acestei idei. Discreditarea existențialismului la Lucian Blaga se motivează tocmai prin această atitudine negativă față de sistem. Oarecum, dimpotrivă la D.D. Roşca. Aici aceeaşi atitudine anti-sistem constituie mai degrabă un motiv de apropiere de existențialism decât de respingere a lui, autorul *Existenței tragice* preferând formula „sintezei filosofice" în raport cu „sistemul filosofic". „În privința aceasta – conchide Lucian Blaga – un imbecil fără sistem este, datorită disponibilității sale, preferabil lui Hegel."[6]

Desigur, o asemenea condamnare poate să sune surprinzător, venită din partea lui Lucian Blaga. Ea este, totuşi, motivată, venită din partea unui gânditor a cărui ambiție este chiar sistemul. Păreri defavorabile existențialismului au susținut în epocă şi alții, poate chiar sub influența lui L. Blaga şi D.D. Roşca. Este vorba de Grigore Popa, student al celor doi în perioada refugiului sibian al Universității clujene, autor al unei cărți despre Kierkegaard[7]. Şi pentru acesta existențialismul se confundă cu diletantismul filosofic care „la noi nu s-a bucurat de înțelegere." Existențialismul se situează, în concepția sa, mai degrabă în apropierea religiei decât a filosofiei, preparând omului o soluție de a se salva. „A filosofa, în acest sens –

6 Toate citatele din Lucian Blaga sunt luate din eseul „Existențialism sau neputința de a crea", în vol. *Izvoade*, Bucureşti, Editura Humanitas, 2002, pp. 149-152.
7 Este vorba de *Existență şi adevăr la S. Kierkegaard*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, ed. II-a, 1998.

scrie Grigore Popa referindu-se la existențialism – înseamnă a te salva. Dar, opera de salvare sau mântuire necesită angajamente supreme, renunțări dureroase, aspirații transfiguratoare, într-un cuvânt, un stil de viață *sui generis* în raport cu transcendența."[8] În realitate credem că este vorba de cu totul altceva: o anume receptare eronată în cadrul culturii românești a unor curente de filosofie contemporană. Aceasta a fost dovedită convingător de prof. Andrei Marga în cazul receptării pragmatismului de către D.D. Roşca, identificat de gânditorul român, într-un mod destul de superficial, cu filosofia succesului practic imediat, a utilului. Un exemplu asemănător de greşeală filosofică este şi recepția existențialismului în filosofia românească. Este vorba, desigur, şi de reprezentații ei de vârf ca L. Blaga şi D.D. Roşca.

* * *

Motivul principal pentru care D.D. Roşca a ținut să ia distanță față de etichetarea drept existențialistă a concepției expuse pe paginile *Existenței tragice* este acela că el vedea în existențialism o gândire fundamental tributară pesimismului, în opoziție radicală cu propria sa filosofie. Confuzia este produsă chiar de titlul lucrării, *Existența tragică*; D.D. Roşca atrage atenția, de la bun început, că lucrarea sa nu trebuie judecată după titlul ei care conține în el termenul derutant de tragic, ci după conținutul ei. „Titlul lucrării – mărturiseşte autorul în „Cuvânt înainte" la ceea ce în 1968 socotea a fi „ediția definită" a lucrării sale – ar putea trezi, în mintea celor ce n-au avut încă prilej s-o răsfoiască, ideea că ea pledează pentru o concepție pesimistă despre lume şi viață."[9] Dimpotrivă, D.D. Roşca subliniază hotărât caracterul raționalist şi umanist al viziunii generale despre existență elaborată în *Existența tragică*. Concepția gânditorului român se delimitează categoric de orice orientare de gândire irațională şi antiumanistă; ea este susținută „de pe poziții raționaliste şi opusă cu hotărâre şi, vreau să cred, cu suficientă limpezime iraționalismului mistic de orice nuanță, reprezentat şi la noi între cele două războaie mondiale de relativ numeroşi autori de cărți şi broşuri."[10] D.D. Roşca reproşează existențialismului că reduce de preferință filosofia la o analiză a unor stări de conştiință care răvăşesc sufletul omului modern. Este o filosofie a subiectului care

8 Grigore Popa, *op. cit.*, p. 59.
9 D.D. Roşca, *Existența tragică. Încercare de sinteză filosofică* (Ediție definitivă), Bucureşti, Editura ştiințifică, 1968, „Cuvânt înainte", p. 7.
10 *Ibidem*, p. 7.

urmăreşte mai degrabă să înregistreze reacţiile subiectului faţă de obiect, ori, desigur filosofia, deşi are în centrul ei omul, nu se poate mărgini doar la a fi o analitică a subiectului. Într-un interviu din 1934 din *Adevărul literar şi artistic* dat lui Lucian Blaga sub titlul de „Rolul şi importanţa generaţiei tinere româneşti", D.D. Roşca precizează cu claritate, fără echivoc, sensul pe care îl conferă în gândirea sa termenului de „tragic" – „sensul pe care-l dau eu cuvântului «tragic» nu este identic cu înţelesul ce se atribuie de obicei adjectivului «pesimist». Tonul fundamental al acestei reacţiuni nu este deloc pesimist."[11]

Existenţialismul îl reduce pe om la ipostaze subiective extreme, cum ar fi cele de felul frică, angoasă, groază, disperare, deznădejde, nelinişte etc. De fapt, el valorifică experienţa de viaţă a omului modern pe care ştiinţa modernă a naturii, începând cu Renaşterea, l-a proiectat dintr-odată într-o lume de dimensiuni infinite. „Descoperirea infinitului ca dimensiune a realului s-a manifestat în straturile bazale ale sufletului ale sufletului omului european ca o teribilă angoasă."[12] Pe aceste fundamente, Pascal a acreditat în cultura europeană viziunea tragică (L. Goldmann) a existenţei umane înţeleasă ca un balans între două abisuri: omul, suferind proful de răul de infinit, încearcă să întindă o imposibilă punte, suspendată peste două abisuri, între nimic şi absolut. Descoperirea infinitului lumii exterioare provoacă prin recul descoperirea infinităţii lumii interioare a omului. „Fiindcă la urma urmei, ce reprezintă omul în natură? Un neant faţă de infinit, un tot faţă de neant, ceva la mijloc între nimic şi tot."[13]

Într-adevăr *Existenţa tragică* semnalează construcţia fundamental contradictorie (raţional-iraţional) a realului, dar nu îl blochează pe om într-o atitudine pasivă şi nu-l abandonează pradă disperării. Angoasa constituie un sentiment metafizic fundamental care vizează omul ca întreg. Omul antic integrat armonios în cosmosul său finit nu a putut-o cunoaşte decât într-o formă foarte generală şi ea a fost introdusă în sistemul conştiinţei europene de către creştinism sub forma păcatului originar (Kierkegaard) pe care acesta a insistat în mod deosebit. Omul modern faustic se va afirma preponderent ca un creator de valori materiale şi spirituale, aruncat, cum spun existenţialiştii, într-un univers infinit (Heidegger), ostil, cel mult indiferent (D.D. Roşca). În această calitate el descoperă o nouă ipostază a demnităţii sale sub forma obligaţiei de a-şi asuma responsabilitatea grijii

11 D.D. Roşca, „Rolul şi importanţa generaţiei tinere româneşti", interviu dat lui Lucian Blaga şi publicat în *Adevărul literar şi artistic* nr. 703/704 din 1934. Reluat în *Atitudini...*, p. 69.

12 Ilie Bădescu, *Sociologia eminesciană*, Galaţi, Editura Porto-Franco, 1994, p. 53.

13 Pascal, *Cugetări* (Texte alese), Bucureşti, Editura Univers, 1978, p. 21.

față de soarta acestor creații ale sale. O dezlănțuire de moment a forțelor oarbe ale acestui univers infinit, inconştient, poate arunca în neant atât aceste creații, cât şi pe creator. „Străbătută de la prima până la ultima pagină a ei de un umanism autentic şi adânc – scrie D.D. Roşca în „Cuvânt înainte" al ediției din 1968 – *Existența tragică* nu escamotează neliniştile şi contradicțiile timpului în care a fost gândită şi scrisă, dar le caută şi un remediu, arătând că omul, în lupta sa de a se depăşi pe sine şi de a transforma lumea conform idealurilor de adevăr şi dreptate plăsmuit de spiritul lui, ființă fragilă şi expusă tuturor pericolelor cu care-l amenință universul indiferent față de aceste idealuri, este totuşi un demiurg care reuşeşte adesea să le transforme pe acestea în realitate obiectivă."[14] Apropierea de existențialism se justifică numai în situația că orice filosofie abordează într-o formă directă sau mascată problema fundamentală a omului (Kant – ce este omul?), iar *Existența tragică*, dintr-o anume perspectivă mai largă, poate fi considerată şi ca o „antropologie filosofică" *in nuce*. Aceeaşi întrebare a reținut până la obsesie şi existențialismul. Dar acesta a deviat de la formula raționalist carteziană de explicare a omului. Existențialismul modifică radical perspectiva carteziano-kantiană care încearcă să dezlege taina existenței umane pornind de la nişte concepte care vizează, în primul rând, conştiința sa de sine. În schimb, existențialismul împachetează fenomenul uman în coaja unor concepte dificil de penetrat, între acestea şi cel care desemnează destinul fundamental al omului de a fi „aruncat în lume" (*in die Welt geworfen* – Heidegger). „Filosofia – va scrie ca într-o concluzie finală D.D. Roşca – nu este numai o analiză a obiectului, ci este, în acelaşi timp, şi o luare de atitudine față de acest obiect, aşa cum ni se prezintă el în fața analizei. Deci greşeala provine şi din faptul că cei ce au vorbit de «existențialismul» *Existenței tragice* au vorbit în necunoştință de cauză."[15]

* * *

Prin ceea ce în perioada interbelică Tudor Vianu a numit „idealul activist al culturii" – o formulă de rezistență la adresa iraționalismului şi misticismului tot mai agresive în epocă – formulă căreia i se integrează şi D.D. Roşca – gândirea românească se află în consens cu evoluțiile celei

14 D.D. Roşca, *Existența tragică. Încercare de sinteză filosofică*, Ediția citată din 1968, p. 8.
15 D.D. Roşca, „Linii de orientare în gândirea teoretică a lui Hegel", interviu luat de Cornel Pop pentru Radio Cluj la 5 decembrie 1967 şi publicat sub titlul – „O oră cu profesorul D.D. Roşca" în *Tribuna*, nr. 2/1968. Reluat în *Atitudini...* (ediția citată), pp. 107-115. Aici p. 114.

europene. Prin reprezentații ei cei mai de seamă (de la C. Rădulescu Motru şi I. Petrovici la T. Vianu, M. Ralea, L. Blaga, pentru a restrânge doar la ei) ea şi-a adus o substanțială contribuție la elaborarea unui nou concept de om. D.D. Roşca este unul dintre acei gânditori români care au adus un aport important la acest efort colectiv al filosofiei europene „Omul – nota acad. prof. Al. Boboc referindu-se la autorul *Existenței tragice* – nu rămâne numai proiect şi problemă, ca în existențialism, ci unitate de proiect (intenție) şi realizare. Aceasta şi este calea obiectivă, dialectică, a potențării unei ontologii a umanului, atât de actuală astăzi în reconstrucția modernă a domeniilor teoretice."[16] Distanțarea de existențialism înseamnă pentru D.D. Roşca nu doar semnalarea contradicțiilor realității şi a tensiunii pe care acestea le provoacă în conştiința omenească, ci şi strădania permanentă a depăşirii lor. Aceasta este şi calea recomandată de *Existența tragică*.

16 Alexandru Boboc, „Ideea unei concepții eroice a existenței umane", în vol. *Cunoaştere şi acțiune: Profiluri de gânditori români*, coord. A. Marga, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1986, p. 240.

Eseul

Cosmina Moroşan

Spinoza pentru schizanaliză - despre semnele univoce, pe scurt

Râvna lui Deleuze şi Guattari de demistificare a fantoşelor psihanalizei din jurul conceptului de inconştient se clarifică prin referinţele constante la o serie de scriitori/ filosofi ce oferă, în schimb, adevărate alternative ideologice de formulare a unei, mai degrabă, etici şi nu morale. În cursul de la Vincennes referitor la filosofia spinozistă, Deleuze surprinde, în primul rând, retractilitatea filosofului danez faţă de o implicare activă în obligaţiile sociale. Nu elementele biografice ar trebui să primeze într-o analiză fecundă a unui gânditor; se punctează însă, aici, mai degrabă, autenticitatea specifică suprapunerii vieţii cu viteza gândirii. Retragerea din faţa oricărei invitaţii de a ţine prelegeri şi renunţarea lui Spinoza la moştenire, alegerea unei existenţe independente deci, şi, nu în ultimul rând, celibatul filosofului ar marca distanţele necesare unei priviri ce a încercat, conform propriei etici, o selecţie cât mai fericită – experimentând, decalând situaţii, eliminând cu o rigurozitate severă condiţii constrângătoare şi infernale pentru întinderile creative ale unei gândiri libere, serene.

Însă marcajul prim deleuzian, în ceea ce priveşte filosofia spinozistă (fundament tare pentru ce va deveni etica schizanalitică), se opreşte asupra capacităţii acesteia de a deschide orice privire analitic-intelectivă înspre o zonă puternic ostracizată, blamată, evitată a fiinţei: corpul. Atribut al substanţei, univocă şi conexă ei (eliminarea categoriei posibilităţii sau relaţiei de analagie ca la Averroes) fiinţa închide un mod finit, alcătuit din corp şi suflet (intelelect) – fără privilegierea vreunui element, nu există mişcare a unuia care să nu depindă de celălalt. Asistăm, astfel, la un tablou al esenţelor, în decelările deleuziene, această perspectivă asupra unei infinite interacţiuni între singularităţi necesitând multiple delimitări. Spinoza caută, în primul rând, o falie conceptuală cât mai directă/ concretă de a vorbi despre fiinţă, problematizarea lui răsfrângându-se iniţial asupra observaţiilor sceptice ale filosofiei cu privire la corp. Privilegiind sufletul/

conştiinţa, filosofia a dat naştere unei schelării iararhice, cu puncte tari de reper *binele*, *dreptatea* – apriorice. Deleuze îi aplică acestei gândiri atributele cenuşii al oricărui demers de judecată. I se vor alătura, astfel, veritabilele instituţii de evaluare, ce se dezvoltă, din ce în ce mai solid, pe segmente culturale/ cotidiene/ ştiinţifice arborescent orientate înspre corectarea, în speţă, a gândirii, în detrimentul unui trend experimental, de explorare, spre complexificare. Aşa cum bine observă De Landa, întreaga filosofie deleuziană este puternic orientată înspre gîndirea unui soi de ecologie privată/ privire etic-estetic an-umană – la fel cum Nietzche voia o ştiinţă şi devenire anorganică, radicală, a-morală, a afirmaţiei pline pentru om; precum Foucault care, detectând patosurile dramatizante ale conceptului de om, subiect, conştiinţă, căuta şi îşi formula discursuri în jurul modurilor celor mai ferile şi misterioase de suprimare ale acestora - spaţiul literaturii, muzicii etc.

Cea mai inofensivă şi transparentă voce, fiinţa care şi-a câştigat singularitatea/ esenţa ştie că totul, dar absolut totul trebuie produs, inventat, cucerit. Nimic nu e dat de-a gata, repetă nu de puţine ori Deleuze – în continuitatea unui Cezanne sau Artaud. Schizanaliza urmează, astfel, măsurătorile prin care un mediu artistic devine spaţiul-exuviu al fiinţei. Nu e vorba de o pledoarie pentru haos ci, mai degrabă, regăsim un discurs fidel intensităţii grave (cu sensul de „autentice") acelor fraze organizate în jurul haosului, libere în haos, pentru că minţii care vorbeşte pentru asta *nu îi e mai frică să înnebunească*, în termenii lui Deleuze, parafrazându-l pe Miller. Însă ce implică această devenire-cucerire, cu etapele ei egale în filigran adevăratelor fenomene de iniţiere şamanică – periculoase, asemenea celor mai încregate războaie, în acelaşi timp; de ce toată această lungă secondare/ submisivitate a omului – până în pragul unei mai crunte pierderi, când se aruncă ceea ce trebuie şi toate semnele se transformă în extaz?

Derealizarea unui sistem ierarhic presupune atât accesarea unui *inconştient* al minţii, cât şi a zonei *corpului-fără-organe* a organismului. Nu prin paleative obsesiv rabatate pe ideea integrării soft în harta familiară social vorbeşte inconştientul. În cele din urmă, şi la Spinoza, ne spune Deleuze, concretetea eternităţii e exprimată tocmai de experimentarea creativ-constantă a fenomenului existenţial (idee ce revine abia în proza secolului XIX - inconştientul este un fenomen pur produs; doar ADN-ul este reprodus la naştere, însă nu şi proteinele - „[...] ele sunt cele care duc la constituirea inconştientului ca ciclu sau ca autoproducere a inconştientului, elemente moleculare ultime în înlănţuirea maşinilor dezirante [...]." - se parafrazează şi în *AntiOedip*, din biologia moleculară). A ajunge să creezi, afirmând/ întorcând pe dos/ *dereglând* semnele implică o devenire. O

eliberare a corpului din ceea ce i se aplică organizatoric şi reductiv, printr-un sistem de potrivire a traiectului său cu Binele ca principiu Unic ocrotitor – pe nemişcarea sa abstract-septică, presupune depăşirea unor praguri intensive, specifice celor trei stadii de cunoaştere, ne sugerează Deleuze, prin raportarea constantă la filosofia spinozistă.

Există un prim nivel – al orbecăielii afectate (preponderența *părților extensibile* ale ființei – sau cilii săi reactivitate ce întrerup violent, vag cauzal fluxurile dezirante); se preferă comparația cu individul care, abia învățând să înoate, nu poate potrivi viteza şi amplitudinea valurilor cu mediul său psihic. Este casa semnelor echivoce, a primei optici de cunoaştere – matca interpretărilor, explicațiilor infinit-obosite, sinonime celui mai puțin autentic mod (analiza deleuziană anulează vectori de cuanatificare precum adevărat/ fals, bun/rău, în favoarea conceptelor fidele, mai degrabă, nivelelor de pronfunzime intensivă a plasării emoțional-intelective a individului: autentic/ inautentic, sănătos/ nefericit, moarte/ bucurie, în afara primatului severului semnificant).

Dreptatea naturii e cea a compozitului infinit. Există doar iluzia descompunerii, asistăm în realitate la o permanentă, fragmentar-oscilantă, spectaculoasă şi crudă alipire infinită a elementelor. Pentru chiuretarea inconştientului, spune Deleuze, e necesar un flanc conceptual ce ar gravita valoric în jurul ideii de sănătate. Pe cel de-al doilea nivel al cunoaşterii se merge, astfel, pe decelarea posibilității unei traiectorii de selectare. Corpul – un raport de viteze se va potrivi sau nu cu alte ritmuri, unice la rândul lor, pe acest gradient infinit al devenirilor. Inteligența unei vieți presupune, de fapt, arta de a nu intra în situații care te *descompun*, lăsând spațiu afectelor pozitive, în detrimentul pasiunilor (tristețea, vinovăția, resentimentul etc.). E vorba, în fond, de un demers de experimentare prudentă a raporturilor ce, o dată excedate, deschid zone-afect rupte de vreun termen al raportului inițial (*monumentalitatea operei de artă,* ar spune Proust). Nu funcționează resentimentul/ puterea, judecata pentru că ceea ce se exprimă e o forța pe deplin afirmativă – e nişa ieşirii din trama semnelor echivoce cu ajutorul lor.

Concatenarea unui spațiu propice oricărui ping-pong hermeneutic lucrează contra acestui rețetar spectaculos înspre ceea ce se va numi: a-ți cuceri propria esență. Nu există, în acelaşi timp, o logică de gândire a acelor întâlniri care afectează creativ ființa-explorator. Certe rămân, ne spune Deleuze, gradul de consistență/ calitatea liniilor de tristețe/ bucurie din prima fază a cunoaşterii, cu totul precare față de constructul afectelor coagulate pe cel de-al doilea nivel, unde radicala convingere conform că-

reia nicio tristețe nu este bună, autenticizează și potențează doar acea breșă emoțională specială pe care filosoful danez o numea beatitudine.

Nu există dramă care să aibă de-a face cu viața, o cantitate intensivă, un corp – un raport între un maximum și un minimum de intensitate, e diferența pură, multiplicitate. De la a te descurca cum poți – înspre cel de-al doilea stadiu de cunoaștere (formularea unor ieșiri, *oricum/ oriunde,* nota Kakfa) se iscă adevărate lupte de devenire. Ultimul stadiu al cunoașterii ar funda versatila capacitate de auto-afectare, *cucerirea esenței,* în eternă progresie, „experimentarea eternului acum". Subsumant celor două extreme de viteză și lentoare sau infinitului mic și infinitului mare intensiv (Deleuze folosește și justifică potențele limbajului pascalian pentru secolul său), corpul devine un raport (dy/dz), cu intesitatea 0 ca reper – o situație energetică neutră (nici bună/ nici rea), negativul e halucinație, deci. Coabitarea rapoartelor (*a multiplicităților*), prin dozajele lor diferite pe cele două gradiente in extremis, în stadiul doi al cunoașterii – cel al noțiunilor comune, va avea ca efect acele misterioase teritorii ale semnelor purei diferențe și afirmații. Este vorba de nivelul ocupat serios de consistențe intensive, autoafectări pozitive, rupte integral de pasiuni, generând efectele-dublaj – personaje și ritmuri expresive individuale.

Esențială rămâne, sugerează Deleuze – în inima mesajului spinozist, misiunea noastră, eminamente dedată celor mai fericite și creative texturi, de a nu cultiva părțile extensibile, de a ieși din acel prim nivel dăunător de cunoaștere înspre o cogniție mult mai intimă, profund activă, sălbatic-ecologică și, în cele din urmă, splendidă, odată cu verbalizarea ei.

Fernando Pessoa

SINDROMUL PEER GYNT
– Album Fernando PESSOA* –

*

Lin, cristalin, picurat,
Un tril înaripat
Suie-n aerul ce-abia prevesti
O nouă zi.
Ascult, s-a pierdut...
Pare-se din pricină că-l ascultai
A tăcut.

Ah, nicicând, lângă nime,
Fie-n a zorilor limpezime,
În slava-amiezii, ori în lava-asfințitului,
N-avui
Bucurie să țină
Măcar cât clipa, şi să nu piară-nainte de-a apuca
Să-mi dea lumină.

* Drumul operei lui *Fernando Pessoa* („persoana [= nimeni: dublul sens al cuvântului latin *persona*] cu mai multe personalități") a fost o perpetuă rătăcire de *Peer Gynt*, pândită la toate răscrucile de acelaşi morb al subminării lăuntrice: dovadă şi faptul că această operă a rămas, practic, postumă.
Fenomenul *Pessoa* – spre a-l cita pe Mihai Zamfir – „înainte [chiar, *n.m.*] de a fi spirit creator, a fost un extraordinar spirit de sinteză" a mai multor culturi, a stilurilor şi curentelor, contradicțiilor şi psihozelor epocii: poetul total visat de întreg secolul XX.
Şi-a asumat propria schismă, salvat de ea prin gura heteronimilor (Alberto Caeiro, „poetul care nu gândeşte, ci doar simte"; Àlvaro de Campos, replică a lui Marinetti, profetul erei maşinilor; Ricardo Reis, autorul de contra-ode horațiene, distrugătorul iluziei „veacului de aur") şi, fireşte, prin „propria" voce contorsionată, de neconfundat.

*

Pune-mi mâna pe umăr...
Sărută-mă pe frunte...
Viața-i ruini fără număr,
Sufletu-a rămas fără punte.

Mă întreb de ce oare
Dintru-nceput mi-am fost dat
Cel ce azi îți apare,
Aşa străin şi ciudat.

Mâna ta răsfire
Părul meu şi basta...
Totu-i amăgire.
Când visezi ştii asta.

*

Cotoi ce te zbânțui pe ulicioară
Ca-ntr-un budoar de madamă,
Îți pizmui ursita, deşi arbitrară,
Căci nu ursită se cheamă.

Supus rânduielii comune, pe care
Şi pietre şi seminții o ascultă,
Ai numai instincte primare
Şi simți ce simți fără tevătură multă.

Fericit eşti cu-un astfèl de plămăd,
Nimicu-ți întreg e al tău.
Eu-s fără mine deşi àm ochi să văd,
Cunoscu-mă dar eu nu sunt eu.

*

Nu mă dor câte multe
Mi-apasă inima
Ci doar minunățiile
Ce nu pot exista...

Formele fără formă
Ce trec făr' ca durere
Să poată-a le cunoaşte
Ori dragoste-a le cere.

De parcă şi tristeţea
Copac ar fi ce-nclină
Al frunzei plâns spre pâcla
Ce-acoperă-o ruină.

*

Întins în lanul prin care face
Valuri un soare încremenit:
Cu mine însumi nu cad la pace.
Veşnic mă simt amăgit.

Dacă-n sfârşit izbuteam
Pururi să nů ştiu de mine,
Cu ce bucurie uitam
Că m-aflu poate uitat de-a bine!

Grâul se leagănă lin
În nepăsarea soarelui tern.
Oh, cât e-aici de meschin
Sufletul cu-al său rai şi infern!

*

Mi-i milă de stele
Că ard de-atâta vreme,
Oh, de câtă vreme...
Mi-i milă de ele.

Să n-aibă poate
Oboseala lor
Lucrurile toate,
Ca braţele, ca un picior?

Oboseală de-a exista,
De-a fi,

Pur şi simplu de-a fi,
De-a fi trist, de-a zâmbi, de-a lumina...

Să nu fi fost oare menit
Lucrurilor toate din fire,
Nu moartea, ci binevenit
Un altfel de sfârşit,
O Judecată, o răsplătire –
Adică, mai lămurit,
Un soi de mântuire?

*

Trăii, fără ştire,
Copilăria mea
Doar pentru-a avea
Azi o amintire.

Astăzi nůmai simt
Tot ce-am fost şi nu-s.
Viața-mi a tot curs,
Cea în care mint.

Da'n temnița mea
Citesc, hrisov rar,
Zâmbetul fugar
A ce-am fost cândva.

Am cucerit orăşelul după un bombardament năprasnic

Copilaşul bălan
Zace-acolo în ulicioară.
Are mațele scoase afară
Şi-un trenuleț orfan
Încă legat de sfoară.

Feţişoara-i e un buchet
De sânge şi ceva fără nume.
Un peştişor de-acela cochet
– Cu care se joacă țâncii în cadă –
Luceşte-alături pe stradă.

Deasupra-ntunericul se lăţeşte.
În zare,-aşteptatul viitor uman
O lumină încă-l mai poleieşte...

Dar copilaşul cela bălan?

*

Trece un nour peste soare.
Trece-un chin pentru văzul cui ştie.
Sufletu-i ca şi-a soarelui floare:
Se-ntoarce după ce nů-i dat să fie.

A trecut nourul; soarele iar se-arată.
Bucuria precum floarea s-a-ntors.
Flamură-a răzvrătirii mereu aşteptată
Ce ceas rău mreaja peste tine şi-a tors?

*

Dorm. De visez, deşteptându-mă am uitat
Tot ce-am visat.
Dorm. De dorm fără vise, mă deştept încins
De un spaţiu întins
Ce nu-l cunosc, fiindcă m-am deşteptat
Dar pentru ce tòt n-am aflat.
Mai bine-i nici visând nici nevisând
Şi să nu te mai deştepţi nicicând.

Mumia
II

În umbră Cleopatra zace moartă.
Plouă.

N-au pavoazat cum se cuvine barca.
Plouă neîntrerupt.

Ce tot priveşti cetatea depărtată?
Sufletul tău e cetatea depărtată.

Plouă, picuri reci.

Cât despre mama legănând la sân un prunc mort –
Noi toți legănăm la sân un prunc mort.
Plouă, plouă.

Surâsul trist ce se revarsă de pe buza trudită
Îl văd în gestul cu care degetele tale nu-şi lasă inelele.
Oare de ce plouă?

Traducere în românește și prezentare de
Anca-Domnica ILEA

Lecturi după lecturi

Blaga Mihoc

Mărturiile unui suferitor

Cornel Onaca,
Martori şi martiri din temniţele comuniste,
Editura Primus, Oradea, 2014

Numărul cărților de memorii scrise de către foştii condamnați politici din timpul regimului comunist a atins, în prezent, dimensiuni nebănuite. Excelează, între acestea, cea fluviu a lui Ioan Ioanid, întitulată *Închisoarea noastră cea de toate zilele*, apărută, inițial în 5 volume, (Editura Albatros, 1991-1994), apoi în trei (Editura Humanitas, 2003), cea a cunoscutului supraviețuitor al grupurilor de partizani din Munții Făgăraşului, pe nume Ioan Gavrilă Ogoranu, purtând titlul *Brazii se frâng nu se îndoaie*, publicată în 7 volume, la mai multe edituri, între anii 1995-2006 şi cea cu iz literar, a lui Paul Goma, cu titlul *Gherla* (Humanitas, 1990). Sunt, însă, şi altele, de mare însemnătate, prin valoarea de „documente mărturisitoare", cum spunea un istoric contemporan, tipărite în diferite oraşe ale țării, dar şi în județul nostru, între acestea din urmă situându-se cărțile beiuşeanului Liviu Brânzaş, *Martori într-un proces moral* (Editura Brad, 2000) şi *Raza din catacombe* (Editura Scara, 2001) şi în fine cea a lui Cornel Onaca, pe care o prezentăm acum cu titlul *Martori şi martiri din temniţele comuniste*, Editura Primus, Oradea, 2014. Ea are rostul de a-i face pe cei de astăzi şi pe cei care vor veni să nu uite chiar dacă sunt tentați să ierte, aşa cum au iertat „suferitorii fără prihană", cum îi numea un exeget din zilele noastre pe autorii acestor cărți de memorii.

E de discutat, însă, dacă această poziție de iertare totală, prezumată de către cei amintiți, este sau nu folositoare societății românești de astăzi. Ea este, însă, cu siguranță creştină, căci principiile acestei credințe ne îndeamnă să învăluim lumea sau „lucrurile" cu o iubire fără de margini, acoperindu-i cu ea, nu doar pe cei apropiați, ci şi pe duşmanii noştri. Şi credem că nu greşim dacă spunem că domnul Cornel Onaca este unul dintre cei în stare să facă acest lucru, devreme ce declară, în prologul cărții, că Domnia sa, la fel cu modelele vii, adoptate în anii grei de suferință, nu simte față de aceia care l-au chinuit, adevărați călăi demonici, „căzuți din condiția de oameni", nici un fel de ură, ci numai „milă creştinească... şi poate o mare, o infinită tris-

tețe" (p. 20). De aici până la a *întoarce*, metaforic spus, după ce a primit palma gigantică a suferinței, pe unul din obraji, şi pe celălalt, pentru acelaşi tratament, nu e decât un pas, pe care l-ar face, în toate situațiile de acest fel, un creştin adevărat.

Pus într-o încercare limită, la o vârstă destul de fragedă, deoarece abia împlinise, la arestare, 20 de ani, dl. Cornel Onaca vine în contact cu tot ce i se putea întâmpla mai rău, într-o lume unde legea o făceau cei fără de lege, care-l cercetau, pe el şi pe alții ca el, şi înainte de a-l deferi judecății, îi fixau, într-un mod abuziv, şi pedeapsa. Nevinovat în realitate, dar socotit vinovat, dl. Cornel Onaca se izbeşte cu uimire, am zice, de zidul tuturor perfidiilor sau nedreptăților. El socoteşte, *ab initio*, că acuzatorii şi judecătorii săi vor păşi pe calea adevărului, că justiția îi va face dreptate. Nici nu putea crede altfel, de vreme ce până atunci trăise demn, fusese şcolit sau educat după normele unei vieți corecte, morale, cinstite, aşa cum l-au învățat cei din jur, începând cu familia, cu părinții şi terminând cu dascălii din şcolile pe unde a trecut. Mulți dintre cititorii lucrării sale îşi regăsesc, în viața sa, puternice tangențe biografice, cel care vă vorbeşte acum fiind unul dintre aceştia. Tatăl autorului este prototipul micului slujbaş sau funcționar român, sosit din mediul rural într-un mare oraş, cinstit, demn şi harnic, râvnitor la a le *croi* copiilor săi o altă soartă, mai bună decât a sa, dispus, din acest motiv, să-i „poarte" pe toți la învățătură, pentru care scop nu precupeteşte să-şi cheltuiască tot ce câştigă. Le cumpără cărți şi rechizite şcolare, cu destulă greutate. Are, însă, la *îndemână*, am zice, copii ascultători; fiul Cornel, autorul acestei cărți, învață bine, şi când termină liceul este apt a intra la orice facultate. Este obligat, însă, să aleagă o soluție mai la îndemână, spre a ajunge să ocupe mai repede o slujbă bine remunerată, aceea de sublocotenent de administrație în *miliția populară*, nu demult creată. Nu face *pactul cu diavolul*, adică refuză să devină informatorul Securității, şi pentru că a venit în contact cu câțiva *indezirabili*, păstrați încă în serviciul miliției din vechea jandarmerie sau poliție, oameni deosebiți de cei noi *făcuți pe puncte*, cum se spunea pe atunci, păşeşte odată cu ei pe drumul calvarului, fiind arestat în vara lui 1951. Intră în detenție, la început în cea a Securității, convins de nevinovăția sa, naiv am zice, deoarece speră că la judecată va fi, cum am spus, aflat nevinovat, dar se izbeşte de un adevăr crud, acela că, atunci şi acolo, tribunalele, respectiv împărțitorii dreptății, demonizați şi ei, asemenea diriguitorilor politici, aplică celor judecați pedepse îngrozitor de mari, pentru fapte imaginare sau chiar pentru simple intenții, neduse la îndeplinire. Sentința cu pedeapsa lui Cornel Onaca şi a celorlați din „lotul său", cum se spunea în *limbajul securistic* de atunci, dată în vara lui 1952 şi publicată la paginile 106-107 ale cărții, extrasă din context de către un cititor necunoscător al acelor împrejurări, peste 50-100 de ani, l-ar face să creadă că cei în cauză au şi înfăptuit ceea ce li s-a imputat, deşi în realitate lucrurile stăteau altfel, învinuiții limitându-se doar la intenții, adică la planuri nepuse în practică. Tocmai de aici utilitatea, pentru istorici, a mărturisirilor din cartea domnului Onaca, deoarece ea îi ajută să deceleze, din documentele aflate în dosarele Se-

curității, păstrate la *Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor* acesteia, adevărul de minciună, faptele de exagerări. De aici și o anumită rezervă pe care aceștia sunt învățați, parcurgând acest gen de cărți, că trebuie s-o manifeste atunci când preiau sau transcriu, fără selecție, faptele consemnate în aceste dosare. Nu este, deci, suficient a le copia pe acestea *mot à mot*, fără a le corobora cu alte informații, epurându-le de exagerare, de hiperbolizarea întâmplărilor, menită pe deoparte a-i înfunda pe învinuiți, iar pe de alta, și în subsidiar, de a justifica munca sau travaliul, în ghilimele, al lucrătorilor din aparatul represiv. Oricum, cei care citesc această carte află din ea amănunte despre ambianța în care se derula suferința: cum se transportau condamnații, respectiv cu lanțuri grele la picioare, legați doi câte doi, ceea ce îngreuna enorm deplasarea, comoditatea, inclusiv satisfacerea „nevoilor fiziologice de evacuare" , cum arăta un vagon-dubă pentru transportul lor, cum se trăia în celule, cum se muncea în lagărele de muncă forțată sau la închisoare. Naivi, la început, arestații, între care și Cornel Onaca, deveneau încetul cu încetul realiști, conștienți că cei amintiți nu-i vor cruța de fel. Autorul descoperă la locurile de detenție – Ghencea sau Jilava, Poarta Albă, Peninsula, Baia Sprie, Satu Mare sau Oradea, pegra sau mizeria din spațiul concentrațional, și-o descrie într-un limbaj plin de precizie, aglomerat de o adjectivare depreciativă, menită a-i întări conturul.

Aflăm, astfel, de la el că la Jilava se află o „șerpărie, broscărie, priciuri, tunuri, tinetă, cadavre vii, oameni bolnavi cu bube, puroi și răni deschise, oameni palizi și flămânzi, zdrențe, mucegai, înjurături, jigniri, insulte, blesteme, ordine brutale... înfățișate ca ceva imens, copleșitor, în acel hău prăpăstios, inexprimabil și inimaginabil" (p. 115), dar și un fel de amfiteatru sau scenă publică, de pe care se țineau prelegeri de către personalități distincte ale intelectualității românești, demnitari, profesori universitari, miniștri, senatori, diplomați, preoți, generali și colonei, medici și ingineri" (p. 116), că lagărele de muncă forțată de la Poarta Albă și Peninsula, organizate parcă după un sistem drăcesc, erau locuri de exterminare, cu zeci și zeci de barăci, găzduind mii de deținuți, bătuți de normatori și brigadieri, precum Zubrinski, Lustig, Matei, Neagu, Bogdănescu, ademeniți cu promisiuni de reducere a pedepsei. Acolo, în adâncul infenului, figurat spus, grupul deținuților din Oradea a continuat să se arate unit, membrii săi să fie solidari și să se apere reciproc, încurajați, uneori, de supraveghetori mai omenoși, căci existau, din fericire și din aceștia, înțelegători cu neputințele încarceraților, aduse de asprimea detenției anterioare. Autorul are aici ghinionul ca, împreună cu o parte a orădenilor arestați, să fie urcat în camion, spre a fi mutat din *Peninsula* tocmai la minele din Baia Sprie, exact în duminica din 20 iulie 1952, când tatăl și fratele său veniseră la vorbitor (să-l întâlnească și să-i aducă pachet). E o scenă tristă care, transcrisă în carte de cel amintit, provoacă cititorilor o amară strângere de inimă și, la limită, rațional vorbind, încă un argument, o constatare generală că torționarii care dispuneau de soarta arestaților erau lipsiți de orice sentiment de caritate, de orice înțelegere

față de semenii lor, ajunşi în nenorocire. „Camionul se îndepărta în viteză, iar sforțările mele de a privi înapoi şi strigătele pentru a mă auzi tata şi fratele au fost zadarnice. Am fost, atunci, năpădit de un plâns năvalnic, cu suspine, am simțit un gol imens în suflet, căzând într-o stare de tristețe, de neliniște, de descurajare şi deprimare. Voiam pur şi simplu să mor", mărturiseşte, la p. 128 a cărții, domnul Cornel Onaca. Nu lipsesc din rândurile acesteia tresăririle de talent literar, chiar dacă, enunțiativ, autorul declară că nu vrea să facă literatură.

Suferințele îndurate pe drum cu vagonul-dubă, în timpul mutării dintr-o puşcărie în alta, păstrate în subliminalul memoriei, debordează în scrierea de față, concretizându-se într-o exprimare cu valențe literare. Dar iată ce spune Cornel Onaca despre călătoria de la Constanța la Baia Mare, la p. 129, a cărții de față.

„Aerul viciat, căldura insuportabilă, transpirația ce curgea şi se prelingea, continuu pe trupurile noastre, au determinat o stare de slăbiciune şi moleşeală; fără vlagă şi sleiți de puteri, ne întindeam şi ne zvârcoleam ca niște viermi lipicioşi, lâncezi, în acel loc de suferință ce ne transfigura chinuitor, având senzația de leşin. Mulți dintre noi, ajunşi într-un grad de slăbiciune greu de descris, provocată de foame, sete şi insuficiența oxigenului din vagonul-dubă, am ajuns să ne pierdem cunoştința".

Ori pe unde a trecut, oriunde a fost, la Jilava, la Poarta Albă, la Peninsula, la Baia Sprie şi Cavnic, la Oradea, la Ocnele Mari, la Cluj, la Timişoara etc. suferitorul, pedepsitul, respectiv autorul memorialist s-a bucurat de sprijinul colegilor săi de detenție. Tuturor sau aproape tuturor li s-a acutizat sentimentul religios, căci la suferință omul, oricum ar fi fost înainte, se apropie mai mult de Dumnezeu, şi doar când o duce foarte bine el se îndepărtează de acesta, asemenea bogatului din Biblie care, după ce şi-a aşezat averea în hambare, vrea să *se pună pe petrecere*, uitându-şi *Creatorul*. Acolo, în infernul puşcăriilor, memorialistul şi-a făcut, am zice, o a doua educație, sănătoasă, desigur, întâlnind modele, oameni cu fire întreagă, de tipul lui Sary sau a inginerului Fotiade, din cei care astăzi pot fi întâlniți, din păcate, tot mai rar. Pe aceştia şi pe *emulul* lor, în cazul nostru dl. Cornel Onaca, viața, cu toate răutățile ei, nu i-a încovoiat, căci mulți dintre cei care n-au murit în puşcării au reuşit să-şi recupereze, oarecum, destinul, atât cât s-a putut, deoarece cel amintit şi-a desăvârşit studiile, devenind economist, contabil şef la CET-ul din Oradea, pensionar şi astăzi autor al acestei splendide cărți de memorii. Unii dintre cei despre care vorbeşte în aceasta ar putea ar fi aşezați, de ce să n-o spunem, printre sfinții neamului lor, cinstiți cum se cuvine, iar pe cei foarte puțini, care încă *ființează*, societatea ar trebui să-i recompenseze mult mai mult decât o face, sau cel puțin aşa cum îi recompensează pe „revoluționarii de mucava" din decembrie 1989. O piedică în calea uitării faptele lor se vrea, şi credem că este, şi această scriere a domnului Cornel Onaca.

Lecturi după lecturi

Cornel Munteanu

Poezia basarabeană ca asumare a libertății

Claudia Matei,
Poezia rezistenței în perioada ocupației sovietice a Basarabiei,
Ed. Muzeul Național al Literaturii Române,
București, 2013

Problema raporturilor dintre poezie şi putere în regimurile constrictive, ca şi cele dintre creație şi libertate, atunci când ultima devine vehicul al stimulării şi înaintării primei, aşteaptă încă o cercetare de ansamblu, cu toate ingredientele care-i însoțesc istoria constituirii şi devenirii, de la etape, tipologii şi moduri de manifestare, la reprezentanți şi formule poetice de raportare la fenomenul rezistenței. Cum problema în discuție capătă un specific aparte în cazul literaturii din Basarabia, şi răspunzând imperativului de cuplare la destinul similar al literaturii române şi, mai larg, la cel al literaturii ca reacție şi atitudine din spațiul literaturii est-europene, cercetarea Claudiei Matei capătă un plus de consistență prin gradul sporit de sinteză, dar şi prin atitudinea critică împăcând condescendența şi detaşarea față de obiectul de investigare. Condescendența voit temperată alimentează structurile orizontale ale discursului analitic aplicat, în vreme ce distanța obiectiv-critică survolează o istorie a fenomenului poposind pe straturile verticale ale unui discurs sintetic şi globalizant.

Cum legăturile dintre literatura română şi cea din Moldova au fost multă vreme rupte de o istorie potrivnică ambelor, iar integrarea prea mult timp amânată, tentativa Claudiei Matei răspunde şi unei responsabilități ontologice şi culturale de anvergură, a şti unii de alții pentru a ne regăsi în „patria" identitară comună. Poate de aceea şi structura studiului urmează traseul inițiatic al integrării, cumulând istoria literară cu lectura analitică, într-un demers hermeneutic solid articulat prin variile sale manifestări. O abordare teoretic-tipologică a literaturii rezistenței în primul capitol, urmată de o etapizare istorică, cu inventarierea formulelor literaturii rezistenței în destinul destul de vitregit şi ultragiat al Basarabiei sub regimul sovietic (1940-1941, 1944-1956, 1956-1964, 1970-1991), în celelalte trei capitole, alcătuiesc prima abordare complexă a poeziei basarabene de disidență şi rezistență. În plus, studiul nu ocoleşte şi aspectul ideologic al literaturii basarabene, în care intră eşalonul literaturii proletcultiste, cu oportuniști, ca-

rieriști și colaboraționiști. După un preambul, în care autoarea trece în revistă un inventar al studiilor la „temă" (Mihai Cimpoi, Andrei Țurcanu, Anatol Moraru, Alexandru Donos, Mihai Dolgan, Catinca Agache, Adrian Dinu Rachieru), capitolul rezervat definirilor și tipologiei aduce în dezbatere raporturile dintre „rezistența în/prin literatură", ridică chestiunea dacă o istorie a literaturii subversive ar fi tributară doar criteriului estetic și dacă acest principiu acoperă tipurile de rezistență „activă" sau „pasivă". Propunerile de tipologizare („lirica evazionistă", "subversivă" și „disidentă", având drept criteriu tipul de atitudine lirică și viziunea poetică, deschide subiectul spre zone mult mai largi decât cel pur estetic și literar, într-un demers comparatist și multidisciplinar, adjudecându-și date din „istorie, folcloristică, sociologie sau filozofie" (p.10). Cât privește arealul investigat, poezia, crede Claudia Matei, acoperă ceea ce sugerează și Ana Blandiana privind rolul poeziei și al poeților în vreme de restriște, „poezia fiind vârful de lance al rezistenței prin cultură și literatură" (p.23), iar poeții sunt mesagerii și tribunii libertății. O circumscriere a literaturii rezistenței, sub formele de presiune și dictatură (comunistă, fascistă sau militară), din țările care au cunoscut asemenea opresiuni-Rusia, Italia, Spania, Franța, Grecia, Cehia, Polonia, Lituania, Letonia, Cuba, în subcapitolul „Coordonate ale rezistenței literare în secolul XX", topografiază forme și modalități lirice ale literaturii subversive: satiră și parabolă la Bulgakov, ermetism în poezia italiană, la Italo Calvino, Cesare Paveze, Alfonso Gatto, Elio Vittorini, militantismul grec la Yorgos Seferis, poezia manifest a lui Engonopoulos, poezia tragicului existențial a lui Elytis, teatrul absurdului la Havel ori romanul grotesc- suprarealist al lui Kundera, pribegia scriitorilor letoni din 1944 care formează rezistența din exil, (Lewons Briedis, Jonas Aistis, Bernardas Brazdzionis, Kazys Bradunas, Henrikas Nagys) dar și parabola istorică a Vizmei Belsevica ori cartea „gulagului cubanez" a scriitorului Armando Perez Valladares. Aceste glosări în spațiul literaturilor sub dictatură beneficiază de un evantai larg de informații despre generațiile de poeți, unele, precum cele din Lituania sau Grecia, fiind mici studii distincte de analiză și bună cunoaștere a fenomenului literaturii de rezistență din țările respective. O arondare a rezistenței literare românești din finalul primului capitol, cu formele specifice unei astfel de literaturi, memorialistica de carceră (N. Steihardt, C. Noica, Paul Goma, Virgil Iernuca), ori subterfugii textuale din scrierile lui I. D. Sîrbu, G. Adameșteanu, Augustin Buzura, Marin Preda), poezia concentraționară a lui Voiculescu, Radu Gyr, N. Crainic, Vasile Militaru circumscrie fenomenul rezistenței într-un areal integrator.

Cu capitolele rezervate preponderent rezistenței basarabene în diferitele ei perioade de opresiune, Claudia Matei deschide practic și un dosar al destinului odiseic al literaturii dincolo de Prut. Sunt paginile cele mai dense, unde cercetătorul s-a așezat confortabil, căci subiectul îi este pe cât de familiar, pe atât de fertil în mânuirea instrumentarului critic și îi deschide calea spre sinteză și interstiții analitice. Capitolul al II-lea poposește în prima perioadă a ocupației sovietice și instaurarea proletcultismului (1940-1941, 1944-

1956), când politica de deznaționalizare a demarat şi procesul de impunere a falsei istorii identitare, „concepția moldovenismului sovietic", iar unirea Basarabiei din 1918 era socotită pentru multă vreme „ocupație română". Claudia Matei inventariază toate aspectele legate de această perioadă, de la aspectele de limbă, cultură la cele economice şi folclorice Demersul pendulează între cei doi poli, amenințarea din partea puterii sovietice, cu toate consecințele ei, şi constituirea unei mişcări de rezistență (în plan organizatoric, organizații clandestine) şi de opoziție a scriitorilor prin scris şi viziune poetică. Pe acest fundal al mistificării, literatura cunoaşte o politică aprigă de desființare a intelectualității democrate şi, paradoxal, intră în perioada neagră, activă în ce priveşte „genocidul" şi „etnocidul" scriitorilor din Basarabia." Generația jertfită" cum o numeşte autoarea, este însoțită de dispariția mai multor publicații de literatură, pentru ca, în cele din urmă demonstrația să se desfăşoare cu un „dosar" al condamnărilor, dispariților fizice ori al deportărilor scriitorilor disidenți. Atunci când poposeşte în această „zonă gri", autoarea studiului convoacă atât documente oficiale ale organelor de represiune, mare parte din ele deschise, după independența Moldovei, cât şi exemple poetice de rezistență prin scris, în tandem cu exemplele „negative" de aservire a scriitorilor oportunişti, care au pactizat cu regimul. Aceste pagini tulburătoare, prin amploarea, greutatea şi formele de represiune, au rolul de a topografia cât mai exact dimensiunea fenomenului, dar sunt şi un semnal de alarmă față de o istorie alimentată de cruzime şi amenințată cu dispariția. De la Elena Dobroşinchi-Malai, dispărută definitiv din peisaj, la exilații în Siberia, Nicolae Costenco, Gh.Rusu, Mihail Curicheru, Al. Terziman, Emil Gane, din care supraviețuitori sunt doar primul şi ultimul, fiecare din ei beneficiază de o fişă de autor, cu insistență pe textele care au fost „cap de acuzare". De cealaltă tabără, a literaturii proletcultiste, fidelă regimului, a colaboraționiştilor şi peste noapte scriitorilor inventați „din gruparea transnistreană" (Petrea Cruceniuc, Emilian Bucov, Andrei Lupan, Ivan Ceban, L. Deleanu, Bogdan Istru). În cazul unor scriitori care au activat într-un dublu joc (George Meniuc, Liviu Deleanu, Andrei Lupan, Al. Robot, ultimul portdrapelul proletcultismului sovietic în Basarabia), Claudia Matei nu este de acord cu existența unei grupări care a traversat „dedublarea" fiindcă această etichetă ideologică „nu este caracteristica generală a intelectualului basarabean şi nici a generației de scriitori basarabeni"(p.95). Efectele sovietizării arestări şi deportări a zeci şi sute de mii de persoane, colectivizarea forțată, dezmembrarea comunităților prin trecerea unor județe şi raioane din Bucovina în Ucraina, au dus la întețirea mişcării de rezistență, şi prin activitatea scriitorilor refugiați dincoace de Prut (Pan Halippa, Dimitrie Iov, Andrei Ciurunga, Petru Stati, Boris Baidan, Sergiu Matei Nica, Vasile Țepordei, Nicolae Țurcanu). După 1944 o nouă teorie, cea a combaterii ideilor moderniste din partea ideologiei puterii, pentru a justifica acțiunile de opresiune, acuzând „naționalismul româno-moldovean şi limba literară română". Aproape toți scriitorii-ideologi ai regimului „prolectultismul agresiv"

(E. Bucov, Bogdan Istru, Andrei Lupan, George Meniuc, Petrea Darienco) din intervalul 1944-1954 deţin şi principalele funcţii în instituţiile de reprezentare (uniuni, direcţii de arte, redactori-şefi ai presei, radioului. Cel de-al doilea moment al deportărilor şi opresiunilor din partea puterii se petrece în primul deceniu postbelic, când apar noi măsuri de distrugere fizică, subnutriţia, trimiterea de loturi de tineri la minele din Donbas şi Novo-Kunetk, în Donetk şi operaţiunea nimicirii ţărănimii „chiaburești". Pe fondul reacţiilor rezistenţei, cu activitatea organizaţiilor ilegale (Arcaţii lui Ştefan, Partidul Libertăţii, Armata neagră), a apărut şi o rezistenţă a ţărănimii la colectivizarea forţată, cu aliatul ei, folclorul rezistenţei basarabene, anonim sau al unor autori cu vocaţie de tribuni (Anton Romaşcan, Nicolae Damaşcan, Vasile Bătrânac, Vladimir Bivol).

Perioada „destalinizării" (1956-1964), din al doilea capitol al cărţii Claudiei Matei, coincide cu afirmarea primului val de scriitori basarabeni, din literatura postbelică (Grigore Vieru, Petru Cărare, Victor Teleucă, Vladimir Beşleagă, Mihai Cimpoi, Ion Vatamanu) şi are câteva câştiguri pentru statutul identitar al scriitorului: editarea operelor clasici ai literaturii române, repunerea pe tapet a problemei specificului naţional (V. Coroban). În schimb, continuă campania de ideologizare sovietică simultan cu cea de urmărire şi ameninţare a libertăţii pentru scriitori cu vederi democratice, precum e cazul tânărului pe atunci poet Petru Cărare. Revin din Siberia, unde au fost deportaţi scriitorii Nicolae Costenco, Emil Gane, Nicolae Ţurcanu, Nicu Stegaru. La măsurile de represiune, scriitorii basarabeni au răspuns prin scrisul lor, prin formele de evazionism, parabolă sau alegorie. Astfel că rezistenţa literară cunoaşte în deceniul '60 această formă de camuflare a mesajului libertăţii interioare, recurgând la „lirica subversivă şi evazionistă" (p. 150). Umorul şi satira (Petru Cărare), atitudinea polemică, patria ca spaţiu spiritual sincronizat, poezia imnică a limbii române (Gr. Vieru), poezia dedicată unor autori români, metaforismul modernist (Victor Teleucă) iată câteva din formulele poetice ale liricii de rezistenţă din acest interval. Paradoxală şi duplicitară, neelucidată nici până acum rămâne poziţia poetului D. Matcovshi, un liric înregimentat în bună parte, dar cu unele debuşee de poezie antiideologică. Al doilea val din generaţia acestui deceniu diversifică poezia basarabeană, prin modernismul de tip ludic şi ironic al lui Nicolae Esinencu sau poezia cerebrală şi de evocare a lui Mihai Ion Ciubotaru.

O poezie „a redeşteptării naţionale în Basarabia", din ultimul interval al demersului Claudiei Matei (1980-1991) aduce în discuţie noi promoţii de poeţi, puternic susţinuţi de criticul Mihai Cimpoi, care-i caracterizează printr-un „maximalism estetic la nivelul stării de graţie şi naturaleţea discursului poetic" (p.176). Nicolae Dabija, prin ecuaţia trecut-prezent, Leonida Lari cu metafizica poetică şi „poezia protestului disimulat", Marcela Benea cu poezia de evocare, Vasile Romanciuc prin poezia gnomică, spiritul critic şi parodic la Efim Tarlapan ori sensibilitatea lirică la contactul dintre „neoclasicismul ermetic italian şi expresionismul german (poezia strigătului)" la Leonard Tuchilatu, până la evazionismul liricii

lui Iulian Filip, se observă o diversificare a peisajului liric basarabean, cu câştiguri notabile în planul viziunii poetice şi în modernitatea discursului liric. Subsumată acestei ultime perioade, ultima baricadă „lirică" a rezistenței din Moldova este strălucit reprezentată de autori de anvergură, deschişi spre postmodernism, precum Lorina Bălteanu sau Valeriu Matei, cu radicalismul său analitic, fiind „cel mai sincron poet tânăr cu literatura din țară". Acestui ultim val îi aparțin şi poeții Teo Chiriac, Leo Bordeianu. De remarcat că toți aceşti poeți s-au implicat puternic în mişcarea de afirmare a identității naționale, reuşind să aducă schimbări în destinul Basarabiei, trecerea la alfabetul latin, oficializarea limbii române în 1989, recuperarea istoriei naționale în şcoală şi câştigarea independenței Moldovei în 1991.

Echilibrată şi ponderată în entuziasme de lectură, evitând judecăți partinice ori patimi ispititoare în atitudine, cartea Claudiei Matei mizează pe o punere în oglindă a poeziei de rezistență şi a celei oportuniste, fără nici un complex subiectiv. Dacă tema este încă deschisă dezvoltărilor, prin amplitudinea demersului investigat, o viitoare istorie a literaturii basarabene poate angaja dialogul la care face apel finalul studiului, „a elucida o problemă veche şi discutată în contradictoriu-rolul poeților şi al poeziei în momentele de răscruce din istoria unui popor" (p.214). Ne gândim deopotrivă la viziuni, formule şi limbaje poetice, atât ale poeziei de disidență, cât şi ale celei oportunist-colaboraționiste care, puse față-n față, pot stabili şi judecata de valoare estetică.

Elvira Groza

Despre seducția comunicării

Sandu Frunză,
Comunicare simbolică şi seducție,
Editura Tritonic, 2014

Cartea lui Sandu Frunză, *Comunicare simbolică şi seducție*, este o reluare şi o aprofundare a studiilor sale despre seducția comunicării, comportamentul ritualic şi religie, studii publicate în ultimii ani în reviste de specialitate. Sandu Frunză ne vorbeşte în această carte, simbolic şi seducător, atât despre posibilitățile regenerării şi restaurării dimensiunii simbolice a culturii de masă din societatea de consum, cât şi despre premizele unei realități construită prin comunicare pentru omul care nu mai este persoană sau subiect, ci individ consumator. Acest consumator, care nu se mai lasă construit sau convins de sisteme unice şi absolute, poate fi sedus să-şi recupereze structurile simbolice ale gândirii într-o societate secularizată în care deținătoarea sacrului, respectiv a informației, sunt mass-media.

Într-un discurs restaurator, care face vizibile atât înclinațiile poetice cât şi formația filosofică a autorului, aflăm că dialectica sacru-profan este funcțională în religiozitatea postmodernă în forme pe care le teoretizează o filosofie a comunicării generalizate. Această filosofie mizează pe faptul că suntem situați într-o ontologie a suprafeței semnificante care face ca lumea să fie un imens text, iar adevărul o semnificație de interpretat şi de negociat. Şi mai aflăm că nicio eshatologie nu este posibilă fără soteriologie şi nicio apocalipsă nu e posibilă fără parusie, întrucât există în om structuri ireductibile care-l fac „să gândească sălbatic", adică simbolic şi mitic. Prin urmare, oricât de convinşi ar fi cei care anunță iminența unui sfârşit al religiei, al filosofiei şi chiar al comunicării, în fapt fiecare eshaton este doar semnul înspre altceva, iar acel „ceva" ni-l fac vizibil în „societatea transparentă", societate de mass-media, profesioniştii comunicării.

Cartea este structurată în cinci capitole, pe parcursul cărora autorul, şi el un profesionist al comunicării, ne descoperă faptul simplu că lumea este o suprafață semnificantă care ne provoacă să o interpretăm la un nivel care depăşeşte raționalitatea discursivă. Astfel, situat permanent într-o situație de interpretare şi de comunicare, omul actual este un „om relațional" care recuperează, adesea inconştient, mituri, ritualuri şi simboluri vizibile îndeosebi în comunicarea mediatică şi în cea

politică. Sandu Frunză urmăreşte să restituie comunicării dimensiunea simbolică, dar şi să instituie seducţia ca practică existenţială a comunicării. Semnalăm faptul că pe tot parcursul lucrării seducţia urmează principiul dialecticii sacru profan, astfel încât apare diferenţa dintre seducţia în plan vertical, ca transport simbolic între lumi separate şi seducţia orizontală, a suprafeţei semnificante, care funcţionează în textura cărţii asemeni unei „plase de siguranţă" aruncată peste fiecare capitol, astfel încât „ochiurile" sale sunt vizibile pornind de la relaţia titlu-conţinut, trecând prin referinţele bibliografice care fac subtil (dar îndreptăţit) publicitate autorilor invocaţi: Aurel Codoban, Mihai Coman, Moshe Idel, Dorina Tudor, Vasile Dîncu, Nicu Gavriluţă; prin exemplele alese din mass-media, din politică şi din imaginarul publicitar şi, apoi, prin finalul fiecărui capitol care „în loc de concluzii" propune deschideri, invitaţii, interpretări ale noilor forme de religiozitate care ne „pândesc" din cotidian.

Cum construieşte comunicarea realitatea? Sandu Frunză răspunde la această întrebare atât din perspectiva filosofiei şi antropologiei mass-media cât şi din perspectiva specialistului în comunicare. În primele două capitole autorul arată că întrucât experienţa religioasă a societăţii consumiste actuale este a sacrului care se manifestă camuflat în cotidianul profan, rolul filosofului este acela de a media între temeiuri şi simulacre pentru a face trecerea de la cunoaştere la comunicare printr-o operaţie de deconstruire a realităţilor unice şi absolute, urmată de reconstrucţia unor lumi alternative care experimentează forme diverse ale sacrului. În acest sens, reperul de neocolit este Aurel Codoban, restaurator de mesaje simbolice şi formator de mesageri, care propune un model de filosofie ce recuperează raţionalitatea semnificantă, perspectiva adevărului ca interpretare şi metafora lumii ca text criptic pentru a vorbi despre absenţa-prezenţă a fiinţei şi despre tăcerea divinităţii. Concluziile lui Codoban, aprofundate de autor, susţin că, din perspectiva transcendenţei slabe şi a suprafeţei semnificante, lumea e reconstruită în cultura de masă, iar mass-media sunt instrumentul de construcţie simbolică a realităţii. Mai mult, comunicarea devine seducţie pentru că are loc în iminenţa sacrului camuflat, a prezenţei semnificaţiilor, simbolurilor, sensurilor care sunt acolo şi cer o reorientare a privirii, de aceea în era comunicării generalizate „filosofia trebuie utilizată ca metodologie şi etică a comunicării, a semnificării şi interpretării".

Menţionăm că este importantă, în contextul trecerii spre analiza antropologică a mass-media, sublinierea autorului referitoare la trecerea de la gândirea (şi implicit seducţia) verticală, la seducţia orizontală, „ca principiu de formare a maselor în care indivizii construiesc o lume şi o oferă ca alternativă celorlalţi". Dialogul alterităţilor, al întâlnirilor cotidiene în iminenţa sacrului, duce spre construirea unui nou tip de identitate, personală şi profesională, şi a unui nou tip de etică, mai ales profesională. Aceste construcţii reies din analiza universului mediatic în care se dezvoltă cultura de masă, aici sunt menţionate analizele antropologice realizate de Mihai Coman care dezvăluie faptul că omul postmodern „gândeşte sălbatic" întrucât sacrul nu dispare, ci se ascunde, iar experienţa sa religioasă este mediată şi construită de mass-media. Dovadă este discursul mediatic impregnat de structuri mitice, simbolice, ritualice. Prin urmare, Sandu Frunză ne avertizează că mass-media sunt responsabile de elaborarea

politicilor de construcție simbolică a realității și a identității la nivelul culturii de masă și a culturii profesionale.

Un rol aparte în economia seductivă a cărții considerăm că-l are capitolul referitor la *Comunicarea politică și spațiul median al experienței religioase*, în care autorul prezintă schema comunicării sacrului pe care o face vizibilă analiza relației dintre religie – media – politică: sacrul este sursa care emite semnificații, structurile mitice, simbolice, ritualice sunt canalul de comunicare, iar receptorul este structura conștiinței care-i dă posibilitatea de a percepe, asuma și formula un răspuns. Spațiul median al experienței religioase, al întâlnirii transcendent-imanent, devine în modernitate spațiul public în care se exercită politica, noua formă de religiozitate în care sacrul emite camuflat semnificațiile, iar imaginarul modern, încă structurat mitic, captează aceste semnificații camuflate. Canalul de comunicare în spațiul public sunt mass-media devenite spațiu mediatic ca depozitar al resurselor simbolice. Exemple în acest sens sunt ritualizarea spațiului public, luptele politice cu ecouri mitice sau liderul cu proprietăți soteriologice. Prin respectiva analogie dintre spațiul median al experienței religioase și spațiul mediatic al comunicării publice, Sandu Frunză arată că și comunicarea politică e construită și mediată de simboluri, mituri și ritualuri.

Finalul cărții, parțial aplicat pentru că reia figuri simbolice din imaginarul mitic al publicității politice și electorale din România, este un final deschis, care ne provoacă să privim comunicarea prin logica semnificațiilor pentru a descoperi seducția ca antidot al consumerismului. În publicitate, în particular în publicitatea politică, devine evident că seducția camuflată a sacrului este atât o cale de a ieși din ordinarul cotidian cât și un mijloc de a construi, alături de manipulare și ideologie, o realitate în care își fac loc noi forme de religiozitate, toate creații ale culturii de masă dominată de reprezentări care trimit spre structuri din imaginarul colectiv. Autorul invită profesioniștii comunicării, prin toate analizele, interpretările și exemplificările din carte, să recupereze aceste structuri simbolice făcând apel la ele mediat, în formă mediatică, nu direct pentru ca acestea să rămână totuși camuflate și, implicit, seducătoare.

Textul propus de Sandu Frunză rezistă atât criticilor culturii de masă din era „videosferei", cultură a reciclării care se adresează unor consumatori masificați, seduși doar la nivel superficial și obiectual, cât și criticii comunicării prin mass-media considerată a fi doar transmisie care produce în fapt non-cumunicare pentru că transformă omul în ecran, iar instantaneitatea dizolvă interlocutorii (Jean Baudrillard). Rezistența și puterea textului vine din subtilitatea și măiestria autorului de a ne face „să vedem" faptul simplu că omul este o ființă intermediară, mediană, care e obligată să comunice întrucât ceva se manifestă ascunzându-se și acel ceva tace și ne obligă să-l exprimăm și să-l comunicăm camuflat în structuri simbolice.

Lecturi după lecturi

Lucian Scurtu

„domnul f”

Ioan F. Pop,
Poemele poemului nescriS,
Zalău, Caiete Silvane, 2013

Poemele poemului nescriS, carte apărută în anul 2013 la Editura *Caiete Silvane* din Zalău, este de fapt o *integrală*, deoarece cuprinde totalitatea poemelor publicate în volume, cu mențiunea că primul volum, *Pedale de hârtie*, apare în cartea de față sub titlul mult mai inspirat de *Poemele absenței*. Cartea dispune de referințele critice ale unor nume *tari* ale literaturii, de la Gheorghe Grigurcu și Al. Cistelecan, la Romul Munteanu și Ștefan Borbely, iar pe coperta IV autorul dorește să-și justifice demersul liric, afirmând tranșant *„M-am lăsat seduș de mirajul zădărnicirii la limita unei transgresivități revelatorii, într-o «realitate» a idealității născută dincolo și dincoace de mine.”*

Dacă în locul literei F, aflată între prenumele și numele autorului, ar fi fost literele Es, numele autorului de mai sus devenind Ioan Es Pop (un poet excelent, de altfel), cu totul altul ar fi fost destinul acestei cărți foarte bune. Și aceasta datorită faptului că o sumedenie de critici, cronicari, recenzenți, comentatori, s-ar fi grăbit spre elogierea ei meritată. Dar dacă te numești Ioan F. Pop (n. 1959), nume mai puțin cunoscut în peisajul literar actual (pe nedrept, spunem noi), cartea aproape a trecut neobservată, în timp ce cărțile unor mediocri, veleitari, amici poeți heirupiști sunt recenzate și tămâiate la greu prin revistele literare de toate felurile și de toate culorile.

Titlul cărții, *Poemele poemului nescriS,* este o subtilă capcană întinsă cititorului, în sensul că toate poemele volumelor sunt de o unitate stilistică, tematică și prozodică remarcabilă, formând un unic și consistent *Poem* (în cartea sa de cogitațiuni, *Marginalii la o absență*, poetul admite că volumul este format din *„poeme scrise din sublimul imposibilității de a scrie Poemul”*), care, *nescris* în memoria afectivă dar *scris* în memoria efectivă (undeva recunoaște *„deși poemul a fost/ demult terminat, nimeni nu vine să-i adune pilaștrii, schelele/ din adâncuri”*), caută și reușește să ne seducă prin dimensiunile sale existențiale și profunzimile lui solilocviale. Poetul sondează *„în faceri și apocalipse târzii”* o abisalitate înrădăcinată, asemenea unei tumori ma-

ligne, într-un topos atemporal şi aparent imaterial, de unde încearcă să extragă acele perle ascunse ale angoasei şi neliniştii, interogaţiei şi revoltei, incertitudinii şi revelaţiei. Vidul, nimicul şi neantul sunt elementele constitutive ale unei existenţe marcate de zădărnicie şi nimicnicie, în care negaţia nimbează tutelar un suflet răvăşit, de nu traumatizat, de ceea ce i s-a întâmplat, i se întâmplă sau i s-ar putea întâmpla. (Supra)vieţuirea este asumată/disecată de I. F. Pop cu un ochi care, asemenea unui laser, perforează epiderma decrepită a realităţii, ajungând în miezul materiei colcăitoare de gesturi hidoase şi imagini nebuloase, veritabil bestiar al viermuirii în comun a urâtului cu grotescul, a bolii cu malformaţia, a interogaţiei cu nedumerirea, scanate nevrotic pe cerul zdrenţuit de deasupra bolgiei respingătoare, diform de inexistenţa legii morale din noi şi amorf datorită lipsei unei instanţe morale din afara noastră.

Incantatorie cât trebuie şi declamatorie mai în exces, autorul incriminează tot ceea ce atinge şi elogiază tot ceea ce respinge, în versuri ample, a căror rezonanţă reverberează impetuos şi pulsează tumultuos prin magma împietrită a dezastrelor de tot felul, a anxietăţilor de toate felurile, într-o chimie în care organicul muribund se lasă devorat de anorganicul furibund, provocând acel siaj amăgitor între golul din noi şi cel din afara noastră. Iată un fragment din poemul care dă titlul cărţii: *„din somnul stins, din vocea răsărită / între file se/ va ivi o mînă, apoi o altă mînă, în locul în care se reflectă/ cealaltă absenţă. două mîini, una în alta, două respiraţii care/ niciodată nu se întîlnesc. larma sfîrşitului care bate în toba/ fiecărei celule, două instincte cu inimile oprite. două căutări - / ca o zbatere tot mai pustie, ca un îndemn care are tot mai mult gustul cenuşii. silueta acelei cicatrici de aer în care bat pînă la/ sînge. două goluri devorîndu-şi reciproc singurătăţile. vuietul/ lor anunţă venirea ultimului nebun.*

De o luciditate extremă dă dovadă Ioan F. Pop atunci când îşi introspectează propria suferinţă, deopotrivă renegată dar mai mereu asumată, analizată şi detaliată la rece, fără complexe şi menajamente, ca mai apoi să o expună la vedere cititorului, simulând condescendenţa şi sugerând transcendenţa, căci poetul, după ce demolează totul şi anulează demonicul din preajmă (asemenea lui Trakl, cu a cărui poezie se aseamănă), din molozul rămas şi-ar dori o nouă creaţie, o nouă facere după chipul şi asemănarea sa, ori a viziunilor care îl obsedează până la rătăcirea de sine şi de ceilalţi. Proscris al unei abisalităţi elementare, dar şi fiziologice, viaţa mărturisită pare a coincide cu cea trăită la altitudinile unei intensităţi sfâşietoare, mai apoi retrăită în sens invers acelor de ceasornic, accesându-se acel timp primordial şi spaţiu ancilar (*„cîntul viscerelor în care abia ne mai putem/ întoarce”*), bulversat şi măcinat de tenebrele aiuritoare şi labirinturile năucitoare care, paradoxal şi împotriva legilor (meta)fizicii, dar şi ale firii, dau sens haosului şi corporalitate disperării.

În veritabilul său *tratat de descompunere,* sau în masivul său compendiu escatologic, poetul nu descrie sau rescrie ceea ce ar dori să vadă, el scrie efectiv ceea ce vede, şi vede enorm, până în miezul placentar al obiectelor,

şi simte monstruos până la identificarea şi contopirea cu starea de abulie indusă de fantasmele melancoliei şi umbrele tulburi ale reveriei: *„vreascuri arse la marginea pământie a beznei. cu licăriri căzute/ în braţele dimineţii. acolo, în pacea dulce a descompunerii,/ liniştea ne urmează pas cu pas.* [...] *creştem din adînc în adînc, cu uscăciunea priveliştilor pe faţă. trecem senini/ prin vămile de smirnă şi fum”.*

Astfel în poemul paradigmatic *nimic despre f* (asemenea onorabilului domn K), aflăm aproape totul despre la fel de stimabilul *domn f* (Pop), despre perpetua sa agonie şi impusa sa recluziune de o autoritate gregară, într-un mediu ostil, anost, sinusoidal: odaia mobilată sumar, lumina difuză până la întuneric, resemnarea provizorie, dansul umbrelor amăgitoare, nefericirea ca paradigmă ontică, presimţirea morţii iminente, şi toate acestea pe un fond puţin zis cenuşiu, de-a dreptul negru (cu îndreptăţire Gheorghe Grigurcu includea poezia poetului orădean la categoria *„poezie neagră”*), concentrat în jurul unui onirism elevat, dar deloc temperat.

Şi totuşi, în această sicitate existenţială şi nebuloasă abisală, există câteva oaze de încredere şi speranţă (prin poezie), mântuire şi salvare (prin rugă şi credinţă), relevate cu o pioşenie cerebrală şi o bună ştiinţă a transgresării în transcendent, acolo unde poetul se simte bine într-un topos dominat de o religiozitate aparte, filtrată prin ţesătura densă a unor trăiri sacerdotale revelatorii: *„o mînă îşi duce crucea cu o altă mînă. toţi aşteptam cu încordările/ sleite. aşteptam de pe margine un semn, un cuvînt de început şi/ sfîrşit. de dincolo răzbăteau abia o şoaptă: apleacă-te, doamne, şi/ peste absenţa mea”.*

În restrânsul său cerc de amici, *domnul f* ar fi deconspirat faptul că se va lăsa de poezie convins, probabil, de finitatea universului său poetic. (În *„Marginalii...”* recunoaşte şi de ce: *„Este indecent să mai scrii versuri după ce ai decedat în propria poezie”*. Ori, în propria poezie, credem noi, se sting doar veleitarii). Ar fi păcat, când atâţia grafomani nu o fac, dar tare mă tem că nu se va lăsa *poezia* de el. În această ipostază, cu siguranţă pentru Ioan F. Pop se vor deschide noi orizonturi vizionare, dar mai ales tematice.

Lecturi după lecturi

Alexandru Sfârlea

„Un Logos sparge-n muguri tăceri să se rostească”

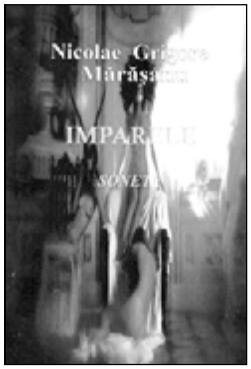

Nicolae Grigore Mărăşanu
Imparele
Editura Istros, Brăila, 2013

Imparele, impozanta carte de sonete a poetului brăilean Nicolae Grigore Mărăşanu este, acum, la ediția a II-a revăzută şi adăugită, cu un eseu „explicativ” al autorului şi o prefață tinzând spre exhaustivitate, a criticului (tot brăilean) Viorel Coman (Mortu). Cu un astfel de eşafodaj ego-critic pe post de premisă auctorială, este greu să mai vii cu niscai contribuții novatoare ; fie ele şi cantonate în sfera psihismului relațional, în stare a revela vreo fațetă mai, să zicem, oniric-absconsă, ori ambiguu-hermetistă a celor 190 de sonete („...neîndoielnic, capodopera operei lui Nicolae Grigore Mărăşanu, dar şi un moment de referință din istoria sonetului românesc”- afirmă, ceremonios, prefațatorul cărții.

În primul rând, din p.d.v. tehnic, aceste sonete sunt altceva decât forma fixă consacrată de peste şapte secole (4+ 4 + 3+3), ele având acum forma mărăşaniană de trei terține şi-o pentadă (3+3+3+5), dar care conțin acelaşi număr de versuri, 14. Iată şi sonetul explicitar: „Trei terține şi-o pentadă/ poartă *semn* sonetul meu;/în terține, Dumnezeu/ Vine seara să mă vadă,/ să-mi şoptească: „Uite, colo,/ aşezat pe tron de aur/ Cu nimfe şapte pe plaur, / i-ar sta bine lui Apollo. / Iar de- dreapta, sub Impară, / Să aşezi cheie icoana/ primei revelări din Caana. / Să-nțelegi, nu doar să-ți pară/ de ce harul tău înnoadă/ trei terține şi-o pentadă!”

Volumul *Imparele* , de fapt, conține cinci cărți de sonete (I - *În plin mister iluminez ființă,* II - *În țâfna dintre Scylla şi Charibda,* III - *Creşte în mine o desăvârşire,* IV - *Hagialâc şi fesuri pe sub cuverturi,* şi *V – Mutând interogația-n idee*), în care „elementului biografic i se adaugă o rețea de semne mitologice, biblice, istorice, aşa încât trebuie să ai ochi bun, cu *retina odihnită* să distingi prin hățişul de semne mărcile eului liric care pulsează şi emite semnale din fiecare vers”.

Fiind vorba, aşadar, după cum subliniază prefațatorul, de o călătorie gnoseologică *sui-generis*, de un adevărat bildungsroman în versuri. N.G. Mărăşanu este, fără îndoială, un deschizător de drumuri în literatura română (şi nu numai) - cum au spus-o şi alți comenta-

tori, încă mai apăsat şi mai „prizabili”în ce priveşte emergenţa credibilităţii – ca, să zic aşa, reformator în sonetistică, atât în plan formal, cât şi în ce priveşte plămada propriu-zisă, cu alte cuvinte „carnea macră” care creşte pe osatură, substanţa, esenţa şi miezul *in nuce* ale sonetelor; în timp ce tematica este, de fapt, „ un tip de convertire a mărcilor specifice sonetului european la o realitate levantină, orientală în stil, limbaj, realităţi”.

Dacă în primele trei cărţi ale *Imparelor* lui N. G. M. preponderentă este amprenta vie, pulsatilă a biografismului, spaţializată în *Insulă,* aproape sfârâind de fulminanţe adolescentin-thanato- ludice, cartea a patra musteşte de un lirism obsesiv , parcă dinlăuntrul unei paradigme asumat erotice, amoroase, pornind de la *legenda Elvirei*, a femeii fatal –himerice, cu aură de fosforescenţă a senzualităţii. Iar în cea de-a cincea parte, trama cauzalităţilor este abstrasă, plutind cu serenitate celestă deasupra cotidianităţii, a contingentului, convenienţelor şi banalului, tinzând spre o adevărată religiozitate a căutării de sine; nu simulant- disimulate, ci prin explorarea revelaţiei intens „magnetizate” de Absolut.

Putem vorbi chiar despre o migraţie dintr-un regn în altul - arhetipal, mitic, şi mistic (Graal-ic) – a transcendenţelor resuscitate, până la a deveni fosforescente de sensuri sublimate, simboluri şi semnificaţii. Am putea chiar să încercăm o translaţie, deloc forţată, dinspre Wallace Stevens, cu al său poem intitulat *Treisprezece feluri de a privi o mierlă*, identificând în sonetistica lui Nicolae G. Mărăşanu poate încă şi mai multe feluri : de a descifra, asculta şi chiar proces(ualiz)a expresivitatea, muzicalitatea suav ontică, dar, pe de altă parte mitic – corelativă şi semantic-lingvistică a sonetelor din *Imparele*. Spre-a îmbia Cititorul spre o îmbucurătoare lectură a (hiper)sonetelor bardului brăilean, voi reproduce încă un sonet , după ce (atenţie!) am deschis cartea la întâmplare: „Nici n-am murit, n-am înghiţit nici hapul/ că viperii cu gâlci au şi scos capul; / încep să muşte cei vampiri să sugă/ din cărnuri dulci; şi leneviţi îndrugă/ ba, că au chefuit la birt cu fante,/ ba, versurile-n sine-s prea galante./ Ci neştiindu-i frumuseţii chinul,/ inculpă harul, zac sub baldachinul/ cu lene, zoi, cu... prafuri clandestine./ Condeie boante, mimici curviştine/ fac din codoşi acerbe inchiziţii/ şi cer să-mi facă-n sânge percheziţii!/ Mulţi au mierlit-o; tonţii mor cu-ncetul./ Pe leşul lor steag flutură sonetul!” (*Antidot la muşcătura de viperi*, pag. 99). Un pic, m-am dus cu gândul la sound-ul andriţoian al *Viorii din Cremona*, dar timbrul, deşi empatic, oarecum, peste timp, ni-l arată pe-al Mărăşanului tinzând, vădit, spre levantinitate, cu o originalitate, totuşi, cu parfum de unicitate.

Lecturi după lecturi

Renata Orban

Al doilea eu

Liana Cozea,
Al doilea eu,
Cartea Românească, Bucureşti, 2013

Liana Cozea a scris deja numeroase lucrări dedicate scrierii feminine, dintre care *Confesiuni ale eului feminin* fiind primul volum dedicat memorialisticii feminine româneşti. Dacă acolo erau comentate textele unor memorialiste şi diariste ca Jeni Acterian, Sorana Gurian, Oana Orlea, Lena Constante, Monica Lovinescu, Tia Şerbănescu, în noul volum, *Al doilea eu*, autoarea se apleacă asupra memoriilor Marucăi Cantacuzino-Enescu şi asupra jurnalelor scrise de Nina Cassian, Gabriela Melinescu, Ioana Em. Petrescu şi Alice Voinescu. Încă din *Argument* cititorul află că selecţia este una subiectivă şi că autoarea nu urmăreşte să ofere o imagine completă a diarismului feminin. De asemenea, sunt conturate câteva dintre obiectivele lucrării: Liana Cozea urmăreşte să comenteze cum amintirile conturează nişte „romane autobiografice", dar şi câteva „ficţiuni «viguroase» prin adevărurile formulate". Autoarea îşi propune să circumscrie şi felul în care feminitatea memorialistelor devine autodefinitorie, respectiv felul în care ele însele percep problemele teoretice ale propriilor lor scrieri.

În primul capitol, *Trecute vieţi de Doamne şi de Domni*, Liana Cozea comentează volumul *Umbre şi lumini. Amintirile unei prinţese moldave*. Capitolul este structurat în două părţi, prima parte axându-se pe felul în care Maruca Cantacuzino-Enescu „creează şi recreează un spaţiu geografic şi istoric". Autoarea observă cum, alternând naraţiunea la persoana I cu cea la persoana a III-a, memorialista întreţese povestirea faptelor reale cu cele ale unor ficţiuni născute din amintirile familiei ei. După ce la finalul acestei părţi, Liana Cozea comentează protretele realizate în contrast fiicei şi fiului memorialistei, în cea de-a doua parte, *Un ego exacerbat*, insistă pe creionarea autoportretului acesteia. Cititorul nu are însă acces doar la autoportretul propriu-zis al memorialistei, căci autoarea comentează relaţiile ei cu ceilalţi (în special cu Nae Ionescu şi George Enescu) citând şi opiniile unor martori ca Mircea Eliade, Cella Delavrancea, Mihail Sebastian etc.

În capitolul *Iluziile mistificării* sunt comentate jurnalele Ninei Cassian. Cele trei volume intitulate *Memoria ca zestre*

sunt citite, autoarea centrându-se pe opțiunile politice ale diaristei. Liana Cozea argumentează faptul că, prin scriere, Nina Cassian își crează „o mască a prefăcătoriei vizibilă", însă unele argumente nu sunt destul de convingătoare. Este vorba, de exemplu, despre opiniile opuse ale Ninei Cassian despre A. Toma în două însemnări care sunt la o distanță prea mare una de cealaltă (una din 1950, iar a doua din 1975), ca argumentul să fie ilustrativ.

Fascinată de *Jurnalul suedez* al Gabrielei Melinescu, autoarea se dovedește a fi cea mai entuziastă în capitolul *Destinul unei scriitoare*, fiind, poate, și prea subiectivă: „Dacă am reprodus și voi reproduce fragmente întinse din jurnalul Gabrielei Melinescu o fac pentru frumusețea paginilor scrise de ea, pentru «poeticeasca» limbă a jurnalului, unul din cele mai frumoase și complexe scrieri autobiografice citite de mine.". Scriind, deci, despre „frumusețea" jurnalelor autoarea este convinsă de apartenența acestor texte la literatură. În următoarea parte (*Locuind într-o altă limbă*), Liana Cozea demonstrează că scriind într-o altă limbă, diarista și-a creat și o altă identitate. Tot pe influențele limbii asupra identității insistă autoarea și în subcapitolul *Scrisul – „camera secretă"*, dar de data aceasta este vorba despre o limbă interioară, cea a creatoarei. În ultimele două părți (*Dublu exil* și *Ars amandi – De amicitia*) sunt comentate relațiile Gabrielei Melinescu cu părinții, respectiv bărbații din viața ei. Capitolul este încheiat prin sublinierea succesului pe care l-a avut jurnalul poetei, devenind temă de studiu universitar.

Jurnalul Ioanei Em. Petrescu este comentat în penultimul capitol al cărții, al cărui titlu expune o atitudine subiectivă a autoarei, de data aceasta etică: *Un jurnal care n-ar fi trebuit să apară*. Fiind publicat împotriva voința diaristei, *Jurnalul* „o restituie nedrept de fragmentar", fiind scris în momentele de cumpănă. Cu toate că „personajul pe care [jurnalul] îl configurează e memorabil" autoarea insistă până la finalul cărții asupra erorii de a publica jurnalul.

Ultimul capitol al cărții, *Confesiunea unei Doamne*, se axează pe *Jurnalul* lui Alice Voinescu, comentându-l în trei părți. În prima parte (*Scrisori în eternitate*), autoarea descrie felul în care jurnalul devine „un roman epistolar adresat bărbatului iubit, plecat dintre cei vii". În cea de-a doua parte, *Un intelectual sub două dictaturi*, Liana Cozea scrie despre cercul de intelectuali al lui Alice Voinescu, insistând pe relația acesteia cu André Gide, dar și despre contextul istoric în care a trăit diarista. Trecând peste experiența celor două Războaie Mondiale, odată cu instalarea regimului comunist, este arestată și apoi condamnată la domiciliu obligatoriu. În ultimul subcapitol, *Salvarea prin artă*, este descrisă relația diaristei cu literatura și muzica. Neînțelegând formula teatrului absurd, Alice Voinescu își găsește salvarea în muzica lui George Enescu, paginile despre acesta completând, în opinia autoarei, cele ale Marucăi Cantacuzino-Enescu.

Al doilea eu oferă o panoramă complexă a scrierilor comentate. Cu toate că uneori subiectivitatea autoarei este prea evidentă, lucrarea conține niște interpretări și opinii interesante, prin noutatea lor, despre memorialistica și diarismul feminin românesc.

UN EVENIMENT LITERAR DEDICAT ANIVERSĂRII A 150 DE ANI DE LA ÎNFIINȚAREA REVISTEI DE CULTURĂ „FAMILIA“

Joi, 15 ianuarie 2015, de la ora 18.00, sub egida „Zilei Culturii Naționale”, Institutul Cultural Român Budapesta – director, Gabriela Matei – a organizat la sediul său un eveniment literar dedicat aniversării a 150 de ani de la înființarea revistei de cultură „Familia“, publicație concepută ca un spațiu de manifestare a conştiinței şi creativității naționale în plan beletristic, destinat afirmării culturale a românilor.

Ioan Moldovan, director, şi Traian Ştef, redactor-şef al revistei „Familia”, au susținut prelegeri legate de apariția şi activitatea publicației. La acest eveniment au participat E.S. Alexandru Victor Micula ambasadorul României în Ungaria, membri ai ambasadei şi ai Centrului Cultural Român, profesori, studenți ai Catedrei de limbă română de la Universitatea ELTE din Budapesta şi traducători.

Revista „Familia” a fost înființată în 1865 de Iosif Vulcan, scriitor român, publicist, animator cultural şi membru al Academiei Române, având drept program răspândirea culturii române în Transilvania şi culti-

varea limbii şi a conştiinţei naţionale, devenind în a doua jumătate a secolului al XIX-lea cea mai însemnată revistă românească din Imperiul Austro-Ungar, o emblemă a identităţii culturale naţionale. Aici avea să debuteze în 1866 poetul naţional Mihai Eminescu, omagiat de asemenea la această manifestare. Autorul schimbării numelui său din Eminovici în Eminescu a fost însuşi Iosif Vulcan, cel care şi-a dedicat întreaga viaţă editării revistei.

De-a lungul timpului, în paginile revistei au fost publicaţi clasici ai literaturii române precum: George Coşbuc, care avea să debuteze în 1884 sub pseudonim, Octavian Goga, Vasile Alecsandri, Dimitrie Bolintineanu, Timotei Cipariu, Aron şi Nicolae Densuşianu, Bogdan Petriceicu Hasdeu, Alexandru Vlahuţă, Barbu Ştefănescu Delavrancea, Duiliu Zamfirescu, Şt. O. Iosif, Emil Isac.

În perioada interbelică revista „Familia" a apărut în trei serii, sub conducerea lui M.G. Samarineanu.

Din 1965 , când „Familia" îşi reia apariţia în cea de-a cincea sa serie, revista a fost condusă de Alexandru Andriţoiu, iar din 1990 de Ioan Moldovan, în paginile sale fiind publicaţi importanţi autori contemporani.

GABRIEL CHIFU – LAUREATUL PREMIULUI NAŢIONAL DE POEZIE „MIHAI EMINESCU" – OPERA OMNIA PE ANUL 2014

Pe 15 ianuarie 2015, pe scena Teatrului „Mihai Eminescu" din Botoşani, într-un spectacol de gală, în care a avut loc şi un recital extraordinar susţinut de actorul Constantin Chiriac, s-a decernat *Premiul Naţional de Poezie „Mihai Eminescu" – Opera Omnia pe anul 2014*. Juriul, format din Nicolae Manolescu, Mircea Martin, Cornel Ungureanu, Ion Pop, Al. Cistelecan, Mircea A. Diaconu şi Ioan Holban a decis ca premiul să fie acordat poetului Gabriel Chifu. Premiul se află la a XXIV-a ediţie. Au fost nominalizaţii poeţii: Mircea Cărtărescu, Liviu Ioan Stoiciu, Marta Petreu, Aurel Pantea, Ioan Moldovan, Lucian Vasiliu, **Gabriel Chifu**.

De asemenea, a fost acordat şi *Premiul Naţional de Poezie „Mihai Eminescu" – Opus Primum pe anul 2014.* Juriul, format din Al. Cistelecan, Mircea A Diaconu, Daniel Cristea-Enache, Andrei Terian şi Vasile Spiridon, a ales din cei şase poeţi nominalizaţi pe **Ştefan Ivas**, pentru cartea *Mila schimbă gustul cărnii*, Editura Max Blecher, şi pe **Merlich Saia**, pentru cartea *Garda de corp*, Editura Tracus Arte.

ARCA

Ultimul număr, ca de obicei triplu, pe anul trecut al încăpătoarei *Arce* arădene vine cu o mulțime de veşti bune, dintre care noi, ca să nu lungim prea mult vorba, am ales doar două – şi anume una caldă şi alta rece. Vestea bună e articolul lui Vasile Dan despre *O antologie de poezie tânără*, în care ultrasensibilul poet detectează cu antenele sale de fin critic (căci cu siguranță e şi el finul cuiva) undele lirice din cea mai recentă antologie a tinerilor poeți reuniți în tabăra de creație literară de la Săvârşin. Bun prilej pentru a trece în revistă precedentele şapte (*La neagra, nasturi în lanul de porumb, Minimal, poate ne mai vedem, Deranj, alții, treizero*), fiecare cu antologatorul şi participanții ei. „Cine are posibilitatea să le consulte o are şi pe aceea a unei imagini în mişcare a poeziei noastre cele mai proaspete, cea din ultimele două decenii", ne spune Vasile Dan, care avertizează că, indiferent ce se spune, bun sau rău, despre poezia tânără, „momentul Săvârşin" nu poate fi ignorat. Sunt trecuți în revistă poeții recoltați toamna trecută şi puşi la teasc în volumul *JDE/JDERI*: Sorin Despot, Raluca Boantă, Anastasia Gavrilovici, Claudiu Komartin, Iulian Leonard, Vlad Pojoga, Iulia Popescu, Cătălina Stanislav, Aleksandr Stoicovici, Mihai Vieru, fiecare dintre ei beneficiind de câte o scurtă – dar pertinentă, zicem noi – caracterizare.

Vestea rea e că *Arca* arădeană nu e doar încăpătoare, cum spuneam la început, ci şi îngăduitoare, adăpostind alături de specimene nobile ale rasei şi niscaiva dinozauri. Căci cum altfel l-am putea numi pe Petru M. („me", nu „em" – sau invers?) Haş, ale cărui cronici cu iz antediluvian ne provoacă de fiecare dată fiori & alte delicii? Poetul arădean îşi exersează de data asta geniul critic pe opera Decompozitorului – dacă ni se îngăduie utilizarea acestei denominații, introdusă historiceşte de Luca Pițu. Despre Cioran (căci de dumnealui e vorba), *nihil nisi bene*. În schimb despre autorul articolului *E.M. Cioran – adică Franța*, numai cuvinte de laudă nu prea avem. Ce face domnul (me) Haş? Descoperă una dintre cărțile mai recent dezgropate ale răşinăreanului, *Despre Franța* şi, în loc de a o buchisi în limba în care a fost scrisă, cum s-ar fi cuvenit, ignoră ediția Humanitas din 2011, luând în obiectiv traducerea franțuzească, apărută taman în 2009. Şi asta încă n-ar fi fost o greşeală de neiertat. Problema e că domnul Haş(me) proclamă cărțulia drept cotitură majoră în biografia lui Cioran, crezând că prin ea răşinăreanul nostru a devenit franțuz. Niet! Nu doar că *De la France* nu este „actul despărțirii de limba maternă", cum scrie poetul nostru care se visează critic, căci Cioran va mai scrie *Îndreptarul pătimaş* (între 1940-1944), ba chiar şi *Razne* (1945-1946 – după datarea lui Constantin Zaharia); dar nici măcar n-a devenit cetățean francez, cum pretinde Haş – căci, se ştie bine, Cioran a rămas, până la

sfârşitul vieţii, apatrid! Expert în manuscrise pe care nu le-a văzut niciodată, Petru M. Haş afirmă că *Despre Franţa* ar fi fost scrisă cu creionul – îl contrazice un expert autentic, acelaşi Constantin Zaharia, care a avut manuscrisul în mână şi care ne spune răspicat că a fost scris cu cerneală neagră, creionul fiind folosit doar pentru două scurte însemnări (vezi nota care însoţeşte ediţia românească). Pe scurt, *E.M. Cioran – adică Franţa*, chiar dacă amuzant pe alocuri, e un text cu totul fantezist, care putea la fel de bine lipsi din acest număr, interesant de-altfel, al *Arcăi*.
Să încheiem totuşi pe un ton mai optimist, remarcând că ultimul număr pe anul trecut al revistei arădene are şi o excelentă secţiune de poezie, în care găsim nume ca Andrei Mocuţa, T.S. Khasis, Ana Pop-Sîrbu, Gaàl Aron, Nicolae Silade, Florin Dochia şi alţii.

ARGEŞ

Din numărul pe luna decembrie al revistei apărute pe Argeş în jos, ne-a reţinut atenţia un nou episod din interviul-fluviu realizat de Dumitru Augustin Doman cu Gheorghe Grigurcu. Şi nu pentru că fostul redactor al *Familiei* noastre ar fi făcut niscaiva declaraţii senzaţionalist-cutremurătoare, ci pentru că reproduce, în chip de răspuns la îndemnul de a-şi rememora „copilăria, adolescenţa, tinereţea", câteva însemnări de jurnal. Reproducem o însemnare din aceste rânduri puse în pagină sub titlul *Ficţiunea trecutului*: „Viaţa se consumă mai cu seamă în punctele ei aurorale. Odată cu sfârşitul copilăriei, e ca şi epuizată în privinţa resurselor sale cele mai preţioase (candoarea e mare consumatoare de energie). Prima tinereţe e dezorientată (las'că adesea şi a doua!). Se nutreşte cu puţinul ce-a mai rămas din substanţa primară negăsindu-şi echilibrul, balansând stângaci între un trecut al fiinţei pe care nu l-am mai putea reconstitui şi un viitor ce, inexistent fiind, nu-i poate oferi deocamdată nimic."
Dintre cronicile de carte, foarte interesant ni s-a părut *Cioran redivivus*, în care Leonid Dragomir scrie despre cartea lui Horia Pătraşcu *Terapia prin Cioran. Forţa gândirii negative*, apărută anul trecut. Avalanşa de cărţi dedicate în ultimii ani lui Cioran ar putea părea surprinzătoare, dar ea nu e decât semnul fascinaţiei pe care acest scriitor continuă s-o exercite asupra noastră. Desigur, multe din aceste cărţi nu se remarcă prin mare lucru. Leonid Dragomir încearcă să ne încredinţeze că în cazul cărţii lui Horia Pătraşcu lucrurile stau cu totul altfel. Principala problemă a filosofiei cioraniene în viziunea lui Horia Pătraşcu, ne spune Leonid Dragomir, este „cum poate fi fericit omul înclinat să perceapă pretutindeni mizeria şi zădărnicia vieţii? Chiar şi numai punerea problemei este o indicaţie despre actualitatea textelor lui Cioran într-o lume în care nevrozele sau depresiile sunt deja epidemii. Pe de altă parte lectura lui Cioran dintr-o astfel de perspectivă are darul de a lămuri cumva paradoxalul efect tonifiant al pesimismului său."

CULTURA

CULTURA
Fundaţia Culturală Română

Numărul 2/2015 – care marchează totodată 500 de apariţii ale revistei editate de Fundaţia Culturală Română (director: Augustin Buzura) – ne-a produs fiori reci pe şira spinării, căci materialul din pagina 3 ne trimite cu peste un sfert de veac în urmă, în vremurile presei de propagandă ideologică şi al cultului deşănţat al personalităţii. Pe toată întinderea paginii se găseşte o cuvântare – nu a lui Ceauşescu, ci a lui Klaus Iohannis, cu titlul: „MESAJUL PREŞEDINTELUI ROMÂNIEI, DOMNUL KLAUS IOHANNIS, CU PRILEJUL ZILEI CULTURII NAŢIONALE – Rolul culturii şi misiunea statului în dezvoltarea României." Ne-am învins cu greu dezgustul (nu faţă de Iohannis – ca să nu existe niciun echivoc) şi am răsfoit totuşi revista, găsind şi lucruri fără nicio legătură cu „iepoca de aur". Cum ar fi temeinicul eseu al lui Ion Simuţ despre *Ioan Groşan sau realismul ironic*, sau dialogul lui Ciprian Vălcan cu eseistul şi poetul francez Vincent Teixera despre lumea contemporană aflată sub pecetea fragmentului, din care citãm un... fragment semnificativ: „Într-o lume discontinuă, orice tip de gândire va fi fragmentar, ca o marcă a tensiunilor şi conflictelor imposibil de soluţionat prezente în experienţa gândirii. Epoca noastră este aşadar cea a fragmentului în virtutea absenţei adevărurilor (absolute), a garanţiilor universale (înainte de toate moartea lui Dumnezeu), a falimentului sistemelor, miturilor, a stăpânirii raţionale a totului şi a pretenţiei la universal – ceea ce implică o fragmentare a cuvântului, din cauza căreia nu ne putem exprima decât în străfulgerări."

(Al. S.)

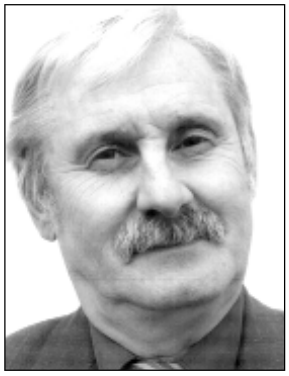

GAVRIL CIUBAN

Clipa cea iute, a noastră

(fragment)

Motto: *„Ia mai scrie oarece şi despre noi,*
nu tăt bolunceagur"
(alt țipțer pretinar)

Nu cum au venit țipțerii
ar trebui să intereseze istoria, ci plecarea lor. De fapt fugărirea,
cum s-a reuşit ca numai în câțiva ani un întreg cartier din Vişeu de Sus
să dispară, să se topească, dar poate e prea mult spus să se topească.
Omenirea,

mă rog, cititorii, ar putea să înțeleagă ce nu am spus,
că ei au fost topiți, aş, doar nu suntem pe vremea lui Hitler,
ei, contra unor sume de bani, au fost lăsați să plece. De fapt nu-s

dovezi clare despre plecare, numai ce într-o dimineață de rai au dispărut.
Sincer,
cred că au plecat din est spre vest fiindu-le dor de exploatarea omului de
către om,

săturați de mâncarea veşnic de peşte, de nevoi,
şi de dărâmarea bisericilor şi înmulțirea şcolilor şi spitalelor. Ghinion
au avut totuşi o parte, câțiva, care au mai rămas la noi.

Eu cu dumnealor m-am făcut pretinar, şi am săpat împreună
tranşee pe Vaser şi fântâni cu ghinturi
încă ani buni, zi lumină, şi de multe ori şi noapte pe lună.
Aşa că dumneavoastră cititorii, bunăoară, veți găsi printre rânduri
poate şi cuvinte țipțereşti, hăituite atunci, ce de azi
le voi cultiva din nou, ca tandre dihanii, pe Vaser, printre brazi.

***

ION MARIA

ora exactă

meditez în poziția lotus
(când nu-mi iese, în semi-lotus)
şi văd (cu stupoare)
ce-a ajuns învățământul,
profesoratul meu,
atât din punct de vedere
cât şi istoric, la liceu,
în cartierul de est al Craiovei
(clădire nouă, impunătoare,
ştiu şi furnicile de ea)
deci, meditez,
deşi de multe ori aş vrea
să acționez,
să fac ceva şi pentru Şcoala românească,
nu numai pentru Poezie
(aici o să mai trebuiască
să-mi impun un program riguros
de a scrie)
deci, fără ironii,
fără falsă modestie,
mi-am propus ca într-o zi
să dau ora exactă
în poezie —
nu cred că am întrecut măsura,
nici că prea lung mi-e nasul,
trebuie doar, dragi confrați,
să-mi fixez ceasul:
nu vă supărați,
nu ştiți cât e ora?

FAMILIA - VIAȚA ŞI OPERA
(fragmente)

Fóia enciclopedica si beletristica cu ilustratiuni.

Pest'a 5/17 **Juniu** 1865.

Ese in fie-care luna de trei ori adeca la 5. 15. si 25. dupa c. v. continuanda dóue cóle.

Pretiulu pentru Austria
pe Jun.—Sept. . . . . 2 fl. —
pe Jun.—Dec. . . . . 3 fl. 50 cr.

Pentru Romania
pe Jun.—Dec. unu galbenu.

Nr. 1.

Cancelari'a redactiunei
Strat'a lui Leopoldu Nr. 18.
unde sunt a se adresá manuscriptele si banii de prenumeratiune.
Epistolele nefrancate nu se primescu si oparile anonime nu se publica.

I cupra anuale.

NICOLAU ZSIGA.

Inflorirea, stim'a si nemorirea cutarei natiuni atèrna de la cultur'a ei. Natiunea fára cultura nu póte resiste valuriloru amalgamisatóre a le tempuriloru ci piere de pe fati'a pa'mentului ca-si florea batuta de ventulu tómnei si istoricii nu voru insemná despre dens'a nimica remarcabilu.

Deci barbatii carii se lupta din tóte poterile pentru desvoltarea si latirea culturei mèrita recunoscintia, stima si devotamentu din partea toturoru connatiunaliloru si lauda din partea toturoru ómeniloru culti.

Noi Romanii, lauda Domnului, inca ne potemu mándri cu cátiva barbati devotati pentru causele nóstre natiunali, barbati cari aducu sacrificie pe altariulu mamei nostre comune si pentru inflorirea culturei natiunali. Onóre loru!

Nicolau Zsiga.

Natiunea romana númera intr'acesti barbati ai sei si pe domnulu *Nicolau Zsiga:* deci noi credemu a face o suprindere placuta cetitoriloru nostri, comunicandu in unulu antáiu alu foiei nóstre, fondate *pentru descoltarea si latirea culturei natiunali*, portretulu acestui barbatu bine meritatu.

Dlu Nicolau Zsiga

Dlu Nicolau Zsiga e nascutu in 4. Optomvre 1792. in Santulu Nicolau romanescu, (unu satu in comitatulu Biharei, aprópe de Oradea-Mare, —) din parinti economi si crestini buni. Tênerulu Nicolau dupa absolvirea a patru clase gimnasiali in Oradea-Mare, se facù negutiatoriu totu acolo, unde peste doi ani de dile se casatorì cu *Anna Cosperda*, cu carea traesce pana in diu'a de astadi in cea mai dulce fericire, avendu cu dens'a unu fiu si doue fiice.

Activitatea si diliginti'a sa neobosita secerà resultate imbucuratóre; negutiatori'a sa devinì una din cele mai cunoscute in Oradea-Mare. Si cu câtu i se imbunetatì starea materiale, cu atâtu mai multu ânim'a-i palpitá de bucuria, vediendu-se aprópe d'a poté realisá planulu seu celu mai ferbinte a depune pe altariulu natiunei o jertfa respectabile.

In anulu 1854. domnulu Nicolau Zsiga si soci'a sa depùsera in cass'a de pastratu din Orade 20,000. fl. v. a., care aducandu 5% interesulu se impartì la 20. sudinti romani saraci de religiunea gr. or. capetandu fie-care studinte 50. fl. v. a. In anulu 1860. dlu fondatoriu cumperà cu 18000 fl. pentru fundatiune o casa in loculu celu mai frumosu alu cetâtii, ér celelalte doue mii remase se spesira cu ocasiunea reparaturei. De atunce 10 studinti din gimnasiu si din Academi'a de drepturi se provedu la fundatiunea „St. Nicolau“ cu viptu, cortelu, incalditu etc. In anulu 186$^2/_3$ radicà totz. fundatiunea cu unu tractu, imprumutandu cu ocasiunea asta 15,000. fl. pentru spesele edificarei, si acestu imprumutu sub acea conditiune, ca in decursu de 15 ani densulu si urmatorii sei sè incasseze vinitulu localitâtiloru noue si dupa espirarea acestoru ani tota cas'a va trece in proprietatea fundatiunei.

Afara de acestu faptu maretiu, carele i eluptà unu nume nemoritoriu si pentru care Maiestatea sa lu-decorà cu „crucea pentru mèrite“ dsa demustrà inca prin multe fapte marinimóse iubirea sa catra natiune si beserica. Augustimea colóneloru nóstre nu ne iérta a le insira tóte, dar de alta parte ne si tememu a nu vatemá cumva modesti'a respectabilului barbatu, — pentr' acea vomu amintí numai unele: beseric'a din *St. Nicolaulu* rom. neavendu turnu, i facù turnu frumosu pe spesele sale, — romanii gr. or. din *Tinc'a* neavendu neci locu de beserica, densulu li cumperà fondu cu 500 fl. si pentru zidirea besericei mai donà inca 500. fl. — la rennoirea besericei din satulu *Serbi* zelosulu nostru mecenate asisdere acurse cu o suma frumosica.

Dupa aceste dara suntemu in dreptu a crede, cà toti romanii adeverati voru dorí cu noi impreuna: Onorabile betranu, patronele tenerimei si alu beserici, *intru multi ani se traesci!*

Iosifu Vulcanu.

TRILOGIA ELEGICA.

I.

Lacremiora.

(Simbolulu plangeriloru si alu suspineloru.)

Din diori si pana 'n séra, din séra pana 'n diori,
O! dulce, candidu angeru, cu versu la lacremiori.
Ca marea 'n vijelia, lumina 'ntre lumine,
S'abate si se frange ah! peptu-mi in suspine!

Candu tóte 'n giuru de mine se 'nbeta de placeri,
Eu singuru storcu paharulu amareloru dureri;
Candu ari'a-i senina si aurosulu sóre
Prin eteru linu s'aventa'n vestmentu de serbatóre;

Candu florile 'n campia se 'nbeta de amoru
Sub aripile blande zefirului usioru;
Candu vâile resuna de siópte-armonióse,
Ce lasu ridîndu pe petri torente argintóse;

Candu pasarile 'n plaiuri serbéz'a loru festinu
Cu melodii ce-egala a sferceloru suspinu;
Candu tóte s'adreséza 'n accente d'armonia;
Candu tote suntu rapite d'amoru si bucuria:

Eu singuru stau in lume departe si strainu,
Si tóte-a mele canturi suntu canturi de suspinu.
Ah! numai pentru mine, pe plaiulu vietii mele,
E diu'a fâra sóre si nóptea fâra stele, —

Torentulu fâra siópte, campi'a fora flori,
Si codrii fâra frundie si fâra cantatori:
O! numai pentru mine in lume totu jelesce
Si totulu se abate, si totulu vestediesce.

Candu chipulu teu de sóre pe ceru-mi a apusu,
O! tóte, tóte, angeru, in doruri s'au repusu.
Rentorce dar' rentorce, si tóte 'n giuru de mine
Se voru schimbá in canturi, in splendide festine.

II.

Nu-me-uitá.

(Simbolulu suvenirei.)

Cum o dulce stéua blanda, luminósa
In tacerea noptii luneca 'n ceru:
Astu-felu tu copila fragéda, voiósa,
Ai sboratu ridienda p'alu vietii-mi ceru.

Sub a tale gratii, tainica lumina,
Ce revérsa 'n giuru-i chipu-ti angerescu;
Sub a ta zimbire candida, senina,
Flamele ce ochi-ti magicu polecescu:

Viéti'a mea atuncea si-a serbatu festinulu,
Primevér'a d'auru, raiulu pamentescu;
A 'nfloritu voiósa cum inflóre crinulu
Sub luminu'a blanda ochiului ceresc.

Cum in giuru de Ganges unu poporu traesce
Numai cu profumulu florile ce-esalu:
Eu traiam atuncea dulce, angeresce,
Numai cu-alu teu farmecu tainicu, virginalu.

Tote 'n giuru de mine se parcau ridînde,
Totulu fericire, totulu paradisu;
Eu treceam p'a vietii plaiuri inflorinde,
Astu-felu cum nu trece omulu nici in visu.

Ah! dar' din acésta rara fericire,
Dile 'necununate de ceresci placeri:
Tota mangnerea este-o suvenire,
Grele-adunci suspine, lacremi de dureri.

Unde sunteti dile, voi ceresci momente,
V'ati intorsu in ceruri d' unde-ati ratecitu?
Unde suntu a vostre radie dulci si sante,
Care luminase sufletu-mi umbritu?

P'unu altu plaiu in lume ati trecutu voi óra,
Straluciti in viéti'a altui muritoru?
Ati peritu ca fumulu! astu-felu se stracóra
Totu ce-i svavu, ferice si incantatoru!

Dar' ori-unde 'n lume, in nemarginire,
O! tu sóre-alu vietii-mi blandu vei luminá,
In eternu in sinu-mi dulcea-ti suvenire
Va 'nflori jelinda — nu te voiu uitá!

III.

M a c u.

(Simbolulu visuriloru.)

Ah! veniti voi tainici visuri dulci de auru,
Si pe carulu vostru de lumini ceresci,
Mai aduceti umbr'a scumpului meu lauru,
Sê umbresc'a a mele doruri zuffetesci.

Totulu pentru mine astadi e dorere,
Totulu desperare, plangeri si amaru;
Numai voi o visuri, blanda mangaere,
Mai versati in sufletu balsamu si nectaru.

Singuru voi mai sunteti ce pe plaiulu vietii
Ati rematu sincere inca 'n giurulu meu;
Singuru voi o! visuri, raiu alu frumusetii,
Mi-aratati in taina p'alu meu domnedieu.

Scuturati ah! dara fára incetare
Ale vostre màgici àripe de flori;
Transportati in lunga lina leganare
In a voste regii sufletu-mi de doru.

Ah! rapiti si duceti vestes'a-mi fiintia
In a vostre plaiuri, in a vostu elisu,
Unde 'nflóre splendidu dulcea mea dorintia,
Si lasati sê-mi fia viéti'a numai visu!

Ar. Densusianu.

Caderea Timisianei.

— Novela istorica —

I.

Atâtu de teneru si atâtu de tristu!

Scolati-ve umbre maretie a trecutului gloriosu . . . ! — Iviti-ve splendide de radiele gloriei depline, si luminati stranepotiloru cadiuti in intunereculu nemarginitu; — desceptati si nutriti dulcea sperantia a romanului, cà steu'a marirei inca va sê se mai ivésca pe ceriulu vietiei natiunali . . . !

. . . O radia inca din glori'a trecutului lungu sê incaldiésca animile inghiatiate . . . Tramite-ti o vóce lina, ca zefirulu demanetiei, sê aduca balzamulu mangaierei celoru intristati . . .

. . . Iviti-ve maretie umbre in gloria deplina, portandu cununele nemoririi, si spune-ti celoru ce v'au uitatu, cà precàtu a-ti fostu de mari *in victoria*, atâtu si *in cadere*. — Spune-ti, cà v'ati luptatu pentru viétia, libertate . . . . si daca a-ti cadiutu fatia cu colosulu imensu a inamiciloru, caderea vi a fostu o trecere la alta viétia, cà-ci preferendu mórtea corpului, vi-a-ti liberatu viéti'a spiritului de mórtea sclaviei . . . .

. . . Iviti-ve umbre maretie! . . .

Erá anulu 999.

Ultimele radie purpurie a sórelui de séra se resfrangeau pe crucile besericeloru din Muresian'a, — sórele obositu parea, cà sta sê mai arunce incâ-o lunga privire spre natur'a cuprinsa de-'ntristare . . . cand *Cladu*, betranulu domnitoriu a Timisianei, obositu de ani, cu o presentîre

dorerósa chiamà la sine pre nepotulu seu *Optumu*. tenerulu erou, carele inca 'n primavér'a vietiei a seceratu laure de bravura de pe campulu sangerosu a lupteloru, si s'a distinsu prin agerimea spiritului seu in tempu de pace.

Atletulu june se ivì naintea betranului erou, carele lu-privì lungu. Tacere adanca domniá cand tîntì spre iubitulu seu nepotu ochii sei, ce paréu a fi inroati de lacrime; — in urma o viua bucuria lucea pe fati'a-i onesta, parea a fi incantatu de-o dulce sperantia, ce-i indulcéu tardîele óre a vietiei plina de lupte si ingrigíri, — parea a fi inpacatu cu sórtea, cand luà spad'a stramosiésca de pe parete si intindiendu-o neputului seu, i dise:

susu decâtu viéti'a-ti propria. Cu credintia 'n Ddieu privesce la ceriu si promite-mi, câ vei amá *patri'a*, vei adorá *natiunea ta* si totudeuna vei fi gata a te sacrificá pentru libertatea si glori'a ei, cá sê potu morí mangaiendu-me cu acea dulce sperantia, cá patri'a mea va fi fericita . . . ! . . .

Junele *Optumu* adancu patrunsu de vócea magica a moribundului, primindu sabi'a strabuna, si naltiendu spre ceriu, cu o inspiratiune nobile eschiamà:

— Juru pe Ddieu, câ voiu amá patri'a, voiu adorá natiunea si pana la ultim'a mea spiratiune voiu fi gata a me sacrificá pentru marirea loru..!

— Asia! . . . asia iubitulu meu! . . . fi bi-

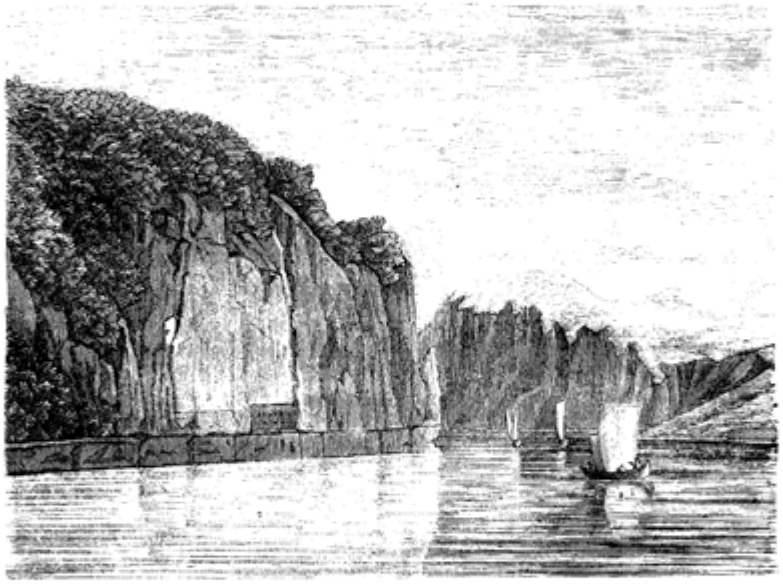

Tabl'a lui Traianu. (Tecstulu a se vedé pe pegin'a 8.)

— Nepóte! vedi spad'a acésta ce in tempuri indelungate a seceratu gloria aperendu libertatea Timisianei. Pe ea nu vei aflá neci o péta, splendórea ei arata bravur'a acelora ce o au portatu! — Acum — acestu talismanu a tierei si natiunei mele ti-lu incredintiezu tie . . . . tu esti a mea sperantia, tîe-ti incredintiezu marirea natiunei . . . in manile tale depunu venitoriulu patriei . . . Fi devotatu *ei*, si nu uitá, câ acésta tiéra frumósa e incungiurata de inamici cranceni, ce neincetatu voescu s'o cucerésca, dar tu sê fi neadormitu si neobositu spre infruntarea loru . . . Sentu curmarea vietiei mele, putînu voiu mai respirá aerulu patriei mele, — privesce la corpu-mi ce se inclina 'n mormentu cautandu odihna. — Fi devotatu patriei si o iubesce mai pre-

necuventatu . . . iubesce patri'a, careia i dorescu . . . sê . . . fia . . . fe—ri—ci—ta . . .!

Aceste fura ultimele cuvinte a betranului *Cladu*, cand stringandu man'a nepotului seu, mai aruncà o privire trista asupra Timisianei, precum si-tramite sórele de séra ultimele sale radie, si adormì spre eternitate in bratiele lui *Optumu*.

Intrég'a *Muresiana* se inbracà in doliu audindu trist'a faima despre mortea domnitoriului bunu. —

Funebrulu catafalcu pre care odihnea mortulu erá incungiuratu de-o multîme intristata.

O adanca si maestósa tacere domniá in sal'a luminata de luminele catafalcului si candelele, ce revarsau o lumina magica-misteriósa

REVISTA SOCIALE.

— Pesta $^{5}/_{16}$. Iuniu. —

(Septeman'a emulatiunilor, — emulatiunea cea mai frumósa, — noutatea cea mai interesante, — capital'a intenerita, — sosirea Maj. Sale, — primirea in Buda, — espusetiunea agronomo, — regatta, — conductu de faclii, — o séra in teatrulu magiaru. — restornarea Maj. Sale, — mortea unei femei romane.)

Septeman'a trecuta fu septeman'a emulatiunilor: espusetiunea societâtii agronomice din Ungaria, regatta séu emulatiunea luntrelor pe Dunare, cursulu cailor, — totu atâte emulatiuni frumóse si nobile; dar emulatiunea cea mai frumósa au desvoltat'o locuitorii din Buda-Pesta si deputatiunile din provincia in privinti'a primirei cordiali a Majestâtii Sale Imperatului.

Noutatea cea mai interesante, obiectulu conversârilor in palate si casulie — fu petrecerea Maj. Sale in Buda-Pesta. Stravechi'a capitala a Ungariei parea câ 'ntenerise, poporu nenumerabilu undulá pe strate, ferestele infrumsetiate pomposu cu stindarde, tapete si flori, erau ocupate de sessulu frumosu; cele mai multe jurnale de Viena si unele din strainetate — intre altele renumitulu „Times“ — tramisera corespundinti aice spre a li referá. Intru adeveru strainii, carii acuma antâia óra visitara Capital'a Ungariei voru duce cu sine suvenirile cele mai dulci.

Maj. Sa sosì in 6. l. c. demaneti'a la 9 óre si 10 minute in Pesta si la drumulu de feru fu primitu de catra gen. Neuwirth in fruntea unui batalionu de soldati, band'a intonà imnulu poporale; dupa defilarea batalionului Maj. Sa — carele erá imbracatu in uniforma de usaru — intre vivatele numerosului publicu, cu carutia de curte trasa de siese cai plecà spre palatiulu regescu de Buda. Cu tóte câ tempulu erá ploiosu, stratele prin cari trecù Maj. Sa erau pline de omeni cari lu-intimpinara cu vivate entusiastice. In piati'a cetâtii de Buda erau adunati fruntasii clerului, demnitarii militari si civili, deputatiunile si alte corporatiuni. Maj. Sa infatisiandu-se in sal'a tronului fu salutatu cu entusiasmu, apoi Eminînti'a Sa Cardinalulu Primate alu Ungariei adresà o cuventare, la care Maj. Sa i respunse cu nesce cuvinte de celu mai bunu auguru pentru iubit'a nostra tierisióra. La 11 óre tempulu s'a serinatu si Maj. Sa la 1 óra visità espusetiunea agronomica, — espusetiunea erá fórte interesante, dar despre asta sperâmu a comunicá in nrulu viitoriu unu articolu speciale. Sér'a la 6 óre se 'ncepù regatta; tiermurii Dunarei, puntea de feru si nâile ocupate de mii si mii de ómeni, betran'a Dunare cu nenumeratele luntrisióre — compuneau unu tablou de totu pictorescu. Maj. Sa privì pana 'n fine emulatiunea „argonautilor“ si mai tardîu trecù in insul'a Margaretei unde emulantii arangiara balu urmatu de focu arficiciosu. Sér'a fu iluminatiune.

In dilele urmatóre Maj. Sa binevoi a primi feluritele deputatiuni, si visità mai multe institute private si publice; fu de fatia de doue ori la cursulu cailor. — In 7. l. c. locuitorii din Buda-Pesta arangiara intru onórea Maj Sale unu grandiosu conductu de faclii; cu care ocasiune arsera 3—4000 de faclii, ér trei bande militare si una poporale intonau diferite piese. Maj. Sa fu gratiosu a se iví pe balconu si poporulu lu-salutà cu vivate entusiastice. — In 8. séra Maj. Sa merse la teatrulu natiunale magiaru unde se representà oper'a „Faust“ cu vestit'a cantaretia dra Desirée Artôt. Publiculu din teatru erá atâtu de numerosu, in câtu demaneti'a la 9. óre bilete nu se mai poteau capetá de felu. Ma audîramu, câ unii speculanti vendura câte o logia si cu 100 fl.

In fine in 9. l. c. sér'a la 11. óre Maj. Sa plecà catra Viena si la cas'a de plecatu alu drumului de feru dîse celoru de fatia: Iubirea Dvóstre me convinge, câ potu contá pe Dvóstre. Sê traiti ferice! Voiu vini éra curendu!“

Astfelu se finì solenitatea!

Si acuma incetà undularea poporului pe strate, casele nu mai sunt infrumsetiate, nu mai vedemu atâte carutie elegante, ospetariele nu mai gemu de ómeni, se dusera toti care in catrau, cea mai mare parte inse la scaldi, câ-ci acuma e „saisonulu“ scaldeloru, cand

Toti avutii 'n scalda pasa,
Nime nu remane-a casa,
Numai dascalulu din satu
Si sermanulu literatu.

Bucuri'a si dorerea sunt gemeni, dîse unu poetu renumitu; asia si noi dupa aceste scene de bucuria suntemu siliti a ve conduce de locu la unu conductu — funebrale.

In 7. l. c. petrecuramu la locuinti'a eterna una dintre cele mai culte femei romane, jun'a consórte alu domnului profesoru de limb'a si literatur'a romana la universitatea din Pesta si redactorulu „Concordiei.“

A morí abia in alu nouaspredieccle anu alu etâtii si in alu doile alu fericitei sale casatorii, — este ce-va mai tristu de câtu acésta?! Cine nu-si aduce aminte de poesi'a lui Bolintinianu?

Amara e mórtea cand omulu e june,
Cand diu'a-e frumósa, cand traiulu e linu,
Cand paserea canta, cand florile spune,
Câ viétia e dulce si n'are suspinu!

Ca-si cand insu-si ceriulu ar fi plansu mórtea acestei june femei, la inmormentârea ei se reversá o plóia usióra. Juristi romani imbracati in doliu si cu faclii in mani petreceau cosciugulu.

Si acuma ânim'a cea nobila jace in mormentu. Versati dar femei romane o lacrima la mormentulu acestu-a, carele e loculu de repausu eternu alu unei sorori démna de voi, — si sê dormu cu totii: Fie-i tierin'a usióra! *Iosifu Vulcanu.*

Ce e nou?

*** (***Mai nainte de tóte***) trebue sâ multiamimu on. publicu pentru partinirea cea caldurósa si neindatinata in literatur'a romana, cu care onorà acésta intreprindere noua; aducemu multiamita intregei prese romane, care salutà cu cea mai viua bucuria ivirea „Familiei“ pe campulu literaturei natiunali; tóte organele de publicitate avemu acela-si scopu, numai câile ni sunt diverse, — sê lucrâmu dara toti in armonia si atunci vomu ajunge scopulu doritu. Ddieu sê ni ajute!

*** (***Aflamu cu bucuria***) cumca compani'a dramatica din Bucuresci a dlui Pascali in escursiunea sa artistica va trece si in Transilvania. Amu dori fórte, ca zelosulu artistu sê cerceteze cu compani'a sa si Banatulu si anume Lugosiulu, unde zelulu bravei inteligintie romane i garantéza subsistintia sigura. Noi ne vomu ingrigi, ca la tempulu seu sê potemu communicá corespundintie originali despre representârile acestei companii dramatice.

*** (***La Adunarea Asociatiunei din Aradu***) unulu dintre membri propuse, ca de acuma 'nainte si femeile sê pota fi — membrele Asociatiunei.

*** (***In nrulu viitoriu***) intere alte materii interesante vomu publicá portretulu celebrului poetu D. Bolintineanu, — nu peste multu va urmá portretulu unei june artiste romane.

— (***Comitetulu teatrului natiunale din Agramu***) spre des voltarea literaturei dramatice a anuntiatu 6. premie considerabili, — si adeca: pentru drame din istori'a patriei 200 si 80 fi. — pentru comedie si piese populari 120 si 80 fi. pentru traducerea unui opu clasicu de Shakespeare, Schiller séu Goethe 80 fi, si in fine pentru traducerea unei piese mai usióre de conversatiune in prosa 40 fi. — Toti din tóte partîle facu si jertvescu, numai noi nu, — si pana cand?!

Publicatiune de concursu.

Subscriasulu dorindu inflorirea beletristicei nóstre, defigu

6. galbeni ca premiu

pentru cea mai buna novela ***originale***. Opurile concursuali provediute cu motto si cu epistola sigilata, ce va contiené numele autoriului, sunt de a se tramite ***pana in 1. Optovre*** calindariulu nou la Redactiunea „Familiei“. Pote emulá ori ce novela originale, dar cele istorice séu cele ce voru tractá despre atare datine popurale voru avé preferintia. Premiulu se va judecá de catra o comisiune de trei membri.

Onoratele Redactiuni ale toturor diuarelor romanesci sunt rogate cu tóta stim'a a reproduce acesta publicatiune in pretiuitele lor colóne.

Pesta, $^{5}/_{16}$. Iuniu 1865.

Iosifu Vulcanu.

Literatura si arte.

*** (***Carte noua.***) Celebrulu oratoru si deputatu dietale D. Aloisiu Wlad de Selisce publica prenumeratiune la „Originea si biografi'a, cuventârile dietali si program'a politico natiunale“ a sa. Pretiulu prenumeratiunei pentru unu esemplariu e 70. cr. v. a. Cartea va esî la lapetulu lui Juliu. Suntemu convinsi câ on. publicu va partini cu cea mai mare caldura acesta publicare interesante.

*** (***Din Bucuresci***) ni s'a tramisu „Bibliotec'a romana seri'a antâia volumulu antâiu: Catastihulu Amorului si La gur'a Sobei“ Editore D. Toma I. Stoenescu. Cartea contiene mai multe umorescuri si bluete scrise cu multu spiritu. Pretiulu unui esemplariu: 5 doidieceri.

— (***Poesiite lui Dimitriu Bolintineanu***), precum ni anuntia foile de peste Carpati, voru esî câtu de curendu de sub tipariu in strei volume, cuprindiendu in sine poesiile cunoscute si inca necdate ale laureatului nostru poetu, si anume: Florile Bosforului, — Legendele Istorice, — Macedonele, — Reverii, — Diverse, — Sporadicele, — Poeme si satire, — tóte nesce grupe de flori incantatórie si eternele. Se promite, câ editiunea va fi fórte lucsósa, pretiulu —? Acceptâmu cu ardóre aparerea acestei carti si credemu câ si publiculu o ascépta cu asemenea ardore.

— (***Dsiór'a Constantia Duuca***) va pune sub tipariu unu romanu necdatu inca si scrisu in limb'a romana: ***O Familia din Bucuresci*** séu Jesuitii Romanici. Editiunea eleganta costa 4. doidieceri. — editiunea ord. 3. doidieceri. —

— (***Si Criticulu imparialu***) mereu se totu anuntia, câ va aparé, insa nu lu mei vedemu. Dieu o fóia ***critica*** si ***impartiale*** redigeata de unu barbatu ***competinte*** ni-ar fi fórte de lipsa, si istéti'a pena a dlui. ***J. M. Alesandrescu*** cugetàmu, câ ar poté indestuli dorintiele ardiende si urginti.

Din strainetate.

— (***O dómna din America***) a citatu pe barbatulu seu inaintea tribunalului, pentru-câ a fostu atâtu de negalantu, câ i-a cetitu o epistola ce erá adresata ei. Tribunalulu a decisu, câ sociulu ei a fostu indreptatîtu sê franga sigilulu, deórece barbatulu si femei'a — ***sunt una***, si diumetate din acésta ***una*** e barbatulu. Precum se dice, in contra acestei judecâti se voru face crancene si celantante protestâri, firesce subscrise numai de — ***dómne.***

— (***Alesandria noua***) Faimosulu generalu turcescu ***Omer Pascha*** a scrisu, si in curendu vrè sê edea ***Viéti'a lui Alesandru celu mare***, pe care elu lu pretiuesce mai pre susu decâtu pre ***Juliu Cesare.***

— (***Viéti'a lui Juliu Cesare***) ce va aparé câtu de curendu si in limb'a romana, va esi si in cea arabica.

— (***Ca raritate***) din tempulu de adi se scrie, câ in Paris o féta de chilia (fille de chambre) a gasitu o suma fórte insemnata de bani, si a fostu atâtu de consciintiósa, câ nu s'a odihnitu pana nu a aflatu pe proprietariulu baniloru perduti, acesta apoi inuimitu de omeni'a rara, ca semnu de recunoscintia a impartîtu averea sa, astufelu, câ a luatu-o de socia. Intru adeveru intemplarea nu e mare, dar' e rara, ma dóra unica.

— (***Cea mai repede trasura***) pe calea ferata, ce numai a potut fi pana acum, a fostu aceea ce a dusu in 20-lea a l. tr. pe regin'a Engliterei din castelulu Windsori la Balmarol in Scotia. Peste o 'ndepartare de

500½ m. englese (130 mil. germ.) a sboratu in 21 óre, cu tóte că de 6. ori s'au schimbatu trasurile.

— (*La serbarea lui Dante*) din partea municipalitâtiloru italiane s'au donatu Florentiei acele 600. standarde, ce au falfâitu in acésta diua marétia, si se voru pastrá in sal'a din Palazzo del Podesta, pentru ca in totu anulu la diu'a nascerei lui Dante sê se espuna.

— (*Denarii lui Petru.*) O dama de rangu mare din Russia facandu-si inchinatiunea inaintea tronului papalu, a presentatu Papei o pareche de pantofi fórte maiestrosu brodati. Santia Sa a primitu donulu cu placere si inca i-a donatu ei totu o pareche de pantofi, in cari dómna a aflatu scrisori in pretiu de 30,000 franci. *Asia* scrie o fóia italiana.

— (*Conferinti'a jurnalistiloru germani*) s'a tienutu in 11. a lunei curinte.

— (*Unu lacu a peritu.*) Pe langa Dnistru unu lacu cu suprafatia de 10—12 stangeni si 2—3 stangeni afundu de-odata ca si cand neci n'ar fi fostu — a peritu; lasandu dupa sine o gropa de ½ st. larga si cine mai scie câtu de adanca. Se crede că prin acésta apa s'a scursu pe sub panentu in Dnistru ce e in apropiere.

— (*Diuarele francese*) scriu, că inainte cu vre-o 4. ani langa Galati in Romania s'au aflatu urmele a duóe cetâti romane, ce au fostu ocupate de a cincea legiune macedona. Despre monetele si alte objecte, ce s'au aflatu acì, eruditulu Reynier a referatu academiei sciintiefice din Paris, carea fiindu multiamita cu resultatele imbucuratórie, a propusu guvernului, ca sê tramita in Romania o comisiune archeologica pentru ca sê intreprinda acolo desgropari in interesulu sciintieloru. Acésta comissinne a si plecatu la loculu destinatu.

— (*O cununia pompósa.*) In 7-lea a lunei curinte s'a celebratu in Londra cununia fetei baronului L. Rotschild cu b. Ferd. Rotschild. Ceremoniele cununiei le-a esecutatu marele rabbi Dr. Adler, in presentî'a rudenieloru, consuliloru de Austria si Francia, mai multoru ministri, principi, conti si lordi. — Dupa acésta s'a datu mésa splendida pentru 126 invitati, apoi a urmatu balu, la care au luatu parte corpulu diplomatîloru, principele de Cambridge, contele Condé si princes'a de Aumale. Toaste mai insemnate au tienutu Disraeli, Pr. Sommerset si lordulu Judele supremu.

Feliurite.

— (*Ultimele óre ale unoru persone renumite.*) *Raphael* a moritu in vinerea mare din an. 1520. — chiaru cand zugravia Inaltiarea Domnului.

Petrarca, cetindu in biblioteca a adormitu pentru totudéuna.

Rousseau filosofulu in or'a de mórte a poftitu, ca sê-lu duca la aeru liberu si sê mai véda gradin'a sa.

Torquato-Tasso, dupa ce a rogatu pre cardinalulu Cynthio, ca sê-i arda scriptele, si a-nume „Jerusalemulu eliberatu“, cu aceste vorbe a repausatu: „In manile tale o dómne!“

Haller marele medicu, pe patulu seu celu de mórte si pipaiá arteri'a. „Inca bate arteri'a!“ dîse „inca si acum .... inca .... totu mai bate ... acù catva mai incetu .... acù .... a statu!“ Cu aceste frumosu a adormitu.

Carolu I. mergandu pe esiafodu a dîsu: „Nu me temu de mórte, ea nu me ingrodiesce!“

L. Börne erá pe mórte. In diu'a de pe urma i dîse mediculu: Dta tusiesci acù mai greu?! Bolnavulu respunse cu o vóce debile: „Me miru! că-ci tóta nóptea m'am indeletnicitu in tusa.

Byron a strigatu: „Lasatî-me sê dormu!“

Nelson: „O sarutare!“

Goethe: „Lumina! mai multa lumina!“

Elisabet'a regin'a Engliterei: „Tóte pretiósele mele numai pentru unu momentu!“

Beaufort cardinalulu: „Nu este óre mediulocu in contra mórtei?“

Hugo Grotius: „Lasatî-ne, o lasatî-ne sê fiimu seriosi!“

Walter Scott: „Asia simtiu, ca si cand me asiu creá de nou!“

Washington: „Tóte mergu cum se cade!“

Juliu Cesare: „Si tu fiulu meu Brutus?!“

Georgiu Sincai cronicariulu nostru aruncatu de valurile sórtei vitrige, a cadiutu obositu sub nesce garduri, si dîcandu: „Acum sê me odihnescu!“ — a moritu.

*** (*Unu fisiologu englesu*) a calculatu ce influintia are cutare studiu asupra etatei omului si a statoritu urmatorea regula: invetiatii traescu 75 ani, filosofii 70, sculptorii si pictorii 70, legistii 69, medicii 68, teologii 67, limbistii 66, misicalistii 64, scriitorii de romanuri si drame 62, poetii 57. Cu tóte aceste Young a traitu 84 ani, Dryden 70. Dintre scriitorii de drame Crebillon a traitu 89 ani, Goldoni 85, Voltaire 84, Corneille 78, Lope de Vega 73, — din contra Schiller a traitu 46 ani, Shakespeare 52, Racine 60, Michael Angelo si Titian 96, Raphael si Byron 37, Mozart 36.

*** (*Newton*) a traitu 85 ani, neci cand nu s'a intrebuintiatu de ochilari si nu i-a picatu neci unu dinte. Opurile lui au esîtu dupa mortea sa edate de inimiculu seu Hookes. In parlament a vorbitu numai de doue ori; odata in o cestiune neinteresante si de altadata, cand a facutu atenta cas'a că s'a spartu o ferésta si domnii deputati se potu reci usioru.

Deslegarea Gâciturei din nrulu de proba: *Familia*. — Deslegare buna amu primitu de la dómn'a Siarlota Hentesiu si D. G. Fogarasi.

Rebus.

Proprietariu, redactoru respundiatoriu si editoriu: **IOSIPU VULCANU.**

S'a tiparitu in Pest'a 1865. prin Alexandru Kocsi (in tipografi'a lui Érkövi, Galgóczi si Kocsi.) Piati'a de pesci Nr. 9.

ELISA CIRCA.

O REVISTĂ • O CARTE • O BIBLIOTECĂ

Familia

Fóia enciclopedica si beletristica cu ilustratiuni.

Pest'a 5/17 Juniu 1865.	Ese in fie-care luna de trei ori adeca in 5. 15. si 25. dupa c. v. contienendu done cóle. **Pretiulu pentru Austria** pe Jun.—Sept. . . . . 2 fl. — pe Jun.—Dec. . . . . 3 fl. 50 cr. **Pentru Romania** pe Jun.—Dec. unu galbenu.	Nr. 1.	**Cancelari'a redactiunei** **Strat'a lui Leopoldu Nr. 18.** unde sunt a se adresá manuscriptele si banii de prenumeratiune. Epistolele nefrancate nu se primescu si opurile anonime nu se publica.	I cursu anuale.

NICOLAU ZSIGA.

Inflorirea, stim'a si nemorirea cutarei natiuni atèrna de la cultur'a ei. Natiunea fàra cultura nu póte resiste valuriloru amalgamisatóre a le tempuriloru ci piere de pe fati'a pamentului ca-si florea batuta de ventulu tómnei si istoricii nu voru insemná despre dens'a nimica remarcabilu.

Deci barbatii carii se lupta din tóte poterile pentru desvoltarea si latirea culturei mèrita recunoscintia, stima si devotamentu din partea toturoru connatiunaliloru si lauda din partea toturoru ómeniloru culti.

Noi Romanii, lauda

Nicolau Zsiga.

Domnului, inca ne potemu mândrí cu câtiva barbati devotati pentru causele nóstre natiunali, barbati cari aducu sacrificie pe altariulu mamei nostre comune si pentru inflorirea culturei natiunali. Onóre loru!

Natiunea romana nùmera intr'acesti barbati ai sei si pe domnulu *Nicolau Zsiga:* deci noi credemu a face o suprindere placuta cetitoriloru nostri, comunicandu in nrulu antàiu alu foiei nóstre, fondate *pentru desvoltarea si latirea culturei natiunali*, portretulu acestui barbatu bine meritatu.

Dlu Nicolau Zsiga

5 948489 200014 02